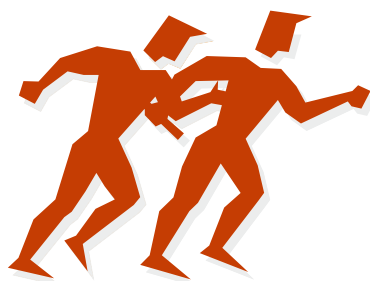

Η ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΣΕ ΕΝΑΝ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Πρακτικά Φιλοσοφικού Συμποσίου

Επιμέλεια

Κωνσταντίνα Γογγάκη

Σπουδαστήριο Φιλοσοφίας του Αθλητισμού
ΤΕΦΑΑ Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΗΛΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ 2013

**Η ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΣΕ ΕΝΑΝ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ**

**Η ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΣΕ ΕΝΑΝ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ**

Πρακτικά Φιλοσοφικού Συμποσίου

15 Μαρτίου 2013, Κτήριο «Κωστής Παλαμάς», Πνευματικό Κέντρο
Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Επιμέλεια

Κωνσταντίνα Γογγάκη

Σπουδαστήριο Φιλοσοφίας του Αθλητισμού
ΤΕΦΑΑ Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ
ΠΑΠΑΗΛΙΟΥ

Α Θ Η Ν Α 2013

Η ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΣΕ ΕΝΑΝ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Φ Ι Λ Ο Σ Ο Φ Ι Κ Ο Σ Υ Μ Π Ο Σ Ι Ο

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γλυκοφρύδη - Λεοντσίνη, Αθανασία - Ευαγγελία. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Διευθύντρια Τομέα Φιλοσοφίας Τμήματος Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικής - Ψυχολογίας, Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Μάνος, Ανδρέας. Καθηγητής Φιλοσοφίας, Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας, Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Φυριππής, Εμμανουήλ. Αναπληρωτής Καθηγητής, Τομέα Επιστημών της Αγωγής, Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Χωραφάς, Βαγγέλης. Δρ. Πολιτικών Επιστημών, Εκδότης του περιοδικού *Monthly Review*.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα. Πρόεδρος Επιστημονικής Επιτροπής Φιλοσοφικού Συμποσίου, Διευθύντρια Σπουδαστηρίου Φιλοσοφίας του Αθλητισμού ΤΕΦΑΑ, Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Γογγάκη Κωνσταντίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια Φιλοσοφίας του Αθλητισμού, ΤΕΦΑΑ Πανεπιστημίου Αθηνών, kgogaki@phed.uoa.gr.

Γραμματεία

Μαυροδάκος Παναγιώτης, Μεταπτυχιακό Δίπλωμα στη Φιλοσοφία του Αθλητισμού ΤΕΦΑΑ Πανεπιστημίου Αθηνών, mavrodakosp@hotmail.com.

Στραβάκου Ελισάβετ, Μεταπτυχιακό Δίπλωμα στη Φιλοσοφία του Αθλητισμού ΤΕΦΑΑ Πανεπιστημίου Αθηνών, elstravakou@gmail.com.

Σολωμός Δημήτριος, Πτυχιούχος Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας,
Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, Μεταπτυχιακό Δίπλωμα
στη Φιλοσοφία του Αθλητισμού ΤΕΦΑΑ Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προσφώνηση

Κωνσταντίνας Γογγάκη, Προέδρου Επιστημονικής
Επιτροπής Φιλοσοφικού Συμποσίου 10

Χαιρετισμός

Σοφίας Παπαδοπούλου, Εκπροσώπου του Συλλόγου
Ελλήνων Ολυμπιονικών 15

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Αθανασία - Ευαγγελία Γλυκοφρύδη - Λεοντσίνη

Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Διευθύντρια Τομέα Φιλο-
σοφίας Τμήματος Φ.Π.Ψ., Εθνικού & Καποδιστρια-
κού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Αισθητική, ηθική και αθλητισμός 16

Παναγιώτης Μαυροδάκος

Καθηγητής Φυσικής Αγωγής Μ.Ε., Μεταπτυχιακό
Δίπλωμα στην Φιλοσοφία του Αθλητισμού, ΤΕΦΑΑ
Παν/μίου Αθηνών.

*Βιοηθικοί προβληματισμοί στο πεδίο του
αθλητισμού* 30

Βαγγέλης Χωραφάς

Δρ. Πολιτικών Επιστημών, Εκδότης του περιοδικού
Monthly Review.

*Γεωπολιτικές και γεωοικονομικές διαστάσεις
του σύγχρονου αθλητισμού* 41

Κωνσταντίνα Γογγάκη

Επίκουρη Καθηγήτρια Φιλοσοφίας του Αθλητισμού,
ΤΕΦΑΑ Παν/μίου Αθηνών.

*Η ηθική του σύγχρονου αθλητισμού υπό το
πρίσμα της κρίσης των αξιών* 69

Ανδρέας Μάνος

Καθηγητής Φιλοσοφίας, Τμήματος Ελληνικής Φιλο-
λογίας, Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

*Μιά ανατομία τής δολίευσης του άθλητικού
πνεύματος* 82

Κλείσιμο των Εργασιών του Συμποσίου

Κωνσταντίνα Γογγάκη

*Η ανάγκη διαμόρφωσης μιας νέας ηθικής του
Ολυμπισμού και του αθλητισμού* 88

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ

Κωνσταντίνας Γογγάκη, Προέδρου Επιστημονικής Επιτροπής Φιλοσοφικού Συμποσίου.

Η εθνική πολιτική στον αθλητισμό και η παγκόσμια πολιτισμική κρίση

Καλωσορίζω όλους τους συνέδρους, που επέλεξαν ελεύθερα να είναι μαζί μας, να επικοινωνήσουν μεταξύ τους και να λάβουν ενεργό μέρος στις εργασίες του Φιλοσοφικού Συμποσίου. Χωρίς την ζωντανή παρουσία σας οι εισηγήσεις μας θα ήταν γράμμα χωρίς παραλήπτη. Επίσης, ευχαριστώ ιδιαίτερως τα μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής και τους εκλεκτούς εισηγητές, έναν-έναν ξεχωριστά, την καθηγήτρια κ. Αθανασία Γλυκοφρύδη - Λεοντσίνη, Διευθύντρια του Φιλοσοφικού-Παιδαγωγικού-Ψυχολογικού Τμήματος της Φιλοσοφικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, τον καθηγητή κ. Ανδρέα Μάνο, τον πολιτικό επιστήμονα κ. Βαγγέλη Χωραφά, τον κ. Μανώλη Φυριππή, Αναπληρωτή Καθηγητή του Τομέα Επιστημών της Αγωγής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Αθηνών, και τον κάτοχο Μεταπτυχιακού Διπλώματος στη Φιλοσοφία του Αθλητισμού κ. Παναγιώτη Μαυροδάκο, που αποδέχθηκαν την πρόσκλησή μου, προσδίδοντας με την συμμετοχή τους ποιότητα στο Συμπόσιο.

Συγκεντρωθήκαμε εδώ σήμερα για να αναπτύξουμε το θέμα της πεμπτουσίας, ουσιαστικά, του αθλητισμού: της ηθικής του, σε μια περίοδο, μάλιστα, γενικευμένης πολιτισμικής κρίσης, και να εξετάσουμε πώς η κρίση αυτή επηρεάζει και τον αθλητισμό ως ανθρωπολογική και κοινωνική δραστηριότητα. Αξιολογώντας τον αθλητισμό, υπό την έννοια του ωραίου και του υψηλού, ποιές είναι άραγε οι σύγχρονες αισθητικές του κατηγορίες; Ποιά είναι τα ιδιαίτερα ηθικά χαρακτηριστικά του, τα οποία

μπορούν να θεωρηθούν αδιαπραγμάτευτα για την διασφάλιση της ποιότητας της «ευγενούς άμιλλας»; Ποια είναι η σχέση του αθλητισμού και των αθλημάτων γενικότερα με την τέχνη, την αισθητική και την ηθική; Μπορεί να λεχθεί πως ο αθλητισμός, όπως και η τέχνη, υπερβαίνει τα κοινωνικά και εθνικά όρια και αναδεικνύει πανανθρώπινες αξίες; Ποιες αρχές οφείλει να τηρήσει ο αθλητής για να μη χάσει το όριο της αρετής;

Αν «αθλητισμός είναι η φυσική άσκηση του ανθρώπου», μπορεί, άραγε, η συστηματική εξειδίκευση της τεχνικής στον αθλητισμό κορυφής, που έχει στόχο την κατάκτηση της επίδοσης, να θεωρηθεί ως «φυσική»; Μήπως, τελικά, η μηχανιστική αυτή οδός συνιστά μονόδρομο, προς τον οποίο εξωθείται ο σύγχρονος αθλητής; Μήπως η απόλυτη εξειδίκευση, η χρήση απαγορευμένων ουσιών, η εμπορευματοποίηση, αντιμετωπίζουν το σώμα ως τμήμα και όχι ως όλον, τον αθλητή ως εμπόρευμα και όχι ως άνθρωπο, και τον αθλητισμό ως έργο και όχι ως παιχνίδι και χαρά; Μήπως η αυθόρμητη και ελεύθερη επιλογή του αθλητή η οποία τον ωθεί να ασχοληθεί με τον αθλητισμό μετατρέπεται σταδιακά σε εξαναγκασμό, υποχρέωση και καθήκον; Και μήπως η αρχική ευχαρίστηση του παιχνιδιού αντικαθίσταται και εξοντώνεται από τον ακραίο ανταγωνισμό και τα υλικά κίνητρα;

Η επίσημη πολιτεία δεν έχει διατυπώσει ένα σαφές θεωρητικό πλαίσιο, ωστόσο, η πρακτική της αποκαλύπτει τι ακριβώς η ίδια θεωρεί σήμερα ως 'αξία' στον αθλητισμό. Πριμοδοτεί και προβάλλει σχεδόν αποκλειστικά μία κατηγορία αθλητών, τους πρωταθλητές. Είναι εκείνοι στους οποίους «επενδύει», αντιμετωπίζοντας το αθλητικό 'έργο' με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που θ' αντιμετώπιζε και μια ενδιαφέρουσα χρηματιστηριακή μετοχή. Η πολιτεία δείχνει πως από την αθλητική νίκη εισπράττει ορισμένα «εθνικά» και οικονομικά οφέλη, τα οποία επιμένει να συντηρήσει. Για τον σκοπό αυτό συνάπτει ένα είδος συμβολαίου με τον επίδοξο πρωταθλητή ή με τον προπονητή του. Και οι δύο πλευρές θα διαθέσουν τα πάντα, για να μοιραστούν την επιτυχία. Η πολιτεία και οι παράγοντες θα δώσουν υποστήριξη και χρήματα - συνήθως όχι δικά τους - και ο αθλητής την ενέργειά του, ενισχυμένη με κάθε φυσική ή τεχνική δυνατότητα, για τη νίκη. Οι δύο πλευρές έχουν ανάγκη η μία την άλλη, ενώ θα βρουν ως καίριο σύμμαχο τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, τα οποία είναι έτοιμα να συμβάλλουν στην μεγιστοποίηση του στόχου, διογκώνοντας το μέγεθος της επιτυχίας. Όλα αυτά λειτουργούν ως ένα ενιαίο πλαίσιο, καθώς ο αθλητισμός, απηχεί τις αξίες της πολιτικής κοι-

νωνίας.

Στον Ελληνικό αθλητισμό, ειδικότερα, από την εποχή της Χούντας, ο τρόπος με τον οποίο έδειχνε ν' αντιλαμβάνεται την αξία ενός αθλητή το πολιτικό σύστημα, έχει λειτουργήσει κάπως σαν κληρονομιά, την οποία κάθε μετέπειτα διακυβέρνηση οφείλει να τηρεί ή και να ξεπερνάει. Σήμερα πέρα από τις περιπτώσεις των ολίγων πρωταθλητών, υπάρχει ένα έρημο τοπίο. Ο σχολικός αθλητισμός αποτελεί ένα γράμμα βουβό, φάκελο χωρίς παραλήπτη. Άλλωστε και το περιεχόμενο των αναλυτικών προγραμμάτων στον τομέα αυτό, θυμίζει μάλλον τεχνικές σε αυλές του Μεσαίωνα, παρά παιχνίδι για τους νέους. Η επικέντρωση της πολιτείας σε έναν τομέα, αυτόν του «ανταγωνιστικού» αθλητισμού, τείνει να εξολοθρεύσει κάθε άλλη απόπειρα άθλησης. Η Ελληνική πολιτεία, συνειδητά ή από κεκτημένη ταχύτητα, ασκεί τους πολίτες προς την μονομέρεια.

Η υπόθεση του ντόπινγκ και των διαφόρων μέσων που κατεργάζονται πολλοί αθλητές υψηλού αθλητισμού για την κατάκτηση της πρώτης νίκης δεν αποτελεί, βεβαίως, ειδικό προνόμιο των Ελλήνων, αλλά είναι γνώρισμα του παγκόσμιου αθλητισμού κορυφής. Ίσως μπορούσε, πάντως, η Ελληνική πολιτεία να συνδεθεί με τους αθλητικούς παράγοντες του εξωτερικού και με την Παγκόσμια Αντιντόπινγκ Υπηρεσία, ενισχύοντας την προσπάθεια καταπολέμησής τους. Η αντιμετώπιση του ντόπινγκ, των χημικών μέσων ή ακόμη και της γενετικής βελτίωσης με σκοπό την αθλητική επίδοση δεν είναι, ωστόσο, ζήτημα, αποκλειστικά, των ελέγχων, και ούτε μπορεί η καταστολή από μόνη της να τα αναχαιτίσει. Παράλληλα με την ποινικοποίηση και την απαραίτητη τιμωρία, θα πρέπει να αναπτυχθούν και άλλες, ηθικές, αντιλήψεις.

Εξάλλου, σε παγκόσμιο επίπεδο, έχει ανοίξει για τα καλά η συζήτηση για την γενετική τροποποίηση, η οποία έχει σκοπό την βελτίωση της αθλητικής επίδοσης. Ποιοι είναι οι βιοηθικοί προβληματισμοί για την παρέμβαση αυτή στο ανθρώπινο σώμα; Πόσο μακριά μπορεί να φθάσει ο άνθρωπος κυνηγώντας την επίδοσή του; Και πώς διαγράφεται το μετα-ανθρώπινο μέλλον: ως επίγειος παράδεισος ή ως εφιάλτης; Οι απαντήσεις έχουν σχέση με την προσωπική ηθική και βιοηθική, αλλά και με τις κοινωνικές αξίες, όπως αυτές προβάλλονται από το εκάστοτε αξιακό σύστημα.

Ο αθλητισμός ως θεσμός δεν είναι απομονωμένος από την κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα, εντός της οποίας λαμβάνει υπόσταση. Ο ωφελιμισμός που κυριαρχεί σήμερα σε κάθε κοινωνική επιλογή, όπως είναι φυσικό έχει διαβρώσει σε μεγάλο βαθμό και το πνεύμα του αθλητισμού, το οποίο είναι πνεύμα καλώς εννοούμενης άμιλλας. Η φθορά, ωστόσο, και σε ορισμένες περιπτώσεις η διαφθορά του αθλητικού πνεύματος ανάγεται και στη φύση του ανθρώπου, καθώς ο τελευταίος επιδιώκει να διακριθεί κοινωνικά, χρησιμοποιώντας κάθε θεμιτό αλλά και αθέμιτο μέσο. Η σημερινή μας συνάντηση σκοπό έχει να επαναφέρει, να ορθοδομήσει, την πορεία του αθλητισμού στην αυθεντικότητα και την γνησιότητα των ιδεωδών του. Εύχομαι από την πλευρά μου κάθε επιτυχία, τόσο στο ίδιο το Συμπόσιο, όσο και στους στόχους του.

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΩΝ

Αθήνα, 14/3/2013

Αρ. πρωτ. 262

Αγαπητή κα Γογγάκη,

Θα ήθελα εκ μέρους του Συλλόγου Ελλήνων Ολυμπιονικών, να σας ευχαριστήσω για την πρόσκλησή σας στο Φιλοσοφικό Συμπόσιο με θέμα « Η ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ Σ' ΕΝΑΝ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ».

Εκ μέρους του Συλλόγου Ελλήνων Ολυμπιονικών, θα παρευρεθούν οι κάτωθι Ολυμπιονίκες:

1. Σοφία Παπαδοπούλου (Ιστιοπλοΐα - Χάλκινο μετάλλιο, Πεκίνο 2008).
2. Βιργινία Κραβαριώτη (Ιστιοπλοΐα - Χάλκινο μετάλλιο, Πεκίνο 2008).
3. Σταυρούλα Ζυγούρη (Ελευθέρα Πάλη - 4^η θέση, Αθήνα 2004).
4. Μαρία Καραγιαννοπούλου (Τζούντο - 5^η θέση, Αθήνα 2004).

Ευχόμαστε επιτυχία και έμπνευση για το Συμπόσιο.

Με τιμή,

Ο Πρόεδρος

Δημοσθένης Ταμπάκος

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Σοφίας Παπαδοπούλου, Εκπροσώπου του Συλλόγου Ελλήνων Ολυμπιονικών, (Χάλκινο ολυμπιακό μετάλλιο στην Ιστιοπλοΐα, Ολυμπιακοί Αγώνες Πεκίνου 2008).

Καλησπέρα σε όλους.

Με ιδιαίτερη χαρά απευθύνω χαιρετισμό εκ μέρους του Συλλόγου Ελλήνων Ολυμπιονικών στο σημερινό φιλοσοφικό Συμπόσιο που έχει τον τίτλο «Η ηθική του αθλητισμού σε έναν υπό κρίση πολιτισμό», το οποίο οργανώνει το Σπουδαστήριο Φιλοσοφίας του Αθλητισμού του ΤΕΦΑΑ και η Διευθύντριά του Επίκουρη Καθηγήτρια κ. Κωνσταντίνα Γογγάκη.

Εκπροσωπώ κάποιους ανθρώπους που με ήθος τίμησαν την πατρίδα μας, και θεωρώ ότι μέσα από αυτό το Συμπόσιο και τις τοποθετήσεις που θα κάνουν οι εισηγητές αλλά και μέσα από την συμμετοχή μας, θα εξαχθούν ορισμένα θετικά συμπεράσματα, τα οποία πράγματι θα βοηθήσουν την κοινωνία μας, σε μια περίοδο κρίσης. Ιδίως τα αποτελέσματα αυτά θα ενισχύσουν τα νέα παιδιά, ώστε να ασχοληθούν με τον αθλητισμό, και να μην φοβούνται, αλλά να ρισκάρουν, να βάζουν στόχους στη ζωή τους και να τους πετυχαίνουν.

Εύχομαι κάθε επιτυχία στις εργασίες του Συνεδρίου!

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Αθανασία – Ευαγγελία Γλυκοφρύδη - Λεονταίνη*

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ, ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ¹

ΣΤΗΝ ΕΙΣΗΓΗΣΗ αυτή θα εξετάσω τη σχέση του αθλητισμού και των αθλημάτων γενικότερα με την τέχνη, την αισθητική και την ηθική, σε μια προσπάθεια προσδιορισμού κοινών σημείων και διαφορών που μπορούν να εντοπισθούν στην εμπειρία που μας παρέχουν. Ιδιαίτερα θα με απασχολήσουν αφενός η σχέση του αθλημάτων και της τέχνης με την αισθητική εμπειρία και αξιολόγηση, αλλά και θέματα που συνδέονται με προβλήματα ηθικής υφής, όπως η σχέση του αθλητισμού με τις αρετές και τους κανόνες, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις, που συνδέονται κυρίως με τις αθλητικές δραστηριότητες οι οποίες θεωρούνται, όπως η τέχνη, ως εκδηλώσεις ή μεταμορφώσεις της θεμελιώδους ορμής του παιγνιδιού.

Στη σύγχρονη αναλυτική φιλοσοφία συζητείται με έμφαση κατά πόσο οποιαδήποτε φυσική δραστηριότητα μπορεί να έχει αισθητική αξία

* Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Διευθύντρια Τομέα Φιλοσοφίας, Τμήμ. Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας, Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

¹ Για μια προγενέστερη εκδοχή της ανακοίνωσης αυτής, βλ. Α. Glycofrydi-Leontsini (2002), *L' estetica dello sport, comunicazione presentata al Convegno Internazionale "I giochi Olimpici: dall' antichità al terzo millennio"*, Martedì, 17 Dicembre, Palazzo du Mernil, Università degli Studi di Napoli "L'Orientale" (υπό έκδοση).

και περιεχόμενο και υποστηρίζεται πως η έννοια του αισθητικού εμπεριέχει ένα μη-λειτουργικό και μη σκόπιμο χαρακτήρα. Ως εκ τούτου όταν στρέψουμε το ενδιαφέρον μας σε ένα έργο τέχνης, σε ένα αθλητικό παιχνίδι ή ακόμη και σε ένα αυτοκίνητο που περνά μπροστά μας, μπορούμε να πούμε πως το ενδιαφέρον μας για αυτά δεν συνδέεται μόνο με πρακτικούς λόγους αλλά και με αισθητικούς.² Η προσέγγιση αυτή μας οδηγεί στην έννοια της αισθητικής ανιδιοτέλειας, που κυριάρχησε στη μελέτη της εμπειρίας της φύσης και της τέχνης κατά τον 18^ο αιώνα, και εξακολουθεί να αποτελεί ακόμη και σήμερα μια από τις θεμελιώδεις αρχές της αισθητικής. Ο αποχωρισμός της τέχνης από πρακτικά ζητήματα και η αξιολόγηση των έργων τέχνης βάσει των εγγενών ιδιοτήτων που αυτά έχουν, έδωσε, και εξακολουθεί να δίνει, ικανοποιητική εξήγηση για την αισθητική στάση και την αξιολόγηση του ωραίου και γενικότερα του αισθητικά αξιόλογου, ενώ η αξιολόγηση της φύσης συνδέθηκε εξίσου με τα συναισθήματα αρέσκειας που αυτή προκαλεί αλλά και με την στάση θαυμασμού και ανιδιοτέλειας που αυτή εγείρει. Άλλωστε, από τον 18^ο αιώνα μέχρι σήμερα, αν και έχουν επισημανθεί θεωρητικές ελλείψεις της θεωρίας της ανιδιοτέλειας σε σχέση με την κατανόηση παραδοσιακών τεχνών και νέων μορφών έκφρασης, η ανιδιοτέλεια αναγνωρίζεται ως συνθήκη αναγκαία της αισθητικής εμπειρίας η οποία προσδιορίζει τόσο τα αγωνίσματα όσο και τις τέχνες, δύο ανθρώπινες δραστηριότητες που μπορούν να ενταχθούν στη γενική κατηγορία των παιγνίων.³

Ο Πυθαγόρας αναφερόμενος στην αξία του θεωρητικού βίου φαίνεται να προσδιορίζει την ιδιαιτερότητα της αισθητικής εμπειρίας, όταν, κατά τον βιογράφο του Διογένη Λαέρτιο, επισημαίνει πως «η ζωή μοιάζει με πανηγύρι· κάποιοι είναι εκεί για να πάρουν μέρος στους αγώνες, άλλοι για να εμπορευθούν, ενώ άλλοι, οι καλύτεροι, για να συμμετάσχουν ως θεατές, έτσι και στη ζωή οι μεν δουλοπρεπείς κυνηγούν τον πλούτο, ενώ οι φιλόσοφοι αναζητούν την αλήθεια».⁴ Ο Πυθαγόρας φαίνεται να

² David Best (1974), *The Aesthetic in Sport*, *The British Journal of Aesthetics*, 14, No 3: 197-213.

³ Allan Simpson (1986), *Art and Games*, *The British Journal of Aesthetics*, 26, No. 3: 270-276.

⁴ Διογένη Λαέρτιου, *Βίοι φιλοσόφων*, έκδ. Η.Σ. Long, *Oxogenii*, 164: «Βίος έοικε πανηγύρει. Ως ουν εις ταύτην οι μεν αγωνιούμενοι, οι δε κατ' εμπορίαν, οι δε βέλτιστοι έρχονται θεαταί, ούτως εν τω βίω οι μεν ανδροποδώδεις φύονται δόξης και πλεονεξίας θηραταί, οι δε φιλόσοφοι της αληθείας».

υποστηρίζει ότι ο φιλόσοφος όπως και ο θεατής δεν κινείται από πάθος για δράση, όπως οι αγωνιστές που πασχίζουν για τη νίκη, ούτε από συμφέρον πρακτικό όπως οι έμποροι που κυνηγούν το κέρδος, αλλά από ενδιαφέρον θεωρητικό. Η άποψη του Πυθαγόρα μας ενδιαφέρει εδώ γιατί η στάση των θεατών των αγώνων, οι οποίοι παραμένουν μακριά από την δράση, συμμετέχοντας όμως στα δρώμενα των αγώνων με την ιδιαίτερη ψυχική κατάσταση που τους προκαλείται, μοιάζει με την αισθητική, αποστασιοποιημένη από πάθη, στάση που έχουν όσοι αξιολογούν τη φύση ή την τέχνη.⁵ Μπορούμε συνεπώς να πούμε πως οι θεατές των αγώνων, όπως και οι θεωροί των έργων τέχνης, έχουν ένα κοινό σημείο, την ανιδιοτέλεια που διευκολύνεται από την απόσταση στο χώρο και επιτρέπει και στους δύο να απολαύσουν τα αθλήματα ή αγωνίσματα και τα έργα τέχνης, αντιστοίχως, αντικειμενικά, χωρίς κάποια σκοπιμότητα.⁶

Παράλληλα όμως μπορούμε να επισημάνουμε και ένα άλλο κοινό σημείο τέχνης και αθλητισμού, που συνδέεται με την εμπειρία του θεωρού και είναι ο ηδονικός ή απολαυστικός χαρακτήρας που αποδίδεται στην τέχνη, ο οποίος είναι κύριο χαρακτηριστικό και της εμπειρίας που παρέχουν και τα διάφορα αθλήματα ή αγωνίσματα. Θα αναφερθούμε και πάλι στην εμπειρία του θεωρού, όπως περιγράφεται από τον Αριστοτέλη στα *Ηθικά Ευδήμεια* (1230B 31), όπου φαίνεται να γίνεται λόγος για μια ιδιαίτερη εμπειρία η οποία συνδέεται με μια έντονη ευχαρίστηση που προκαλεί το ωραίο αυτό καθ' αυτό, εμπειρία που έχει ποικίλους βαθμούς έντασης, μερικές φορές είναι υπερβολική, και προκαλεί ηδονή που προκύπτει από τα αισθήματα και όχι από συνειρμούς, ηδονή που δεν έχει να κάνει με βιολογικές ορμές αλλά με ηδονές που ο Αριστοτέλης δεν τις ονομάζει «αισθητικές» αλλά θα μπορούσαν να έχουν και αυτή τη σημασία.⁷ Ο Αριστοτέλης αναφέρεται σε μια εμπειρία ιδιαίτερης υφής που έχουμε όταν λ.χ. δούμε κάποιο ωραίο άγαλμα ή άλογο ή άνθρωπο ή όταν ακούσουμε ένα τραγούδι που μας γοητεύει, όπως το τραγούδι των σειρήνων, δηλαδή στην ηδονή που μας δίνουν η όραση και η ακοή, ηδονή που παρέχουν κατά τον ίδιο τρόπο τόσο ένα θεατρικό έργο, μια παρά-

⁵ Βλ. Π. Μιχαηλίου (1971), *Η αισθητική απόσταση και η γοητεία της σύγχρονης τέχνης*, στο *Αισθητικά θεωρήματα*, 2^η έκδοση, τ. 1, Αθήνα, σ. 3.

⁶ Βλ. Α. Γλυκοφρύδη-Λεοντοσίνη (2008), *Εισαγωγή στην αισθητική*, Συμμετρία, Αθήνα, σσ. 19, 57, 110, 160 κ.εξ., 190, 195.

⁷ Πβ. W. Tatarkiewicz (1980), *A History of Six Ideas. An Essay in Aesthetics*, Martinus Nijhoff, The Hague/Boston-London, Warszawa, σσ. 313-314.

σταση χορού, μια συναυλία όσο και οι Ολυμπιακοί Αγώνες, ή διάφορες άλλες αθλητικές δραστηριότητες. Άλλωστε στην *Ποιητική* του (1448b) ο Αριστοτέλης υποστηρίζει πως οι εικόνες και αναπαραστάσεις των τεχνών συνδέονται με τη γνώση και το νόημα των πραγμάτων: «Είναι φυσικό για όλους να ευχαριστούνται από τα έργα της μίμησης... μας ευχαριστεί να βλέπουμε τις πιο ρεαλιστικές αναπαραστάσεις των αντικειμένων της τέχνης... ο λόγος της ηδονής που προσφέρει η θέαση της εικόνας είναι το γεγονός ότι ταυτόχρονα μαθαίνεις και συλλαμβάνεις το νόημα των πραγμάτων».⁸ Σε αυτό το πλαίσιο κινούμενοι, μπορούμε να πούμε πως η εμπειρία που προσφέρουν τα αθλήματα και τα έργα τέχνης, εκτός από την ανιδιοτέλεια και τη διάκριση των αξιολογικών μας κριτηρίων από κριτήρια ωφελιμιστικά ή χρησιμοθηρικά, έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό τη δημιουργία ψυχολογικών καταστάσεων, όπως η συγκίνηση, η ηδονή, η χαρά, η ευχαρίστηση.

Η σύνδεση της τέχνης με την ευχαρίστηση υποδείχθηκε στον 18ο αιώνα, μεταξύ άλλων, και από τον Σκώτο φιλόσοφο David Hume στο δοκίμιό του «Το κριτήριο του γούστου» (1757) και αργότερα από τον John Stuart Mill, ο οποίος υποστήριξε ότι η καλλιτεχνική εμπειρία βασίζεται στη δυνατότητά της να μας διασκεδάζει. Η διασκέδαση, ως ψυχαγωγία, μπορούμε να πούμε πως συνδέεται με την εμπειρία των τεχνών και των αθλημάτων από την πλευρά του θεωρού, του κοινού. Δεν ξέρω, αν μπορούμε να στηρίξουμε την αξία της εμπειρίας της τέχνης στο υποκειμενικό αίσθημα της ηδονής ή της ευχαρίστησης, που συνδέεται με ανώτερες και κατώτερες απολαύσεις, όπως ο Mill σημειώνει, ο οποίος άλλωστε διακρίνει τις τέχνες σε ανώτερες και κατώτερες σε μια προσπάθεια δικαιολόγησης του ωφελιμισμού του Bentham. Ωστόσο πρέπει να επισημάνουμε πως ο ηδονιστικός χαρακτήρας των καλών τεχνών διαφέρει από τον διασκεδαστικό χαρακτήρα, λ.χ. της ελαφράς λογοτεχνίας, ή από δραστηριότητες όπως το να πηγαίνεις σε αθλητικούς αγώνες, σε ποδοσφαιρικά αγώνες, στον κινηματογράφο, να βλέπεις τηλεόραση ή να ψωνίζεις, δραστηριότητες που θεωρούνται ευχάριστες και διασκεδαστικές, χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις, δραστηριότητες ελαφρές οι οποίες κατατάσσονται στη «λαϊκή κουλτούρα» ή στη «μαζική κουλτούρα».⁹ Στη διάκριση αυτή βρίσκουμε ένα σημείο που δεν είναι κοινό μεταξύ τέχνης

⁸ Βλ. Α. Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, *Εισαγωγή στην αισθητική*, ό.π., σ. 89.

⁹ Βλ. Gordon Graham (1997), *Philosophy of the Arts. An Essay to Aesthetics*, Routledge, London, σσ. 4 κ.εξ.

και αθλημάτων, αφού υποστηρίζεται πως οι μορφές διασκέδασης που αναφέρθηκαν παραπάνω θεωρούνται πως συνδέονται με συμφέροντα πρακτικά, ωφελμιστικά, αφού απευθύνονται στο κοινό για μαζική κατανάλωση, συνδέονται γενικότερα με τη μαζική κουλτούρα και τη διασκέδαση και όχι με την καθαρή αισθητική απόλαυση που δίδουν οι καλές τέχνες ή ορισμένα αθλήματα όπου αξιολογεί κανείς την αρμονία της κίνησης, τον απόλυτο συγχρονισμό, την κομψότητα, την ομορφιά, την ένταση.¹⁰ Επίσης υποστηρίζεται πως η συμμετοχή σε εκδηλώσεις μαζικές, όπως ορισμένες αθλητικές δραστηριότητες, παραστάσεις θεατρικές, χορού ή συναυλίες, που συνδέονται με ένα είδος χαλάρωσης και διασκέδασης, δεν μπορούν να συγκριθούν με την εμπειρία των καλών τεχνών οι οποίες απαιτούν κατανόηση και αξιολόγηση, αλλά και μια ιδιαίτερη καλλιέργεια.¹¹ Παρά ταύτα, αν θεωρήσουμε πως κριτήριο αξιολόγησης του έργου τέχνης είναι η δυνατότητά του να προσελκύει την προσοχή μας και να εγείρει αισθήματα αρέσκειας, είναι προφανές πως δεν μπορεί κανείς εύκολα να διακρίνει την τέχνη από τα αθλήματα, πχ. ένα παιχνίδι κρίκετ ή τένις από μια παράσταση χορού ή μια συναυλία, μια που τόσο οι παίκτες όσο και οι χορευτές μπορούν, αν συγκριθούν με βάση την ένταση, την ομορφιά, τη διέγερση αισθημάτων ενθουσιασμού, την κίνηση, να αξιολογηθούν για εγγενείς ποιότητες που έχουν όπως η επιδεξιότητα, η ακρίβεια, η ενότητα, ο συγχρονισμός, η αρμονία της κίνησης.¹² Ο Best προβαίνει σε διάκριση των αθλητικών δραστηριοτήτων σε «σκοπίμες» και «αισθητικές» και θεωρεί πως σε αθλήματα όπως το ποδόσφαιρο, η ορειβασία, το squash, το Hockey, αυτό που ενδιαφέρει είναι ο σκοπός, ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο αυτός θα επιτευχθεί και με την προϋπόθεση πως ακολουθούνται οι κανόνες που έχουν καθορισθεί, αν και ακόμη και σε αυτές τις περιπτώσεις μπορούμε να αναζητήσουμε την αισθητική διάσταση των αθλημάτων στα οποία αναφερθήκαμε, που συνδέεται λ.χ. με την κίνηση, την ακρίβεια, ή την κομψότητα.¹³ Από την άλλη μεριά, υποστηρίζει αυτός, πως υπάρχουν αθλήματα που δεν μπορούν να μη συνδεθούν με τον αισθητικό παράγοντα, όπως η γυμναστική, η παγοδρομία, η κολύμβηση, η κατάδυση. Σχετικά με αυτό τον διαχωρισμό, που

¹⁰ Howard Hughes (2000), *Arts, Entertainment and Tourism*, Butterworth - Heinemann, Oxford-New Delhi, σσ. 14 κ.εξ.

¹¹ Στο ίδιο.

¹² Allan Simpson, *ό.π.*

¹³ David Best, *ό.π.*, σσ. 201 κ.εξ.

τον υποστηρίζει και ο L.A. Reid,¹⁴ πρέπει να διακρίνουμε, σε σχέση με τα αθλήματα, τον ανταγωνιστικό παράγοντα από τον αισθητικό, τόσο για τα «σκόπιμα» όσο και για τα «αισθητικά» αθλήματα, και να επισημάνουμε πως γενικότερα τα αθλήματα μπορούν να χρησιμεύσουν ως μέσο αισθητικής εκπαίδευσης.¹⁵

Η σύγχρονη αναλυτική αισθητική έχει επισημάνει επίσης τη συγγένεια των αθλημάτων, ως παιγνίων, με την τέχνη η οποία έχει ορισθεί και ως παιχνίδι, που επιτρέπει στις πνευματικές δυνάμεις να κινηθούν αδέσμευτες, από θεωρητικούς ή πρακτικούς σκοπούς, και να χαρούν την ελεύθερη δραστηριότητά τους. Προς αυτό τον ορισμό της τέχνης συγκλίνουν η έννοια της «παιδιάς»,¹⁶ που παρουσίασε ο Πλάτων στους *Νόμους*, αλλά και οι απόψεις του Kant και του Schiller για την τέχνη που εκλαμβάνεται ως το ελεύθερο παιχνίδι των νοητικών μας δυνάμεων. Ως γνωστό ο Kant όρισε την αισθητική εμπειρία ως το αρμονικό παιχνίδι «νόησης, συναισθήματος και φαντασίας» και ο Schiller ερμήνευσε την τέχνη ως εκδήλωση της πρωταρχικής ορμής του παιγνιδιού που το είδε αφενός ως συμφωνία των νοητικών λειτουργιών και αφετέρου ως δαπάνη υπερβολικής ενέργειας, ενώ αργότερα, ο Herbert Spencer, επηρεασμένος από την εξελικτική θεωρία του Δαρβίνου, τόνισε τη βιολογική, ψυχολογική και κοινωνική σημασία του παιγνιδιού και υποστήριξε πως το ζώο, το παιδί και ο καλλιτέχνης παίζουν γιατί έχουν βιολογική περίσσεια δυνάμεων που ευχαριστούνται να τις ξοδεύουν.¹⁷ Θεωρώντας το παιχνίδι ως την πιο φανερή μορφή ελεύθερης έκφρασης και την τέχνη ως μορφή παιγνιδιού¹⁸ αλλά και δημιουργικής συμμετοχής του κοινού στην καλλιτεχνική

¹⁴ L. A. Reid (1970), *Sport, the Aesthetic and Art*, *British Journal of Educational Studies*, vol. 18: 245-248.

¹⁵ W. J. Anthony (1968), *Sport and Physical Education as a Means of Aesthetic Education*, *Journal of Physical Education*, vol. 60, no. 179: 1-6.

¹⁶ Πλάτωνος, *Νόμοι*, II, 667b- 668a: «Αβλαβή λέγεις ηδονήν μόνον... Ναι, και παιδιάν γε είναι την αυτήν ταύτην λέγω τότε, όταν μήτε τι βλάπτη, μήτε ωφελή, σπουδής ή λόγου αξία».

¹⁷ I. Kant, *Kritik der Urteilskraft*, ed. by K. Kehrbach, Reclam-Leipzig, σ. 67. Fr. Schiller, *Über die ästhetische Erziehung des Menschen*, ed. by W. Speman, Berlin-Stuttgart, σ. 263. H. Spencer (1855), *Principles of Psychology*, London, ch. IX. Βλ. σχετικά Gordon Graham, *ό.π.*, σ. 18.

¹⁸ Βλ. Herbert Read (1978), *Η φιλοσοφία της μοντέρνας τέχνης*, μετφρ. Σ. Ροζάνης, εκδόσεις Κάλβος, Αθήνα, σσ. 74-76. Ο ίδιος επισημαίνει, σ. 76, ότι «Όλες οι μορφές του παιχνιδιού (σωματική δραστηριότητα, επανάληψη της εμπειρίας,

δημιουργία, ο ζωγράφος Francis Bacon, αναφερόμενος ιδιαίτερα στη ζωγραφική, επισημαίνει πως η τέχνη είναι μορφή παιχνιδιού που καθιστά τον άνθρωπο ελεύθερο, ενώ ο Hans-Georg Gadamer, εκλαμβάνοντας και αυτός την τέχνη ως μορφή παιχνιδιού τονίζει τη δημιουργική συμμετοχή του κοινού με τον καλλιτέχνη που συνενώνει την αξιολόγηση με τη δημιουργική πράξη.¹⁹ Άλλωστε, στη φορμαλιστική αισθητική του Kant το ωραίο ορίζεται ως «σκοπιμότητα χωρίς σκοπό» και η τέχνη θεωρείται ως παιχνίδι που δεν συνδέεται με άλλες σκοπιμότητες. Ο Johan Huizinga στο βιβλίο του *Ο άνθρωπος και το παιχνίδι (Homo Ludens, 1939)* υποστήριξε πως ο πολιτισμός γεννιέται και εξελίσσεται σαν παιχνίδι και θεώρησε πως το παιχνίδι είναι ένας ξεχωριστός παράγοντας στον βίο και τις πράξεις του κόσμου. Λαμβάνοντας το παιχνίδι όχι ως βιολογικό αλλά ως πολιτιστικό φαινόμενο, ο Huizinga επισήμανε με μεγάλη αποτελεσματικότητα πως η τέχνη είναι διανοητικό παιχνίδι και το θεώρησε ως θεμελιώδη διάσταση του ανθρώπου αλλά και του πολιτισμού, ο οποίος γεννιέται από την έμφυτη στον άνθρωπο τάση να παίζει. Ο ίδιος υποστηρίζει πως οι διάφορες πολιτισμικές μορφές, από το δίκαιο και τη φιλοσοφία ως την ποίηση και την τέχνη, μπορούν να κατανοηθούν ως εκδηλώσεις ή μεταμορφώσεις της θεμελιώδους ορμής προς το παιχνίδι.²⁰ Κατ' αυτόν το παιχνίδι φαίνεται να είναι μια παλιά και πρωτότυπη δραστηριότητα του πολιτισμού, μια δράση που λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα ορισμένο χρόνο και τόπο, και με κανόνες ελεύθερα αποδεκτούς και έξω από την σφαίρα του χρήσιμου ή του υλικού, παιχνίδι το οποίο συνδέεται με αισθήματα χαράς, έντασης ή και χαλάρωσης.²¹ Θα μπορούσαμε εδώ να επισημάνουμε πως τα αθλητικά παιχνίδια, όπως και οι τέχνες, συνδέονται με αισθή-

φαντασία, πραγμάτωση του περιβάλλοντος, προετοιμασία για τη ζωή, ομαδικά παιχνίδια...) είναι τόσο πολύ κιναισθητικές προσπάθειες προς ολοκλήρωση, κι από αυτή την άποψη είναι συγγενείς προς τους τελετουργικούς χορούς των πρωτόγονων φυλών και όπως κι αυτοί πρέπει να θεωρηθούν σαν στοιχειώδεις μορφές ποίησης και δράματος, με τις οποίες φυσικά συνδέονται στοιχειώδεις μορφές των οπτικών και πλαστικών τεχνών».

¹⁹ H.-G. Gadamer (1986), *The Relevance of the Beautiful and other essays*, trans. by N. Walker, Cambridge University Press.

²⁰ Johan Huizinga (1949), *Homo Ludens. A Study of the Play Element in Culture*, trans. by R.F.C. Hull, London. Βλ. και Γιόχαν Χουϊζίνγκα (1989), *Ο άνθρωπος και το παιχνίδι (Homo Ludens)*, μετφρ. Στέφανος Ροζάνης - Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος, εκδόσεις «Γνώση», Αθήνα.

²¹ Στο ίδιο.

ματα χαράς, έντασης ή και χαλάρωσης, έχουν μια μεγάλη ποικιλία, χρειάζονται ψυχικές και πνευματικές αρετές αλλά και επιδεξιότητες σωματικές και παράλληλα είναι μέρος του πολιτισμού. Τα αθλητικά παιχνίδια, όπως όλα τα άλλα παιχνίδια, έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, «οικογενειακές ομοιότητες» (ομοιότητες οικογένειας) κατά τον Wittgenstein, ο οποίος στις *Φιλοσοφικές έρευνες* (1953) αμφισβήτησε τη δυνατότητα ορισμού της τέχνης λαμβάνοντας ως παράδειγμα το γενικό όρο παιχνίδι (παιχνίδι), και προσπάθησε να δείξει ότι δεν μπορούμε να βρούμε κάποιο κοινό χαρακτηριστικό μεταξύ των παιχνιδιών που πρέπει να εξεταστούν, αλλά σύνολο από ομοιότητες.²² Αν θέλαμε να διευκρινίσουμε τη φύση του αθλητισμού, θα έπρεπε να τονίσουμε την καθαρή σχέση του με την έννοια του παιχνιδιού (play-game) και των αγώνων (games) αλλά και των αθλημάτων (sport). Στην σύγχρονη αναλυτική αισθητική εξετάζεται άλλωστε η σχέση τέχνης και αθλημάτων ως παιχνιδιών και γίνεται λόγος για την αισθητική των αθλημάτων. Σύμφωνα με τον Alan Simpson η εγγενής αξία της τέχνης και των αθλημάτων βασίζεται στη στάση που παίρνουμε προς αυτά όταν τα αξιολογούμε ως αιτίες ευχαρίστησης και τα απολαμβάνουμε για την εγγενή τους αξία. Ο ίδιος υποστηρίζοντας πως τόσο στις τέχνες όσο και στα αθλήματα υπάρχει πάντοτε μια ιδανική στάση που πρέπει να αναπτυχθεί που συνδέεται με την εγγενή τους αξία. Ως εκ τούτου η αισθητική και η ηθική αξία αναδεικνύεται εδώ σε σχέση με την εμπειρία και την αξιολόγηση μιας εγγενούς αξίας από την οποία ωφελούμαστε και εμπλουτιζόμαστε ως άτομα. Επισημαίνει επίσης πως η αθλητική στάση ενώνεται με το αίσθημα της τιμής και της ακεραιότητας όπως η ανιδιοτελής στάση προς την τέχνη κρίνεται ενάρετη και σημαντική. Απορρίπτοντας κανείς κάθε εγωιστικό συναίσθημα και από τις δύο αυτές καταστάσεις μπορεί να δει να αναδεικνύεται η λειτουργική σχέση των αθλημάτων και της τέχνης (αθλητικοί αγώνες, θεατρικοί, ποιητικοί ή μουσικοί αγώνες, αγώνες τεχνών και γραμμάτων, ρητορικοί αγώνες), σχέση που στηρίζεται όχι στον ανταγωνισμό αλλά στον συναγωνισμό, στη διϋποκειμενικότητα και την επικοινωνία, που είναι άμεση και συνδέεται με το αίσθημα της αμοιβαιότητας, τη στενότερη σχέση που δημιουργείται με τους άλλους, που δεν περιορίζεται στα στενά όρια της τέχνης και των αγωνισμάτων αλλά εκτείνεται γενικότερα και στη ζωή.²³ Ο Alan Simpson τονίζει πως τόσο στην τέχνη όσο και στα αθλήματα υπάρ-

²² L. Wittgenstein (1953), *Philosophical Investigations*, London.

²³ Βλ. *Gulbenkian Report, The Arts in Schools*, Calouste Gulbenkian Foundation, London, 1982, σ. 20.

χουν στοιχεία που διακρίνουν ή ενοποιούν αυτές τις δύο δραστηριότητες, όπως η αυτοπειθαρχία και η αφοσίωση που απαιτείται για την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους καλλιτεχνών και των αθλητών, αλλά και το ενδιαφέρον για ταλέντο που έχουν οι μεγάλοι καλλιτέχνες και οι πρωταθλητές. Ιδιαίτερα, οι αθλητές αναπτύσσουν το ομαδικό πνεύμα και την αφοσίωση στους άλλους και στο άθλημα που υπηρετούν, αλλά και φιλικό πνεύμα προς το κοινό, τις άλλες ομάδες και την κοινωνία. Το ίδιο πνεύμα συνεργασίας και ευαισθησίας ως προς τις ανθρώπινες σχέσεις ανευρίσκεται και σε μορφές τέχνης όπως ο χορός ή το θέατρο. Σχετικά με το θέμα των αποκλίσεων μπορούμε να επισημάνουμε πως τα αγώνισματα γεννούν το αίσθημα της δικαιοσύνης και της φιλίας, που αναπτύσσεται στις μεταξύ των αθλητών και των κοινωνιών σχέσεις, ενώ η τέχνη συχνά αποτελεί μέσο ηθικού σχολιασμού και προβληματισμού, υποδεικνύοντας την αξία των αρετών, προειδοποιώντας για το κακό, κάνοντας σχόλια για την πολιτική και την κοινωνία.²⁴ Τέχνη και αθλητισμός τελικά μπορεί να λεχθεί πως υπερβαίνουν τα κοινωνικά και εθνικά όρια και αναδεικνύουν πανανθρώπινες αξίες, αν και όλα αυτά τα δεδομένα είναι υποθετικά και φαντάζουν εξωπραγματικά, αν αναλογισθούμε την εμπορευματοποίηση και την πολιτικοποίηση που αυτές οι δύο ανθρώπινες δραστηριότητες υφίστανται στην εποχή μας, που συνδέεται με το ζήτημα των απόλυτων και σχετικών αξιών αλλά και με τη διαπίστωση του κατά πόσο ηθικό και έντιμο είναι το ίδιο το άτομο που ασκεί αυτές τις δύο ανθρώπινες δραστηριότητες. Γενικότερα μπορεί να λεχθεί πως η τέχνη και ο αθλητισμός εντάσσονται σε δύο κόσμους, «τον κόσμο της τέχνης» και «τον κόσμο των σπορ» και έχουν ένα άλλο κοινό χαρακτηριστικό, που είναι η ένταξή τους στους θεσμούς. Τα έργα τέχνης, συνδέονται με τη θεωρία και τη γνώση της ιστορίας, είναι τεχνουργήματα τα οποία κάποιο άτομο ή κάποια ομάδα μιας κοινωνίας τα ονόμασε υποψήφια για αναγνώριση κάποιας αξίας με την οποία μπορούν να ενταχθούν στο θεσμό που λέγεται «κόσμος της τέχνης»,²⁵ όταν δηλαδή εκτίθενται σε δημόσια θέα σε μουσεία και εκθέσεις των γκαλερί. Κατά τον ίδιο τρόπο και τα αθλήματα συνδεόμενα με τη θεωρία υποβάλλονται στο κοινό που παρακολουθεί δημόσιες εκδηλώσεις σε στάδια και άλλους χώρους, εντάσσονται στον «κόσμο των σπορ»

²⁴ Βλ. Jerrold Levinson (1998), *Aesthetics and Ethics, Essays on the Intersection*, ed. by J. L., Cambridge University Press, Cambridge.

²⁵ G. Dickie (1969), *Defining Art, American Philosophical Quarterly*, 6, σ. 254, και Α. Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, *Εισαγωγή στην Αισθητική*, σ. 244.

και καθιστούν τα αγωνίσματα μέρους της κοινωνίας και του πολιτισμού,²⁶ παιγνίδια που συνδέουν σώμα και νου τα οποία ακολουθούν κανόνες αθλητικούς και ηθικούς τους οποίους πρέπει να σέβονται οι αθλητές και όσοι εμπλέκονται «στον κόσμο των σπορ».

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να επισημάνω τη σημασία που αποδίδεται στις μέρες μας στην σύνδεση των σπορ με την ηθική. Μιλώντας για τη γενετική βελτίωση των αθλητών, οι οποίοι με τα σύγχρονα δεδομένα της γενετικής μπορούν να τρέχουν γρηγορότερα, να πηδούν υψηλότερα, να ρίπτουν μακρύτερα, καθιστώντας πλέον τον αθλητισμό μια μορφή ανταγωνιστική μεταξύ ημι-ρομπότ, ο Michael Sandel υποστηρίζει πως πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί στις προσπάθειες μας να κυριαρχήσουμε στη φύση με γενετικές τεχνικές οι οποίες βάζουν σε κίνδυνο τους αθλητές και καθιστούν τους αθλητικούς αγώνες απλό θέαμα και εύκολη διασκέδαση. Θεωρώντας πως ο αθλητισμός δεν πρέπει να καταστεί θέαμα στο οποίο θα πηγαίνουμε για να δούμε αθλητές ρομπότ, ο Sandel υποστηρίζει παράλληλα πως οι αγώνες πρέπει να παρέχουν ασφάλεια στη υγεία των αθλητών, να διακρίνονται από εντιμότητα (fairness) και να μη στερούν από τα αθλήματα την ανθρώπινη διάσταση, που συνδέεται με την ανάδειξη των φυσικών ανθρώπινων χαρισμάτων (giftedness), τα οποία θαυμάζουμε και αξιολογούμε στους αγώνες.²⁷

Εδώ θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στην ωφελμιστική θεωρία του John Stuart Mill ο οποίος, μολονότι υποστηρίζει τον σεβασμό στην ανθρώπινη ελευθερία, τονίζει πως σημασία δεν έχουν μόνο οι πράξεις και οι συνέπειες αλλά και ο χαρακτήρας, αφού γι' αυτόν η ατομικότητα είναι σημαντική όχι τόσο για την ευχαρίστηση που προκαλεί αλλά για τον χαρακτήρα που εκφράζει. Επικαλούμενος ηθικά ιδεώδη πέρα από την ωφέλεια, ο Mill διακρίνει τις ηδονές σε ανώτερες και κατώτερες και προτρέπει σε αξιολόγηση της ποιότητας και όχι μόνο της ποσότητας ή της έντασης των επιθυμιών μας, υποστηρίζοντας πως ορισμένοι τρόποι ζωής είναι ευγενέστεροι από άλλους. Εκφράζοντας την πίστη του στην αξία των ανώτερων ανθρώπινων δυνάμεων, υποστηρίζει εύγλωττα: «Είναι προτιμότερο να είναι κανείς ένας ανικανοποίητος άνθρωπος παρά

²⁶ Sport, Ethics and Philosophy, στο *Sport and Art: An Essay in the Hermeneutics of Sport*, vol. 7, issue 1: 2013.

²⁷ Michel Sandel (2010), On Sport and Enhancement, στο: *Philosophy Bites* ed. by David Edmonds and Nigel Warburton, Oxford, Oxford University Press, σσ. 29-37.

ένα ικανοποιημένο γουρούνι· ένας ανικανοποίητος Σωκράτης παρά ένας ικανοποιημένος ηλίθιος. Και εάν ο ηλίθιος ή το γουρούνι έχουν διαφορετική γνώμη, είναι επειδή βλέπουν μόνο τη μία όψη του ζητήματος, τη δική τους»,²⁸ και τονίζει πως έχει αξία η ανώτερη από την ευτελή ηδονή και διασκέδαση, γιατί, ανεξάρτητα από τις προτιμήσεις και τις επιθυμίες μας, υπάρχει το ηθικό ιδεώδες της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και προσωπικότητας που είναι ανεξάρτητο από την ίδια την ωφελιμότητα.²⁹ Ο Michel Sandel, κρίνοντας την ωφελμιστική προσέγγιση σε θέματα ελευθερίας και δικαιωμάτων, υποστηρίζει πως αντιλήψεις που θεωρούν πως «η ηθική αξία των σκοπών που επιδιώκουμε, το νόημα και η σημασία της ζωής που διάγουμε, και η ποιότητα και ο χαρακτήρας της κοινής ζωής που μοιραζόμαστε, βρίσκονται όλα πέρα από τη σφαίρα της δικαιοσύνης» είναι λανθασμένες και πως μια δίκαιη κοινωνία μπορεί κατ' αυτόν να διαμορφωθεί αν στοχαστούμε από κοινού το νόημα της αγαθής ζωής και αξιολογήσουμε ορθά τα πράγματα, συνδέοντας ζητήματα δικαιοσύνης με την τιμή και την αρετή, την περηφάνια και την αναγνώριση.³⁰

Συνεπώς, σε όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας επιβάλλονται κώδικες συμπεριφοράς και αρχές που αναδεικνύουν την αξία του αγαθού βίου. Στη σύγχρονη κοινωνία σε σχέση με την ηθική του αθλητισμού έχει καθιερωθεί πράγματι ένας κώδικας αθλητικής ηθικής, στο πλαίσιο στρατηγικής του Συμβουλίου της Ευρώπης, που προωθεί την αθλητική πρακτική με βάση την υγεία, σωματική και ψυχική, και επιβάλλει κανόνες ηθικής που στηρίζονται στην εντιμότητα, την ισότητα των ευκαιριών, την άμιλλα που στηρίζεται όμως στις φυσικές ικανότητες των αθλητών, οι οποίοι πρέπει να διδαχθούν από μικρή ηλικία για να συντελέσουν σε μια εκπαίδευση της κοινωνίας που θα αναδεικνύει την αξία του αγαθού βίου που μας επιβάλλει να υποσκελίζουμε τους ωφελμιστικούς υπολογισμούς, να ελέγχουμε ή να αμφισβητούμε τις προτιμήσεις και τις επιθυμίες που εισάγουμε στη δημόσια ζωή και να επιδιώκουμε τον αγαθό βίο.

²⁸ J. Stuart Mill (2002), *Ωφελιμισμός*, μετφρ. Φ. Παιονίδης, Πόλις, Αθήνα.

²⁹ Michel Sandel (2011), *Δικαιοσύνη*, Τι είναι το σωστό, Πόλις, Αθήνα, σσ. 77-85.

³⁰ Στο ίδιο, σσ. 366-367.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κλασικές πηγές

Διογένης Λαέρτιος, *Βίοι φιλοσόφων*, έκδ. Η.Σ. Long, Οξογενii.

Πλάτων, *Νόμοι*.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, Αθανασία (2008). *Εισαγωγή στην αισθητική*, Συμμετρία, Αθήνα, σσ. 19, 57, 110, 160κ.εξ., 190, 195.

Μιχελής, Παναγιώτης (1971). Η αισθητική απόσταση και η γοητεία της σύγχρονης τέχνης, στο *Αισθητικά θεωρήματα*, 2^η έκδοση, τ. 1, Αθήνα.

Read, Herbert (1978). *Η φιλοσοφία της μοντέρνας τέχνης*, μετφρ. Σ. Ροζάνης, εκδόσεις Κάλβος, Αθήνα.

Sandel, Michel (2011). *Δικαιοσύνη*, Τι είναι το σωστό, Πόλις, Αθήνα.

Stuart Mill, John (2002). *Ωφελμισμός*, μετφρ. Φ. Παιονίδης, Πόλις, Αθήνα.

Χουϊζίνγκα, Γιόχαν (1989). *Ο άνθρωπος και το παιχνίδι (Homo Ludens)*, μετφρ. Στέφανος Ροζάνης - Γεράσιμος Λυκιαρδόπουλος, εκδόσεις «Γνώση», Αθήνα.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Anthony, W. J. (1968). Sport and Physical Education as a Means of Aesthetic Education, *Journal of Physical. Education*, vol. 60, no. 179: 1-6.

Best, David (1974). The Aesthetic in Sport, *The British Journal of Aesthetics*, 14, no 3: 197-213.

Dickie, George (1969). Defining Art, *American Philosophical Quarterly*, 6: 253-256.

Gadamer, Hans-Georg (1986). *The Relevance of the Beautiful and other essays*, translated by N. Walker, Cambridge University Press.

Glycofrydi-Leontsini, Athanasia (2002). L' estetica dello sport, comunicazione presentata al Convegno Internazionale "I giochi Olimpici: dall' antichità al terzo millennio", Martedì, 17 Dicembre, Palazzo du Mernil, Università degli Studi di Napoli "L'Orientale" (υπό έκδοση).

Graham, Gordon (1997). *Philosophy of the Arts. An Essay to Aesthetics*, Routledge, London.

Gulbenkian Report, *The Arts in Schools*, Calouste Gulbenkian Foundation, London, 1982, σ. 20.

Hughes, Howard (2000). *Arts, Entertainment and Tourism*, Butterworth-Heinemann, Oxford-New Delhi.

Huizinga, Johan (1949). *Homo Ludens. A Study of the Play Element in Culture*, translated R.F.C. Hull, London.

Kant, Immanuel. *Kritik der Urteilskraft*, edited by K. Kehrbach, Reclam-Leipzig.

Levinson, Jerrold (1998, editor). *Aesthetics and Ethics, Essays on the Intersection*, edited by J. L., Cambridge University Press, Cambridge.

Reid, Louis Arnaud (1970). Sport, the Aesthetic and Art, *Brittish Journal of Educational Studies*, vol. 18: 245-248.

Sandel, Michel (2010). On Sport and Enhancement, στο: *Philosophy Bites*, edited by David Edmonds and Nigel Warburton, Oxford, Oxford University Press, σσ. 29-37.

Schiller, Friedrich. *Über die ästhetische Erziehung des Menschen*, edited by W. Speman, Berlin- Stuttgart.

Simpson, Allan (1986). Art and Games, *The British Journal of Aesthetics*, 26, no. 3: 270-276.

Tatarkiewicz, Władysław (1980). *A History of Six Ideas. An Essay in Aesthetics*, Martinus Nijhoff, The Hague/Boston-London, Warszawa.

Spencer, Herbert (1855). *Principles of Psychology*, London, ch. IX.

Sport, Ethics and Philosophy, στο *Sport and Art: An Essay in the Hermeneutics of Sport*, vol. 7, issue 1, 2013.

Wittgenstein, Ludwig (1953). *Philosophical Investigations*, London.

*Παναγιώτης Μαυροδάκος**

ΒΙΟΗΘΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Εισαγωγή

Η ΑΛΜΑΤΩΔΗΣ πρόοδος των νέων τεχνολογιών και της γενετικής επιστήμης έχει επιφέρει σημαντικές βελτιώσεις στην πρόληψη και την πρόβλεψη κληρονομικά μεταδιδόμενων ασθενειών και επίσης στην θεραπεία μέσω γονιδίων (Καλοκαιρινού, 2002). Η ραγδαία ανάπτυξη της ιατρικής τεχνολογίας προκάλεσε νέους ηθικούς προβληματισμούς και μέγιστα ηθικά διλήμματα (Αλαχιώτης, 2006), σχετικά με την τεχνητή γονιμοποίηση, την επιλογή φύλου, την προγεννητική διάγνωση, την ευγονική, τη διαχείριση γενετικών δεδομένων, τις θεραπευτικές παρεμβάσεις και τη γενετική τροποποίηση (Δραγώνα-Μονάχου, 2002; Νικολαΐδης, 2006; Μιαη, 2004). Η προσέγγιση αυτών των ηθικών ζητημάτων αποτέλεσε το αντικείμενο ενός κλάδου της εφαρμοσμένης ηθικής φιλοσοφίας: της Βιοηθικής (Δραγώνα-Μονάχου, 1995; Νικολαΐδης, 2006; Hedgcoe, 2004).

Η Βιοηθική, επομένως, καλείται να φωτίσει τα ηθικά προβλήματα που προκύπτουν από την ανάπτυξη της τεχνολογίας και της επιστήμης, να δώσει απαντήσεις και λύσεις όποτε αυτό είναι εφικτό (Αλαχιώτης, 2006),

* Καθηγητής Φυσικής Αγωγής Μ.Ε., Μεταπτυχιακό Δίπλωμα στη Φιλοσοφία του Αθλητισμού, ΤΕΦΑΑ Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

αλλά και να επέμβει όταν τα εν λόγω προβλήματα απειλούν την αξιοπρέπεια, την ακεραιότητα και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Ο ρόλος της Βιοηθικής δεν είναι να ανακόψει την οποιαδήποτε προσπάθεια για επιστημονική έρευνα, ούτε να προτείνει την εφαρμογή συγκεκριμένων ηθικών θεωριών, αλλά να θέσει τις ασφαλιστικές δικλείδες με τις οποίες θα διασφαλιστεί η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η αυτονομία και η αρμονική επιβίωση του ανθρώπου (Δραγώνα-Μονάχου, 2002; Νικολαΐδης, 2006; Αλαχιώτης, 2009).

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι, μέσα από τις απόψεις των θεωρητικών της Φιλοσοφίας του Αθλητισμού αναφορικά με τη γενετική τροποποίηση στο σύγχρονο αθλητισμό, να διαφανούν τα βιοηθικά ζητήματα που εγείρονται, αλλά και να εξεταστεί το αν οι αξίες και τα ιδανικά του σύγχρονου αθλητισμού διέρχονται και αυτά μια κρίση, ανάλογη της παγκόσμιας οικονομικής και πολιτισμικής κρίσης.

Γενετική τροποποίηση είναι η τεχνική που χρησιμοποιείται όταν λειτουργικά γονίδια εισάγονται μέσα σε κύτταρα για να διορθώσουν ένα γενετικό λάθος ή να εγκαινιάσουν μια καινούργια λειτουργία σε αυτά τα κύτταρα (Μιαή, 2004). Η τελευταία μπορεί να γίνει για δύο διαφορετικούς σκοπούς. Ο ένας είναι η θεραπεία και ο άλλος η ενίσχυση. Μέσω της γενετικής θεραπείας επιτυγχάνεται η ομαλοποίηση της υγείας ενός ατόμου, σε ένα επίπεδο παρόμοιο της κανονικής λειτουργίας του τρόπου ζωής του πριν από την ανάγκη θεραπείας (Μιαή, 2003α). Αντιθέτως, με τη γενετική ενίσχυση επιδιώκεται κάτι παραπάνω από την απλή υγεία. Γίνεται χωρίς να υπάρχει ιατρικός λόγος και στην ουσία μετά από αυτήν το άτομο είναι πιο ικανό από ότι ήταν πριν από την παρέμβαση, ακόμη και σ' ένα επίπεδο που υπερβαίνει τις δυνατότητες όλων των ανθρώπων (Μιαή, 2003α).

Σε ό, τι αφορά την ενίσχυση γενετικών χαρακτηριστικών των αθλητών ιδιαίτερα, υπάρχουν δύο είδη τροποποιήσεων. Το πρώτο είδος επιτρέπει την τροποποίηση των μη κληρονομήσιμων χαρακτηριστικών του αθλητή (δηλαδή των σωματικών του κυττάρων), με σκοπό την ενίσχυση των επιδόσεών του. Το άλλο είδος, αναμένεται να δώσει, στο μέλλον, τη δυνατότητα στην τεχνολογία να τροποποιήσει και κληρονομήσιμα χαρακτηριστικά του αθλητή (δηλαδή τα γενετικά κύτταρα). Ένα

παράδειγμα θα μπορούσε να είναι η ενίσχυση του γονιδίου που συντελεί στην παραγωγή ερυθροποιητίνης για την αύξηση της αντοχής του αθλητή. Η τελευταία περίπτωση εγείρει περισσότερα ηθικά και δεοντολογικά ζητήματα, κυρίως αν αυτού του είδους η τροποποίηση γίνει από πολύ νωρίς στη ζωή (εμβρυϊκή ηλικία) από τρίτους, με το ενδεχόμενο να καταλήξει σε ευγονική (Miah, 2002).

Η κύρια επιδίωξη του σύγχρονου αθλητισμού είναι η αθλητική τελειότητα, στο όνομα της οποίας καταπατώνται ορισμένες φορές ακόμη και τα φυσικά ανθρώπινα όρια και οι ηθικοί περιορισμοί που ίσχυαν σε προηγούμενες κοινωνίες (Γογγάκη, 2003). Υπάρχουν περιπτώσεις που με τον τρόπο αυτό συνθλίβονται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η προσπάθεια με ίσους όρους και η ευγενής άμιλλα, κάνοντας τον αθλητή να αναζητά επίμονα την με κάθε τρόπο επιτυχία (Goral, 2008). Ο αθλητισμός, καθώς αποτελεί κοινωνική έκφανση, επηρεάζεται από το σύστημα αξιών της εκάστοτε κοινωνίας, και δεν θα μπορούσε, επομένως, να διαφέρει πολύ από αυτήν (Γογγάκη, 2002). Ως δραστηριότητα της κοινωνίας δεν μπορεί να μείνει ανέπαφη από τη ραγδαία ανάπτυξη της γενετικής τεχνολογίας και τα ηθικά διλήμματα που αυτή επιφέρει. Κατ' αναλογία, δεν μπορεί να μην επηρεαστεί από το ιδιαιτέρως σημαντικό ζήτημα της γενετικής τροποποίησης, που σκοπό έχει την ενίσχυση.

Οι υποστηρικτές της γενετικής ενίσχυσης στον αθλητισμό

Σημαντικότερος εκπρόσωπος των υποστηρικτών της γενετικής ενίσχυσης είναι ο Άγγλος θεωρητικός της Φιλοσοφίας του Αθλητισμού Andy Miah. Ο τελευταίος (2004) θεωρεί ως δεδομένο ότι ο αθλητισμός είναι συνυφασμένος με την τεχνολογία και ότι είναι στη φύση του ανθρώπου να προσπαθεί συνεχώς να αυξήσει τα όρια των δυνατοτήτων του σώματός του. Καλεί τους αρμόδιους να δουν και να αντιμετωπίσουν τη γενετική τροποποίηση στον αθλητισμό ως μία εξέλιξη της τεχνολογίας που είναι προς όφελος των αθλητών αλλά και των ανθρώπων γενικότερα. Ο ίδιος (2001) θεωρεί πολύ σημαντική ακόμη και την αλλαγή του τι θεωρείται φυσιολογικό και υγιές από εποχή σε εποχή. Έτσι, σήμερα η γενετική ενίσχυση είναι κάτι το οποίο θεωρείται ως μη φυσιολογικό, όμως στο μέλλον μπορεί να γίνει φυσιολογικό και σε αυτή τη βάση στηρίζει όλους τους προβληματισμούς του. Σε αντίθεση με την κοινωνία, ο σύγχρονος αθλητισμός ενδιαφέρεται, κατά κύριο λόγο, για το εάν ο αθλητής που χρησιμοποιεί μια μέθοδο ενίσχυσης της απόδοσής του είναι απλά νόμι-

μος και όχι εάν είναι και ηθικός (Miah, 2003b). Κατά τον Miah (2004), τα ηθικά όρια της χρήσης της γενετικής τροποποίησης στον αθλητισμό θα πρέπει να ξεκινούν πάντα από την εξέταση του τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος. Ο ίδιος (2009b) θεωρεί, ότι ο λόγος δημιουργίας του σύγχρονου τρόπου ζωής και οι συνέπειές του, είναι καθαρά οι εμπορικές δομές. Τάσσεται υπέρ της ελεύθερης πρόσβασης στις γενετικές τροποποιήσεις με σκοπό την ενίσχυση αρκεί να υπάρξει προστασία από την ομοιομορφία (Miah, 2009b). Βασική άποψη του Miah (2000) είναι ότι η ίδια η κοινωνία θα πρέπει να βρει τους τρόπους με τους οποίους θα μπορέσει να ενσωματώσει τους ανθρώπους που θα έχουν προχωρήσει σε μία οποιαδήποτε γενετική παρέμβαση και να το αντιληφθεί ως κάτι το αναπόφευκτο, ως απόρροια της σύγχρονης τεχνολογίας. Επίσης, κρίνει πολύ σημαντικό η συζήτηση πάνω στο θέμα αυτό να γίνει το συντομότερο δυνατό για να προλάβει, η κοινωνία, την πιθανή ραγδαία αύξηση των γενετικά τροποποιημένων ατόμων, ώστε να είναι έτοιμη να προστατέψει τα δικαιώματά τους, λειτουργώντας ως ανάχωμα προλαμβάνοντας κάθε αρνητική επιπλοκή.

Ο Brown (2009) υποστηρίζει ότι τέτοιου είδους τεχνολογίες που συντελούν στην αύξηση των αθλητικών επιδόσεων, είναι η ουσία του αθλητισμού, και όχι η παρακμή του. Απορρίπτει τις αξιώσεις ότι οι γενετικές βελτιώσεις είναι αφύσικες, άδικες ή ακόμη ότι αλλοτριώνουν το πνεύμα του αθλητισμού. Για το μόνο που έχει ενστάσεις είναι η πιθανότητα οι γενετικές βελτιώσεις να προκαλέσουν προβλήματα σε αυτόν που τις εφαρμόζει. Υποστηρίζει, ότι στο εγγύς μέλλον δεν θα υπάρχει πρόβλημα υγείας σε αυτόν που επιδιώκει γενετική βελτίωση και ότι πρόκειται να αναδειχθούν νέου τύπου αθλητές. Αυτοί οι αθλητές θα αλλάξουν και το σημερινό χαρακτήρα των αθλημάτων τη στιγμή που θα κληθούν να μετρήσουν τις ικανότητές τους. Με τη βοήθεια της γενετικής τροποποίησης αυτό θα γίνεται με έναν πιο δίκαιο τρόπο.

Ο Munthe (2000) υποστηρίζει ότι η σύγχρονη κοινωνία δεν μπορεί να κάνει αλλιώς, παρά να δεχτεί τη γενετική τροποποίηση και στον αθλητισμό ιδιαίτερα λόγω της γνώσης που πρόκειται να προσφέρει για το τι επιπλέον είναι ικανός να κάνει ο άνθρωπος. Θεωρεί ότι τέτοιου είδους γενετικές παρεμβάσεις δεν είναι μόνο ηθικά επιτρεπτές αλλά ίσως και ηθικά αξιόπαινες. Παρόμοια, ο Loland (2009) υποστηρίζει ότι έστω και αν υπάρχει μία προοπτική να ενισχυθεί η ποιότητα ζωής εντός και εκτός των αγωνιστικών χώρων από την ενίσχυση των αθλητικών επιδόσεων, τότε θα πρέπει να επιτραπεί η γενετική τροποποίηση στον αθλητισμό.

Ο Tamburrini (2007) όχι μόνο υπερασπίζεται τη γενετική τροποποίηση στον αθλητισμό ως αποδεκτή παρέμβαση, αλλά πηγαίνει ακόμη παραπέρα υποστηρίζοντας ότι αυτή θα οδηγήσει στην εξέλιξη του χαρακτήρα του ανθρώπου μέσα στον αθλητισμό αλλά και του ηθικού χαρακτήρα του ίδιου του αθλητισμού. Αυτό πρόκειται να συμβεί από τη μείωση της σπουδαιότητας της φυσικής ικανότητας και την αύξηση του ηθικού χαρακτήρα της αθλητικής τελειότητας. Θεωρεί εντελώς λανθασμένο τον ισχυρισμό ότι η γενετική τροποποίηση πρέπει να απαγορευτεί στον αγωνιστικό αθλητισμό λόγω του ότι προκαλεί άδικο πλεονέκτημα. Στην ουσία πιστεύει ότι η γενετική τροποποίηση θα κάνει τον αθλητισμό πιο δίκαιο, αφού θα πάψει ο νικητής να είναι προϊόν της τύχης λόγω των γονιδίων που έχει κληρονομήσει.

Οι Schneider & Rupert (2009) θέτουν ένα ακόμη ζήτημα μεταξύ γενετικής θεραπείας και γενετικής ενίσχυσης. Θεωρούν, ότι η πρόκληση τελικά για αυτούς που ασχολούνται με την ηθική στα σπορ, μπορεί να μην έρθει από τους γενετικά ενισχυμένους, αλλά από τους γενετικά θεραπευμένους, των οποίων η θεραπεία οδήγησε στην τελειότητα.

Οι αρνητές της γενετικής ενίσχυσης στον αθλητισμό

Ο Culberston (2009) διαφωνεί με την άποψη ότι η γενετική τροποποίηση με σκοπό την ενίσχυση των αθλητικών επιδόσεων έχει να προσφέρει πολλά θετικά στοιχεία στο σύγχρονο αθλητισμό. Θεωρεί πολύ επικίνδυνη την αντικατάσταση της φυσικής επιλογής από τη σκόπιμη επιλογή που μπορεί να επέλθει μέσω της γενετικής τροποποίησης. Το ενδεχόμενο της ακατάλληλης προσαρμογής αυτών που έχουν τροποποιηθεί γενετικά είναι κάτι περισσότερο από βέβαιο. Θεωρεί την εναρμόνιση της ποιότητας με την αύξηση της ποσότητας ως απαραίτητο στοιχείο τη εξέλιξης. Για παράδειγμα, η επέκταση απλά και μόνο του ορίου ηλικίας θανάτου των ανθρώπων χωρίς περαιτέρω βελτίωση της ποιότητας ζωής τους δεν μπορεί να είναι κάτι σημαντικό. Το πιο πιθανό είναι ότι μια τέτοια ζωή θα καταστεί βαρετή. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και με τη γενετική τροποποίηση στον χώρο του αθλητισμού. Στην περίπτωση ευρείας εφαρμογής της, ο αθλητισμός ενδέχεται να καταστεί βαρετός στους θεατές, αφού θα υπάρχουν ελάχιστες γενετικές διαφορές μεταξύ θεατών και αθλητών, με άμεσο αποτέλεσμα τη μείωση θαυμασμού των θεατών έναντι των αθλητών. Για να δείξει την αρνητική του στάση στο ενδεχόμενο εφαρμογής της γενετικής τροποποίησης στον αθλητισμό, ο Culberston (2009) θέτει τον εξής ηθικό προβληματισμό: Είναι πρόοδος όταν ένας κα-

νίβαλος χρησιμοποιεί μαχαίρι και πιρούνι;

Ο Tāhnsjo (2000) υποστηρίζει ότι ειδικά με την εφαρμογή της γενετικής τροποποίησης στον αθλητισμό, δεν θα υπάρχει νόημα να παρακολουθεί κάποιος αθλητικά γεγονότα, καθότι οι επιδόσεις δεν θα είναι πλέον φυσικές. Παρόμοια, ο McNamee (2008) θεωρεί ότι τεχνολογία είναι οι σχέσεις μεταξύ της φύσης και των ανθρώπων, όχι ο κυρίαρχος της φύσης. Επομένως, όποιος προσπαθεί να παραβιάσει την παραπάνω συνθήκη διαπράττει ύβρη.

Σύμφωνα με τη Goggaki (2005), το φαινόμενο της συστηματικής παρέμβασης στο ανθρώπινο σώμα δεν είναι κάτι νέο, αλλά προέρχεται ίσως ακόμη -με άλλη μορφή- και από τη Ρωμαϊκή περίοδο. Η άποψή της, όσον αφορά στη γενετική τροποποίηση για τη δημιουργία άριστων αθλητών είναι ότι κάτι τέτοιο εναντιώνεται στην ίδια τη φύση, πράγμα που εμπεριέχει αρκετούς κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία. Επίσης, τάσσεται ενάντια στην γενετική τροποποίηση του εμβρύου, καθότι καταπατάται η ελευθερία και η αυτονομία του. Ειδικότερα, το να προσπαθεί κάποιος να τροποποιήσει γενετικά το παιδί του για να το κάνει καλό αθλητή, είναι κάτι μη ηθικό. Η ίδια υποστηρίζει ότι δεν είναι μόνο τα καλά γονίδια που κάνουν έναν αθλητή καλό. Θεωρεί τον αθλητισμό ως ένα φαινόμενο που φέρνει τους ανθρώπους σε επαφή με τη φύση τους. Η εφαρμογή της γενετικής τροποποίησης στον αθλητισμό θα φέρει τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα, εκφυλίζοντας την αξία του αθλητισμού και αποδυναμώνοντας τη σημασία του αθλητικού πνεύματος. Η γενετική τροποποίηση στον αθλητισμό μπορεί να μετατρέψει το ανθρώπινο σώμα από αξία σε βιομηχανικό καταναλωτικό προϊόν. Ορισμένα από τα ερωτήματα που τίθενται σε ένα ενδεχόμενο εφαρμογής της γενετικής τροποποίησης στον αθλητισμό είναι τα εξής (Goggaki, 2005): Τι χώρος θα υπάρχει στο μέλλον για τον μη γενετικά τροποποιημένο αθλητή; Πόσο μακριά μπορεί να φτάσει η εξέλιξη της τεχνολογίας; Θα πρέπει να παραμείνουν τα υψηλά επίπεδα και η αναζήτηση του ρεκόρ στον αθλητισμό; Κατά την άποψή της βασικός άξονας των συζητήσεων, για το μέλλον της γενετικής τροποποίησης στον αθλητισμό, θα πρέπει να είναι η επιβίωση του ανθρώπου. Εάν τελικά επικρατήσει ευρέως η γενετική τροποποίηση, αυτή θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στη δημοκρατία, την ποιότητα της πολιτικής και την φύση της ίδιας της κοινωνίας (Goggaki, 2005). Η Γογγάκη (2008) τάσσεται ενάντια σε οτιδήποτε θέτει το σώμα εκτός ορίων, όχι με φυσικό αλλά με τεχνητό τρόπο, καθώς κάτι τέτοιο συνιστά σωματική ύβρη.

Συνοψίζοντας κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι οι απόψεις των

θεωρητικών της Φιλοσοφίας του Αθλητισμού για τη γενετική τροποποίηση με σκοπό την ενίσχυση δίστανται. Όσοι δέχονται την αξία της γενετικής τροποποίησης με σκοπό την ενίσχυση στον σύγχρονο αθλητισμό θεωρούν ότι η ουσία του αθλητισμού έγκειται στην συνεχή αύξηση των επιδόσεων και ότι η εν λόγω τεχνολογία είναι βέβαιο ότι θα χρησιμοποιείται ευρέως, άρα και στον αθλητισμό. Θεωρούν ότι δεν είναι δυνατόν να απαγορευθεί η συμμετοχή στους αθλητικούς αγώνες σε ανθρώπους που έχουν τροποποιηθεί γενετικά, είτε με σκοπό την θεραπεία είτε την ενίσχυση. Βασική τους άποψη είναι ότι η γενετική τροποποίηση συντελεί στη μείωση της σπουδαιότητας της φυσικής ικανότητας και της τύχης, όσο αφορά στην αθλητική νίκη. Επιπλέον, βοηθά στην ανθρώπινη εξέλιξη, αφού μέσω αυτής θα μπορέσει ο άνθρωπος να γνωρίσει τι επιπλέον μπορεί να κάνει αλλά και να ενισχύσει την ποιότητα ζωής του.

Όσοι υποστηρίζουν ότι η γενετική τροποποίηση με σκοπό την ενίσχυση δεν έχει να προσφέρει πολλά στον αθλητισμό. Θεωρούν την ποιότητα και τη φυσική επιλογή ανώτερες αξίες από την ποσότητα και την σκόπιμη επιλογή. Δεν θεωρούν τη γενετική τροποποίηση με σκοπό την ενίσχυση καν πρόοδο και πιστεύουν ότι με τη χρήση της θα χάσουν το νόημά τους οι αγώνες, θα εκφυλιστεί η αξία του ίδιου του αθλητισμού, η σημασία του αθλητικού πνεύματος και της ίδιας της νίκης. Υποστηρίζουν ότι ο αθλητισμός είναι ένα φαινόμενο που φέρνει τους ανθρώπους σε επαφή με τη φύση τους ενώ η γενετική τροποποίηση δεν ταιριάζει καθόλου στον αθλητισμό ως μια πρακτική που εναντιώνεται στη φύση.

Ο σύγχρονος αθλητισμός υψηλών επιδόσεων βρίσκεται σε μια ανεξήγητη αναζήτηση ρεκόρ για να διατηρεί την ύπαρξή του. Το γεγονός αυτό δεν συνέβη τυχαία ούτε εντός ολίγων ετών. Για τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες ξεκίνησε από την παραφθορά του ορισμού της Αγωνιστικής του Αριστοτέλη (*μέγεθος, τάχος, δύναμις*) από το σύγχρονο Ολυμπιακό μότο του Γάλλου μοναχού Henri Didon (*Citius, Altius, Fortius*). Το πιο γρήγορα, πιο ψηλά, πιο δυνατά, δεν έχει τέλος ούτε όρια, και αν συνδυαστεί με τη σύγχρονη καταναλωτική κοινωνία και τη συσσώρευση κεφαλαίων, εμφανίζεται ο σύγχρονος αθλητισμός υψηλών μετρήσιμων επιδόσεων, που οι επιδόσεις ανταλλάσσονται συνήθως με χρήματα. Το Ολυμπιακό μότο έχει επικρατήσει σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Ο αθλητισμός δεν είναι αυτό που παρουσιάζεται ως σύγχρονος αθλητισμός υψηλών επιδόσεων, ούτε είναι απαραίτητο να είναι συνυφασμένος με την τεχνολογία. Ο αθλητισμός και ιδιαίτερα ο Ολυμπιακός αθλητισμός θα

έπρεπε να ξεχωρίζει όχι για τις μετρήσιμες επιδόσεις, οι οποίες δεν έχουν ίσως νόημα και οδηγούν στην συνεχή αύξηση των ορίων του ανθρώπινου σώματος, αλλά για τα ιδεώδη. Στον αθλητισμό δεν μπορεί να μετράει η ποσότητα, αλλά η ποιότητα. Δεν θα έπρεπε να αναζητούνται αριθμοί, αλλά η απόλαυση και η ικανοποίηση αθλητών και θεατών, από τον ίδιο τον αγώνα. Η ουσία του αθλητισμού, ο σημαντικότερος σκοπός του είναι ο καλός αγώνας. Είναι σημαντικός ο τρόπος που κερδήθηκε η νίκη και ο αγώνας που καταβλήθηκε γι' αυτό τον σκοπό. Ο άνθρωπος μέσα στον αθλητισμό αναζητά την φύση του, τα όριά του ώστε να μπορέσει γνωρίζοντάς τα να ζήσει αρμονικά με αυτά, φτάνοντας στην αυτοπραγμάτωση. Προφανώς και δεν είναι ανάγκη να υποστεί κάποιος γενετική ενίσχυση για να φτάσει στην αυτοπραγμάτωση, όπως θεωρεί ο Andy Miah. Σκοπός του ανθρώπου και στον αθλητισμό είναι το κατά φύσιν ζην.

Προτάσεις

Προτείνεται να επαναπροσδιοριστούν οι αξίες και τα ιδεώδη του αθλητισμού αλλά και της κοινωνίας, όχι όμως για την αποδοχή ή την ένταξη των γενετικά τροποποιημένων αθλητών αλλά για την κατάργηση των μετρήσιμων επιδόσεων, την επιστροφή των αγώνων από τη λογική στο συναίσθημα και από υπόθεση των ολίγων που είναι τώρα να γίνει υπόθεση του απλού λαού, από την ανταλλακτική αξία της νίκης στην ηθική επιβράβευση αυτής. Όταν όλοι θα αθλούνται και θα θαυμάζουν έναν καλό αγώνα χωρίς μέτρηση της επίδοσης και χωρίς χρηματικό έπαθλο, τότε δεν θα έχει νόημα να τροποποιηθεί ένας άνθρωπος γενετικά για να νικήσει σε αθλητικό αγώνα. Εάν, δηλαδή, τεθεί ως ουσία του αθλητισμού ο καλός αγώνας, η ευχαρίστηση, οι εσωτερικές αξίες και η αναζήτηση των φυσικών ορίων των ανθρώπων, τότε η γενετική τροποποίηση με σκοπό την ενίσχυση δεν είναι ηθική διότι δεν εξυπηρετεί τον παραπάνω σκοπό. Όπως ακριβώς δεν θα ήταν ηθική, για την ιατρική, μία γενετική παρέμβαση που δεν θα εξυπηρετούσε την υγεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αλαχιώτης, Στ. (2009). Ανθρώπινα δικαιώματα στην «πρέσα» της τεχνολογίας. *Το Βήμα online*, 11/10. Ανακτήθηκε από <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=33&artid=293327&dt=11/10/2009>.

Αλαχιώτης, Στ. (2006). *Βιοηθική-Αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς* (2^η έκδ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Γογγάκη, Κ. (2002). Ο κερδώς χαρακτήρας του σύγχρονου αθλητισμού. *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 83: 77-81.

Γογγάκη, Κ. (2003). *Ευκαιρίες άθλησης και αναπαραστάσεις του μαθητικού πληθυσμού του Λεκανοπεδίου Αττικής για τη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό*. Έρευνα στο πλαίσιο της Γραμματείας Επιτροπής Ερευνών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα. Βλ.: Ευκαιρίες άθλησης και αναπαραστάσεις του μαθητικού πληθυσμού του Λεκανοπεδίου Αττικής για την Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό, *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, 67: 42-48.

Γογγάκη, Κ. (2008). Ο ανθρωπισμός του σώματος ως αντίβαρο στην αθλητική αλλοτρίωση. *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, 87: 78-83.

Δραγώνα - Μονάχου, Μ. (1995). *Σύγχρονη Ηθική Φιλοσοφία* (5^η έκδ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Δραγώνα - Μονάχου, Μ. (2002). Ηθική και Βιοηθική. *Επιστήμη και Κοινωνία*, 8-9: 1-26.

Καλοκαιρινού, Ε. (2002). Πειραματισμός πάνω σε ανθρώπινα έμβρυα: μια φιλοσοφική θεώρηση, *Επιστήμη και Κοινωνία*, 8-9: 27-43.

Νικολαΐδης, Α. (2006). *Από τη γένεση στη γενετική*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Brown, W. M. (2009). The case for perfection. *Journal of the Philosophy of Sport*, 36: 127-139.
- Culberston, L. (2009). Genetic Enhancement in the dark. *Journal of the Philosophy of Sport*, 36: 140-151.
- Goggaki, K. (2005). Sports and Technology Genetics: The Cloned Athlete. *Imeros*, 5(1): 87-98.
- Hedgecoe, A. (2004). Critical Bioethics: Beyond the social science critique of applied ethics. *Bioethics*, 18(2): 120-143.
- Loland, S. (2009). The ethics of performance-enhancing technology in sport. *Journal of the philosophy of sport*, 36: 152-161.
- McNamee, M. (2008). *Sports, Virtues and Vices*. New York: Routledge.
- Miah, A. (2003a). Be Very Afraid: Cyborg Athletes, Transhuman Ideals & Posthumanity. *The Journal of Evolution and Technology*, 13(2): 1-15. Retrieved from <http://jetpress.org/volume13/miah.html>.
- Miah, A. (2000). The engineered athlete: human rights in the genetic revolution. *Culture, Sport, Society*, 33: 25-40.
- Miah, A. (2001). Genetic technologies and Sport: The new ethical issue. *Journal of the Philosophy of Sport*, 28: 32-52.
- Miah, A. (2002). Catching up with Frankenrunner. *Spiked Online*. Retrieved from <http://www.spiked-online.com/Articles/00000006D86E.htm>.
- Miah, A. (2003b). Genetic Modification (GM) in Sport: Legal Implications. *Contemporary Issues in Law*, 6(3): 207-226.
- Miah, A. (2004). Genetically Modified Athletes: Biomedical Ethics, Gene Doping,

& Sport. London and New York: Routledge.

Miah, A. (2009a). Human Enhancement. *Issues in Science and Technologie, Summer*, 5-8. Retrieved from http://issuu.com/andymiah/docs/miah2009replymehlman_ist/12009.

Miah, A. (2009b, May 1). Make me a superhero. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.guardian.co.uk/science/2009/may/01/body-enhancement-cosmetic-surgery-genetics>.

Munthe, C. (2000). Selected champions: Making winners in the age of genetic technology. In: T. Tännsjö, & C. Tamburrini (Eds.), *Values in sportelitism, nationalism, gender equality and the scientific manufacture of winners* (pp. 217-231). London and New York: Taylor & Francis.

Schneider, J. A. & Rupert, L. J. (2009). Constructing winners: the science and the genetically manipulating athletes. *Journal of the philosophy of sport*, 36: 182-206.

Tamburrini, C. (2007). After doping what?: the morality of the genetic engineering of athletes. In Morgan, J. M. (Ed.), *Ethics in Sport* (2nd ed.) (pp. 285-297). USA: Human Kinetics.

Tännsjo, T. (2000). Is it fascistoid to admire sports heroes? In: T. Tännsjö, & C.

Βαγγέλης Χωραφάς*

**ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ**

Η μεταπολεμική θεσμική ανασυγκρότηση της Δύσης

ΜΕΤΑ ΤΗ ΛΗΞΗ του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι ΗΠΑ, ως υπερδύναμη του καπιταλιστικού κόσμου, ανέλαβαν το έργο της συνολικής ανασυγκρότησης της Δύσης. Οι κύριοι στόχοι αυτής της προσπάθειας περιελάμβαναν: πρώτον, την γεωπολιτική επιβίωση του δυτικού κόσμου μέσα από τον πολιτικοστρατιωτικό έλεγχο των «παρυφών» της Ευρασίας, καθώς και των κυριότερων γραμμών επικοινωνίας. Δεύτερον, την δημιουργία ενός νέου διεθνούς θεσμικού πλαισίου ελέγχου και συνύπαρξης των εθνικών κρατών (ΟΗΕ, Παγκόσμια Τράπεζα, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, σταδιακή ενοποίηση της Ευρώπης κ.λπ.). Και, τρίτον, την ενσωμάτωση στο χώρο της Δύσης των ηττημένων του πολέμου, δηλαδή της Γερμανίας (τότε Δυτικής Γερμανίας) και της Ιαπωνίας. Η στρατηγική αυτή, παράλληλα με την ενίσχυση των ΗΠΑ σε όλους τους τομείς, θα αποτελούσε την βάση αντιμετώπισης του κομμουνιστικού στρατοπέδου, το οποίο είχε προκύψει από τον πόλεμο και στο οποίο το 1949 θα προσετίθετο και η Κίνα.

Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια η δημιουργία ευρωπαϊκών θεσμών αποτελούσε για τις ΗΠΑ μέρος ενός παγκόσμιου σχεδίου θεσμικής οικοδόμησης. Το 1947 ιδρύθηκε η Οικονομική Επιτροπή για

* Δρ. Πολιτικών Επιστημών, Εκδότης του περιοδ. *Monthly Review* στην Ελλάδα.

την Ευρώπη, ως ένας περιφερειακός οργανισμός του ΟΗΕ. Την ίδια χρονιά υπογράφηκε η GATT (Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου), και προωθήθηκε το Σχέδιο Μάρσαλ μέσα από τον Οργανισμό για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία, που μετεξελίχθηκε το 1961 στον Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ).

Σε αυτό το σημείο η διαδικασία της παγκόσμιας θεσμικής οικοδόμησης ακολουθεί δύο ανεξάρτητους δρόμους. Σε διεθνές επίπεδο η ίδρυση της Παγκόσμιας Τράπεζας, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) και λοιπών οικονομικών θεσμών διαμορφώνει το πλαίσιο λειτουργίας της παγκόσμιας οικονομίας υπό τον έλεγχο των ΗΠΑ, και καθιστά το δολλάριο το ηγεμονικό αποθεματικό νόμισμα της αυτοκρατορίας. Παράλληλα, διαμορφώνεται και το πλαίσιο αλληλεξάρτησης των εθνικών οικονομιών, η οποία επιβάλλεται από τη διεθνοποίηση της οικονομικής ζώνης σε συνθήκες καπιταλιστικής ολοκλήρωσης σε παγκόσμια κλίμακα. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, από το 1948 με τη δημιουργία της Μπενελούξ, το 1951 με τη Συνθήκη των Παρισίων για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, καθώς και το 1958 με τη Συνθήκη της Ρώμης για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (Ευρατόμ), ξεκινά η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η μετεξέλιξη σε Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1965 και σε Ευρωπαϊκή Ένωση το 1992, με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, αποτελούν διαφορετικά στάδια αυτής της διαδικασίας.

Πρόκειται, ουσιαστικά, για μια διαδικασία «περιεκτικής ενσωμάτωσης» κρατών, δηλαδή διαρκούς διεύρυνσης, η οποία στηρίζεται στη σχετική πολιτική και οικονομική αυτονομία που επιτρέπει το ηγεμονικό σύστημα των ΗΠΑ. Τα όρια αυτής της αυτονομίας καθορίζονται από τέσσερις παραμέτρους: α) Την κυριαρχία του δολλαρίου στην παγκόσμια αγορά, το μεγαλύτερο μέρος της οποίας οφείλεται στην αμερικανική πολιτικοστρατιωτική ισχύ. β) Την λειτουργία του ΟΗΕ, του ΔΝΤ, του ΠΟΕ και άλλων θεσμών, η οποία στην ουσία καθορίζεται από το ρόλο των ΗΠΑ ως ηγετικής στρατιωτικής δύναμης. γ) Την επικυριαρχία της Ουώλ Στρητ στον χρηματιστικό τομέα, η οποία στηρίζεται στην κυριαρχία του δολλαρίου στην παγκόσμια αγορά. Και, δ) τον προστατευτισμό που μπορούν να επιβάλουν οι ΗΠΑ σε οικονομικούς κλάδους και τεχνολογικούς τομείς.³¹

³¹ Βλ. Andrew Walter (1991), *World Power and World Money. The Role of Hegemony and International Money Order*, New York/London: Harvester-Wheatsheaf/ St.

Αυτή ακριβώς η στρατηγική διαμόρφωσε και το γενικότερο πλαίσιο συγκρότησης των εθνικών και παγκόσμιων αθλητικών θεσμών.

Το υπάρχον από τον 19^ο αιώνα «ολυμπιακό κίνημα» θα έπρεπε να προσαρμοσθεί στα νέα δεδομένα της μεταπολεμικής περιόδου. Οι κυρίαρχες ελίτ των νικητριών χωρών κατανόησαν ότι ο έμφυτος κοσμοπολιτισμός του ολυμπιακού κινήματος - ο ιδρυτής του βαρώνος Πιερ ντε Κουμπερτέν ήταν οπαδός του νεοκαντιανισμού καθώς και του ουιλσονισμού στις διεθνείς σχέσεις³²- θα μπορούσε να ενισχύσει τις στρατηγικές ειρηνικής συνύπαρξης των λαών, ενώ παράλληλα η ήδη λειτουργούσα δομή του συμβάδιζε με τις προδιαγραφές των νέων διεθνών θεσμών που δημιουργούνταν στη μεταπολεμική περίοδο. Αν και η πολιτική είχε εισέλθει στον αθλητισμό γενικότερα, αλλά και στο ολυμπιακό κίνημα ειδικότερα κατά την προπολεμική περίοδο (όπως για παράδειγμα τα Παγκόσμια Κύπελλα Ποδοσφαίρου ή οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1936 στο Βερολίνο), υπήρχε η εντύπωση ότι η πολιτική συνιστώσα θα μπορούσε να ελεγχθεί. Στις παραμονές του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, ο κόσμος των Ολυμπιακών Αγώνων περιελάμβανε κυρίως τις χώρες της Ευρώπης, της Βόρειας Αμερικής, λίγες χώρες της Ασίας, δύο χώρες της Αφρικής, μία χώρα της Λατινικής Αμερικής και τις αγγλοσαξονικές χώρες του Ειρηνικού. Κατά την περίοδο του μεσοπολέμου αυτή η εικόνα άλλαξε. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος σηματοδότησε το τέλος της αθλητικής ουδετερότητας. Ο κόσμος των Ολυμπιακών Αγώνων διευρύνθηκε περιλαμβάνοντας τη Λατινική Αμερική και περισσότερες χώρες της Ασίας. Ο εθνικισμός ως κυρίαρχη τάση της εποχής αποτέλεσε πρωτεύον συστατικό τον προπολεμικών Ολυμπιακών Αγώνων.

Μεταπολεμικά, και μέσα σε μια γενικότερη στρατηγική ελέγχου των εθνικισμών και των διεθνών ισορροπιών από τις νικήτριες δυνάμεις, η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή (ΔΟΕ) θεωρήθηκε ότι αποτελούσε έναν διεθνή θεσμό προώθησης όχι μόνο των ιδεωδών του αθλητισμού, αλλά και της «δημοκρατικής ειρήνης», ενώ η λειτουργία της διασφάλιζε τη

Martin's Press. Peter Gowan (1999), *The Global Gamble: Washington's Faustian Bid for World Dominance*, London: Verso.

³² Βλ. σχετικά David B. Kanin (1981), *A Political History of the Olympic Games*, Westview Press, Boulder, CO. John J. MacAloon (1981). *This Great Symbol: Pierre de Coubertin and the Origins of the Modern Olympic Games*, Chicago: The University of Chicago Press.

«σύνθετη αλληλεξάρτηση» μεταξύ των κρατών-μελών που συμμετείχαν διά των αντιπροσωπειών τους. Τόσο η «δημοκρατική ειρήνη», όσο και η «σύνθετη αλληλεξάρτηση», αποτελούσαν βασικές αξιακές συνιστώσες του μεταπολεμικού διεθνούς συστήματος, στο πλαίσιο του οποίου θα έπρεπε να μπορούν να ελεγχθούν οι κατά καιρούς προκύπττοντες εθνικισμοί, κυρίως στην περιφέρεια του συστήματος.³³

Η ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων της μεταπολεμικής περιόδου αποδεικνύει ότι η ΔΟΕ λειτούργησε όχι ως ένας ανεξάρτητος υπερεθνικός μηχανισμός, αλλά ως μηχανισμός αυτού που σήμερα θα αποκαλούσαμε «ήπια ισχύ» της Δύσης. Θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι κατά την πρώτη περίοδο τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων (1896–1936) οι αγώνες ανατέθηκαν αποκλειστικά σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης και στις ΗΠΑ, τόσο διότι το τότε ολυμπιακό κίνημα ήταν καθαρά ένα ευρωκεντρικό κίνημα, όσο και γιατί η Ευρώπη δεν είχε εισέλθει ακόμη στο τελευταίο στάδιο της αποδυνάμωσής της, η οποία επήλθε με τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η κυριαρχία της Δύσης στους διεθνείς αθλητικούς θεσμούς

Αξιολογώντας την ιστορία των μεταπολεμικών Ολυμπιακών Αγώνων παρατηρούμε ότι τα τελευταία 60 χρόνια διεξήχθησαν σχεδόν αποκλειστικά στις χώρες της Δύσης, με μόνο δύο εξαιρέσεις: τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Μόσχας το 1980 και τους αντίστοιχους του Πεκίνου το 2008. Μπορεί οι αποφάσεις ανάθεσης των Ολυμπιακών Αγώνων να λαμβάνονται πολύ νωρίτερα, τεκμηριώνονται, όμως, με βάση γεωπολιτικές επιλογές, καθώς επίσης και με τις κυρίαρχες τάσεις της πολιτικής συγκυρίας. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα κριτήρια επιλογής των πόλεων διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων είναι μόνο πολιτικά. Ιδιαίτερη σημασία έχει το επίπεδο ανάπτυξης μιας χώρας, οι αθλητικές της υποδομές, η αθλητική της εξέλιξη και τεχνογνωσία, οι δυνατότητες κινητοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού της, οι συνολικές υποδομές της κ.ά. Η ΔΟΕ έχει στα χέρια της δύο σημαντικά όπλα: πρώτον, την ανάθεση της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων σε κάποια επιλεγμένη πόλη/χώρα. Και δεύτερον, την επιλογή των αθλημάτων τα οποία θεωρούνται ολυμπιακά αθλήματα.

³³ Allen Guttman (1992), *The Olympics: A History of the Modern Games*, Chicago: University of Illinois Press.

Παράλληλα, η ΔΟΕ διαθέτει έναν αποκλειστικό μηχανισμό εναρμόνισης των επιμέρους εθνικών ολυμπιακών επιτροπών, με βάση τα οργανωτικά, αθλητικά και αξιακά πρότυπα που η ίδια προωθεί. Στην προπολεμική περίοδο, η προσπάθεια της ΔΟΕ για εξάπλωση του ολυμπισμού πέρα από τα όρια του κέντρου του συστήματος αντιμετώπιζε προβλήματα τα οποία προέκυπταν από τον ανταγωνισμό των τότε μεγάλων δυνάμεων για τον έλεγχο των αποικιών στον Τρίτο Κόσμο. Με τα δεδομένα αυτά, ο αθλητισμός διαδόθηκε στον Τρίτο Κόσμο, κυρίως μέσα από μια διαδικασία «διάχυσης» – μέσω του πολιτιστικού ιμπεριαλισμού.³⁴ Υπ' αυτές τις συνθήκες, η ΔΟΕ μπορούσε να προάγει τις δικές της αξίες και συμφέροντα μόνο συμπληρωματικά, δηλαδή με επιμέρους προτάσεις για διεξαγωγή περιφερειακών αγώνων, καθιέρωση περιφερειακών μεταλλίων κ.λ.π. Την περίοδο αυτή, το αθλητικό μοντέλο της Δύσης επιβλήθηκε στις αποικίες μέσω των ισχυρών κρατών του δυτικού κόσμου.³⁵ Η δημοφιλία των αθλημάτων καθορίστηκε τόσο από τις ιστορικές δυνάμεις πίσω από αυτά, όσο και από τα δομικά χαρακτηριστικά, τους ρυθμούς και την εικόνα τους. Το ποδόσφαιρο εξαπλώθηκε στην Ευρώπη την ίδια περίοδο που δομούνται μια σειρά άλλα αθλήματα - το ράγκμπι, το τένις, το χόκεϊ και το γκολφ στη Βρετανία, το μπέιζμπολ, το αμερικανικό ποδόσφαιρο και το μπάσκετ στις ΗΠΑ, οι πολεμικές τέχνες στην Ιαπωνία και η γυμναστική στη Γερμανία. Η πολιτική, οικονομική και στρατιωτική ισχύς των μεγάλων δυνάμεων καθόρισε και την αρχική «διάχυση» των αθλημάτων. Το μπέιζμπολ επιβλήθηκε ως κορυφαίο άθλημα σε χώρες που οι ΗΠΑ είτε είχαν καταλάβει είτε επενέβαιναν στρατιωτικά, όπως στην Κούβα, στις Φιλιππίνες, στη Βενεζουέλα, στη Γουατεμάλα και μεταπολεμικά στην Ιαπωνία και στη Νότια Κορέα. Τα βρετανικά αθλήματα διαδόθηκαν τόσο μέσω της πρώην Βρετανικής Αυτοκρατορίας, όσο και μέσω της ηγετικής θέσης που διασφάλισαν οι ΗΠΑ για τη Βρετανία στο πλαίσιο των μεταπολεμικών οικονομικών και πολιτισμικών θεσμών. Η διάδοση και η ανάδειξη των ιαπωνικών πολεμικών τεχνών και της γερμανικής γυμναστικής καθορίστηκαν από τις στρατιωτικές τους ήττες και την απώλεια των

³⁴ Από τη μεγάλη βιβλιογραφία για τον πολιτιστικό ιμπεριαλισμό, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα: Edward W. Said (1993), *Culture and Imperialism*, New York: Alfred A. Knopf. John Tomlinson (1991), *Cultural Imperialism: A Critical Introduction*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

³⁵ Βλ. Allen Guttman (1994), *Games and Empires: Modern Sports and Cultural Imperialism*, New York: Columbia, University Press. James A. Mangan (ed. 2001), *Europe, Sport, World: Shaping Global Societies*, London Frank Cass.

αυτοκρατοριών τους. Η γεωγραφική επέκταση και η πολιτιστική αίγλη των αθλημάτων που προωθούσε η Βρετανία δεν εγγυόνταν αυτόματα και τη γενικότερη αποδοχή τους σε παγκόσμια κλίμακα. Σε μια περίοδο εκτεταμένης εκβιομηχάνισης, οι μαζικές κοινωνίες του 19^{ου} και του 20ού αιώνα ήταν φυσικό να υιοθετήσουν τα ομαδικά και όχι τα ατομικά αθλήματα. Οι υποδομές που απαιτούσαν τα τελευταία ήταν πολλές φορές απαγορευτικές για τη διάδοση και τη μαζικοποίησή τους.³⁶

Θα πρέπει εδώ να επισημανθεί ότι μια σειρά αθλημάτων εμφανίσθηκαν στους Ολυμπιακούς Αγώνες πριν από τη δημιουργία της διεθνούς ομοσπονδίας τους - ο στίβος, η πυγμαχία, η ποδηλασία, η ξιφασκία, το ποδόσφαιρο, η άρση βαρών, το χάντμπολ, το χόκεϊ επί χόρτου, η κολύμβηση, το μοντέρνο πένταθλο, το τένις και η τοξοβολία. Τα υπόλοιπα αθλήματα εμφανίσθηκαν στους Ολυμπιακούς Αγώνες αφού είχαν δημιουργηθεί οι διεθνείς ομοσπονδίες τους. Πρόκειται για το μπάντμιντον, το μπέιζμπολ, το μπάσκετ, το κανόε καγιάκ, τη γυμναστική, το τζούντο, το σόφτμπολ, το τάε κβο ντο, το βόλεϊ, το τρίαθλο και το πιγκ πονγκ.

Στη μεταπολεμική περίοδο, η κατάσταση θα μεταβληθεί. Οι εθνικοαπελευθερωτικοί αγώνες της περιόδου 1950-1970 διαλύουν το αποικιακό σύστημα και δημιουργούν έναν νέο γαλαξία εθνικών κρατών. Μέσα στο πλαίσιο αυτό ο αθλητισμός δεν μπορούσε πλέον να αποτελεί προϊόν του πολιτιστικού ιμπεριαλισμού της Δύσης, τουλάχιστον ως προς τους όρους διάδοσής του. Η αδυναμία των άλλοτε ευρωπαϊκών μεγάλων δυνάμεων, σε συνδυασμό με την άνοδο της αμφισβήτησης της Δύσης και ενός γενικότερου πνεύματος αντι-ιμπεριαλισμού, δημιούργησε νέα δεδομένα. Αυτό δεν σημαίνει, όπως προαναφέραμε, ότι σταμάτησε να λειτουργεί ο μηχανισμός της «διάχυσης», αλλά ότι ενεργοποιήθηκαν παγκόσμιοι αθλητικοί θεσμοί οι οποίοι διασφάλισαν τον έλεγχο της Δύσης στο χώρο του αθλητισμού.³⁷

³⁶ Βλ. Joseph L. Arbena (ed. 1988), *Sport and Society in Latin America: Diffusion, Dependency, and the Rise of Mass Culture*, New York: Greenwood Press. John Bale (1989), *Sports Geography*, E. & F.N. Spon, London.

³⁷ Βλ. Hennig Eichberg (1984), *Olympic Sport: Neo-colonialism and Alternatives*, *International Review for the Sociology of Sport*, vol. 19, issue 1. Rob Kroes (1999), *American Empire and Cultural Imperialism: A View from the Receiving End*, *Diplomatic History*, vol. 23, issue 3: 463-477.

Η ΔΟΕ αποτέλεσε τον πρότυπο θεσμό ελέγχου και διάδοσης του αθλητισμού σε παγκόσμια κλίμακα. Στα πρότυπά της οργανώθηκαν όλες οι παγκόσμιες ομοσπονδίες των επιμέρους αθλημάτων. Οι όροι και οι κανονισμοί λειτουργίας του αθλητισμού και διεξαγωγής των αθλητικών εκδηλώσεων πέρασαν στα χέρια αυτών των νέων υπερεθνικών ή μη κυβερνητικών θεσμών, μέσα από μια διαδικασία «θεσμικού ισομορφισμού».³⁸ Οι επιμέρους εθνικές ομοσπονδίες έπρεπε να συμμορφωθούν στα νέα δεδομένα, αν ήθελαν να υπάρχουν στον αθλητικό χάρτη. Η ίδια η ΔΟΕ βελτίωσε αποφασιστικά τις μεθόδους της. Με τη συγκρότηση της Διεθνούς Επιτροπής Ολυμπιακής Βοήθειας (International Olympic Aid Committee - IOAC), που αργότερα μετεξελίχθηκε σε Ολυμπιακή Αλληλεγγύη (Olympic Solidarity), απέκτησε τους κατάλληλους μηχανισμούς για την επιβολή των προτύπων της και την ενσωμάτωση των εθνικών ολυμπιακών επιτροπών στις δομές της. Με τη μεταφορά της διαχείρισης του αθλητισμού σε υπερεθνικούς φορείς, τους οποίους η Δύση μπορούσε να ελέγξει, διασφαλίστηκε η ενσωμάτωση του αθλητισμού στα ευρύτερα δυτικά συμφέροντα.³⁹

Ό,τι ισχύει για τους θερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες ισχύει και για τους αντίστοιχους χειμερινούς. Από το 1948 μέχρι σήμερα οι αγώνες ανατίθενται σε χώρες της Δύσης, με μόνο μία εξαίρεση - το 1984 οι αγώνες διεξήχθησαν στο Σεράγεβο της Γιουγκοσλαβίας, η οποία εθεωρείτο ηγετική δύναμη του Κινήματος των Αδεσμεύτων. Όσο και αν η τέλεση των χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων απαιτεί ιδιαίτερες προδιαγραφές, κυρίως κλιματολογικές αλλά και υποδομών, εντούτοις, και στην περίπτωση αυτή γίνεται εμφανής η υπεροχή του γεωπολιτικού κριτηρίου στις αποφάσεις της ΔΟΕ.⁴⁰ Προφανώς, και οι Παραολυμπιακοί Αγώνες, ακο-

³⁸ Βλ. Walter W. Powell & Paul J. DiMaggio (eds. 1991), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, Chicago, IL: University of Chicago Press. Lisa M. Kikulis (2000), *Continuity and Change in Governance and Decision Making in National Sport Organizations: Institutional Explanations*, *Journal of Sport Management*, vol. 14, issue 4, October.

³⁹ Eric G. Dunning, Joseph A. Maguire, & Robert E. Pearton (eds. 1993), *The Sport Process: A Comparative and Developmental Approach*, Champaign: Human Kinetics Publishers.

⁴⁰ Jean-Loup Chappelet, «A Short Overview of the Winter Olympic Games», στο: <http://olympicstudies.uab.es/lec/pdf/chappelet.pdf>.

λουθώντας από το 1988 το πρόγραμμα των θερινών Ολυμπιακών Αγώνων και από το 1992 το πρόγραμμα των χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων, εμπίπτουν στα ίδια κριτήρια επιλογής.

Θα πρέπει να προστεθεί, επίσης, ότι η συντριπτική πλειονότητα των διεθνών ομοσπονδιών -με την εξαίρεση της άρσης βαρών- δεν εγκαταστάθηκε ποτέ σε χώρα του ανατολικού συνασπισμού. Όλες οι ομοσπονδίες ήταν και είναι εγκατεστημένες σε χώρες της Δύσης: Ελβετία, Μονακό, Ιταλία, Γερμανία, Ουγγαρία, Μ. Βρετανία, Ισπανία, Βέλγιο, Αυστρία, ΗΠΑ, Καναδάς, Μαλαισία και Νότια Κορέα. Το ίδιο ισχύει και για τους αθλητικούς παράγοντες: Σχεδόν όλοι όσοι κατέλαβαν θέσεις προέδρων ή γενικών γραμματέων διεθνών ομοσπονδιών προέρχονταν από χώρες της Δύσης ή μερικές φορές από χώρες του Τρίτου Κόσμου. Στα 45 χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, στις διεθνείς ομοσπονδίες των 26 ολυμπιακών αθλημάτων -η ΔΟΕ περιόρισε από 28 σε 26 τα ολυμπιακά αθλήματα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2010, και θα τα επαναφέρει στα 28 το 2016- μόνο σε τέσσερα αθλήματα -μπάσκετ, πάλη, πυγμαχία, άρση βαρών - βρέθηκαν επικεφαλής των αντίστοιχων ομοσπονδιών άτομα που προέρχονταν από τις ανατολικές χώρες - Γιουγκοσλαβία, ΕΣΣΔ, Ουγγαρία. Αυτό αντανακλάται και στο επίπεδο ανάθεσης των άλλων μεγάλων παγκόσμιων διοργανώσεων, δηλαδή των παγκόσμιων πρωταθλημάτων και των παγκόσμιων κυπέλλων. Στις 684 διοργανώσεις αυτού του επιπέδου για τα 26 ολυμπιακά αθλήματα, η Δύση ανέλαβε το 78% των διοργανώσεων, και οι χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού το 22%. Στα τέσσερα προαναφερθέντα αθλήματα στις ηγεσίες των οποίων βρέθηκαν άτομα προερχόμενα από τις ανατολικές χώρες, υπάρχει μια σχετικά ισοροπημένη αναλογία.⁴¹ Οι χώρες της Δύσης ενίσχυσαν ιδιαίτερα τη Γιουγκοσλαβία στο χώρο του αθλητισμού, λόγω της σύγκρουσής της με την ΕΣΣΔ και της ανεξάρτητης πορείας που επέλεξε να ακολουθήσει. Έτσι η Γιουγκοσλαβία ανέλαβε το 30% των διοργανώσεων παγκόσμιας εμβέλει-ας που ανατέθηκαν στις ανατολικές χώρες και διαμόρφωσε ένα υψηλό επίπεδο αθλητικής ανάπτυξης.

⁴¹ Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για τα στοιχεία είναι αυτές των 26 διεθνών ομοσπονδιών. Η επεξεργασία των στοιχείων έγινε από την εκδοτική ομάδα του *Monthly Review*.

Το χάσμα στον αθλητισμό μεταξύ Βορρά-Νότου

Η γεωπολιτική, όμως, των Ολυμπιακών Αγώνων δεν αφορά μόνο στην επιλογή των πόλεων και των αθλημάτων από τη ΔΟΕ, αλλά αφορά και στις σχέσεις με τον Τρίτο Κόσμο. Η παραδοσιακή διαίρεση μεταξύ του αναπτυγμένου Βορρά και του υπανάπτυκτου Νότου αντανακλάται άμεσα και στο χώρο του αθλητισμού. Στον αθλητικό ανταγωνισμό, ο οποίος χαρακτήρισε την εποχή του Ψυχρού Πολέμου, μπορούσαν να συμμετέχουν συστηματικά μόνο τα κράτη του Πρώτου (της Δύσης) και του Δεύτερου (του σοσιαλιστικού) Κόσμου. Μόνο αυτά τα κράτη μπορούσαν να καταγράψουν μαζικές επιτυχίες και να ανταγωνιστούν για τις πρώτες θέσεις στη συγκομιδή μεταλλίων. Αντίθετα, τα κράτη του Τρίτου Κόσμου μπορούσαν να επιδείξουν αποσπασματικές επιτυχίες όταν υπήρχαν ταλαντούχοι αθλητές, και όχι σε ολόκληρη την γκάμα των αθλημάτων. Το αθλητικό μοντέλο που επιβλήθηκε στον Τρίτο Κόσμο ήταν αυτό του εξαρτημένου αθλητισμού. Ένα μοντέλο αθλητικής υπανάπτυξης που χαρακτηριζόταν από εμφανείς ελλείψεις - αυτές της χρηματοδότησης, των επαρκών αθλητικών εγκαταστάσεων, των ειδικών και της ενσωμάτωσης του αθλητισμού στην παιδεία. Ο συνδυασμός αυτών των ελλείψεων με την οικονομική υπανάπτυξη και τη μεγάλη αύξηση του πληθυσμού, περιόρισαν τους αθλητικούς στόχους των υπανάπτυκτων χωρών. Ο «αθλητισμός για όλους», που μπορούσε να υπάρξει ως στόχος για τις χώρες της Δύσης και της Ανατολής, ήταν ανέφικτος για τις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Η μόνη εφικτή επιλογή ήταν οι μεμονωμένες διακρίσεις και η χρησιμοποίηση των αθλητικών επιτυχιών για την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας.

Η καταμέτρηση των μεταλλίων στους Ολυμπιακούς Αγώνες, στα παγκόσμια πρωταθλήματα και τα παγκόσμια κύπελλα στα αναγνωρισμένα ολυμπιακά αθλήματα, είναι χαρακτηριστική. Σε ένα σύνολο σχεδόν 78.000 μεταλλίων -που αφορούν στους θερινούς και χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες, τους αντίστοιχους Παραολυμπιακούς Αγώνες, καθώς και τα παγκόσμια πρωταθλήματα και κύπελλα των εν ισχύ 26 ολυμπιακών αθλημάτων για ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο μέχρι το 2010- οι χώρες της Δύσης και της πρώην Ανατολής κέρδισαν τη μερίδα του λέοντος. Στην κορυφή της κατανομής των μεταλλίων εμφανίζονται 22 χώρες οι οποίες έχουν κερδίσει η καθεμία περισσότερα από 1.000 μετάλλια (ΗΠΑ, Ρωσία/ΕΣΣΔ, Γερμανία/Ανατολική Γερμανία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Αυστραλία, Κίνα, Ιταλία, Σουηδία, Καναδάς, Ιαπωνία, Νορβηγία, Ουγγα-

ρία, Ελβετία, Πολωνία, Αυστρία, Ολλανδία, Φινλανδία, Ισπανία, Βουλγαρία, Τσεχία/Τσεχοσλοβακία, Νότια Κορέα). Οι χώρες αυτές, που έχουν κερδίσει το 81,5% των μεταλλίων, αποτέλεσαν τους βασικούς πυλώνες της Δύσης και της Ανατολής. Σε μια δεύτερη ομάδα υπάρχουν 7 χώρες οι οποίες έχουν κερδίσει η καθεμία περισσότερα από 500 μετάλλια (Ρουμανία, Ουκρανία, Κούβα, Νότια Αφρική, Δανία, Βραζιλία, Λευκορωσία). Στις χώρες αυτές, που έχουν κερδίσει το 7,3% των μεταλλίων, περιλαμβάνονται η Νότια Αφρική και η Βραζιλία, οι οποίες μέχρι τη δεκαετία του '90 ανήκαν στον Τρίτο Κόσμο. Μια τρίτη ομάδα χωρών περιλαμβάνει 9 χώρες οι οποίες έχουν κερδίσει η καθεμία περισσότερα από 300 μετάλλια (Μεξικό, Νέα Ζηλανδία, Ελλάδα, Σερβία/Γιουγκοσλαβία, Τουρκία, Αργεντινή, Ισραήλ, Κένυα, Ιρλανδία). Στις χώρες αυτές, που έχουν κερδίσει το 4,3% των μεταλλίων, περιλαμβάνονται εκπρόσωποι του Τρίτου Κόσμου, όπως το Μεξικό, η Αργεντινή και η Κένυα. Μια τέταρτη κατηγορία χωρών περιλαμβάνει 17 χώρες η καθεμία από τις οποίες έχει κερδίσει περισσότερα από 100 μετάλλια (Ιράν, Ταϊβάν, Τζαμάικα, Αίγυπτος, Σλοβακία, Ινδονησία, Πορτογαλία, Καζακστάν, Βόρεια Κορέα, Λιθουανία, Αιθιοπία, Εσθονία, Σλοβενία, Ταϊλάνδη, Ινδία, Κροατία, Τυνησία). Η μεγάλη πλειονότητα των χωρών αυτής της ομάδας, που έχουν κερδίσει το 4% των μεταλλίων, προέρχεται από τον Τρίτο Κόσμο (με εξαίρεση τη Σλοβακία, την Πορτογαλία, τη Λιθουανία, τη Σλοβενία, την Εσθονία και την Κροατία, που αποτελούν οργανικές συνιστώσες της νέας αρχιτεκτονικής της Δύσης). Υπάρχουν 46 χώρες οι οποίες έχουν κερδίσει διψήφιο αριθμό μεταλλίων και 51 χώρες με μονοψήφιο αριθμό μεταλλίων - συνολικά έχουν αποσπάσει το εναπομένον 2,9% των μεταλλίων. Θα πρέπει να αναφερθεί επίσης ότι υπάρχουν 56 χώρες που δεν έχουν κερδίσει μέχρι σήμερα κανένα μέταλλο.⁴²

Τα παραπάνω στοιχεία δείχνουν ότι 153 από τις 208 χώρες του πλανήτη, οι οποίες στη συντριπτική τους πλειονότητα ανήκουν στον υπανάπτυκτο κόσμο, μοιράσθηκαν σε ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο το 2,9% των μεταλλίων σε διοργανώσεις παγκόσμιας εμβέλειας. Αυτό σημαίνει ότι ο σύγχρονος αθλητισμός, στο ανταγωνιστικό του επίπεδο, αποτελεί μια δραστηριότητα που αφορά κυρίως στο 25% των εθνικών κρατών - δηλαδή τις 55 από τις 208 χώρες. Η κατάσταση είναι ακόμη πιο άνιση αν

⁴² Η επεξεργασία των στοιχείων που έγινε από την εκδοτική ομάδα του *Monthly Review* αφορά περίπου σε 78.000 μετάλλια των ολυμπιακών αθλημάτων, σε όλες τις παγκόσμιας εμβέλειας διοργανώσεις.

εξετασθούν μεμονωμένα τα χειμερινά αθλήματα. Μόνο 36 από τις 208 χώρες έχουν κερδίσει μετάλλια σε παγκόσμιες αθλητικές διοργανώσεις. Στην πραγματικότητα, αυτά τα αθλήματα αφορούν στις χώρες της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής.

Με τα σημερινά δεδομένα, μια διεθνής αθλητική διοργάνωση είναι πιθανό να προκαλέσει τα εξής ποσοστά συμμετοχής:

- Έως 100% στίβος, πυγμαχία, κολύμβηση.
- Από 80-100% συγχρονική κολύμβηση, τάε κβο ντο.
- Από 60-80% πινγκ πονγκ, βόλεϊ, υδατοσφαίριση, τζούντο, πάλη, ποδόσφαιρο.
- Από 40-60% καταδύσεις, χόκεϊ επί χόρτου, ιππασία, μπάσκετ, τοξοβολία.
- Από 20-40% τένις, σόφτμπολ, μοντέρνο πένταθλο, ρυθμική γυμναστική, κανόε καγιάκ, μπάντμιντον (αντιπτέριση), κωπηλασία.
- Από 1-20% μπείζμπολ, ποδηλασία, τρίαθλο, ιστιοπλοΐα, ξιφασκία, μπιτς βόλεϊ, συγχρονική κατάδυση.

Αυτά τα δυνητικά ποσοστά συμμετοχής είναι φυσιολογικά με δεδομένες τις αθλητικές διαφορές μεταξύ Βορρά και Νότου. Σε άμεση συνάρτηση με αυτές τις διαφορές είναι και ο αριθμός των εθνικών ομοσπονδιών που συμμετέχουν στις παγκόσμιες ομοσπονδίες των επιμέρους αθλημάτων. Έτσι, με βάση τη διάχυση των αθλημάτων στις διάφορες χώρες του πλανήτη, έχουμε την εξής κατάταξη των αθλημάτων:

- Παγκόσμια διάχυση: βόλεϊ, μπάσκετ, στίβος, ποδόσφαιρο.
- Διεθνής διάχυση: τένις, πυγμαχία, τζούντο, πινγκ πονγκ, κολύμβηση, άρση βαρών, τάε κβο ντο, ποδηλασία, τοξοβολία, χάντμπολ, μπάντμιντον, πάλη.
- Πολιτισμική διάχυση: τοξοβολία, ιππασία, γυμναστική, σόφτμπολ, ιστιοπλοΐα, χόκεϊ επί χόρτου, κανόε καγιάκ, κωπηλασία, μπείζμπολ, ξιφασκία.

- Περιορισμένη διάχυση: μοντέρνο πένταθλο, τρίαθλο.

Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου προστέθηκαν στις ήδη υπάρχουσες και νέες διαιρέσεις μεταξύ Βορρά και Νότου - είναι αυτές που σχετίζονται με τον μουσουλμανικό κόσμο, του οποίου η συμμετοχή στους Ολυμπιακούς Αγώνες είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι αθλητικές επιδόσεις των μουσουλμανικών χωρών είναι εξαιρετικά περιορισμένες, και αυτό δεν οφείλεται μόνο σε οικονομικούς λόγους. Παρατηρώντας τις αθλητικές επιδόσεις των μουσουλμανικών χωρών διαπιστώνονται τα εξής. Πρώτον, οι ικανοποιητικές επιδόσεις τους περιορίζονται σε πολύ μικρό αριθμό αθλημάτων. Κυρίως στα επονομαζόμενα δυναμικά αθλήματα (το Ιράν κυρίως στην πάλη και στο τάε κβο ντο, η Αίγυπτος κυρίως στην πάλη και την άρση βαρών, η Τουρκία -η οποία καταχωρείται στις χώρες της Δύσης, αλλά στην προκειμένη περίπτωση παρατηρούμε ότι ακολουθεί το πρότυπο των άλλων μουσουλμανικών χωρών- κυρίως στην πάλη, την πυγμαχία, στο τάε κβο ντο και στην άρση βαρών). Δεύτερον, οι επιδόσεις στα αγωνίσματα του στίβου -κυρίως για την Αλγερία και το Μαρόκο- είναι αποσπασματικές, και συνδέονται με την κατά περιόδους εμφάνιση ταλαντούχων αθλητών, ενώ για το Μπαχρέιν αποτελεί αποκλειστικά φαινόμενο που σχετίζεται με τη σύγχρονη αθλητική μετανάστευση (με την αθλητική μετανάστευση συνδέονται και οι πρόσφατες επιτυχίες του Κουβέιτ στο κανόε καγιακ).

Ιδιαίτερη δυναμική σε κοινωνικό, πολιτικό και γεωπολιτικό επίπεδο παρουσιάζουν οι Ισλαμικοί Αγώνες Γυναικών που διεξάγονται από το 1993 κάθε τετραετία, και διοργανώνονται από την Ισλαμική Ομοσπονδία Γυναικείου Αθλητισμού (IFWS). Με τη διοργάνωση αυτή γίνεται προσπάθεια υπέρβασης της αντίφασης μεταξύ συμμετοχής των γυναικών στον αθλητισμό και των θρησκευτικών περιορισμών, αφού οι αγώνες διεξάγονται με πλήρη απουσία των ανδρών σε όλα τα επίπεδα. Μέχρι σήμερα η χώρα φιλοξενίας των αγώνων είναι το Ιράν, γεγονός που προσδίδει στο εγχείρημα την ιδιαιτερότητά του σε διεθνές επίπεδο, αφού τα επίπεδα συμμετοχής διευρύνονται και οι αγώνες αποτελούν πόλο συσπείρωσης του μουσουλμανικού κόσμου.

Παράλληλα, μέσα στα πλαίσια της μετανεοτερικότητας, ο συνδυασμός της γεωπολιτικής και του γεωμάρκετινγκ συντελεί στη διευρυνόμενη περιθωριοποίηση του Τρίτου Κόσμου, αφού οι Ολυμπιακοί Αγώνες

ως mega-γεγονός (mega-event) δεν τον αφορούν άμεσα.⁴³ Αυτό δεν ισχύει για τις πλούσιες χώρες του μουσουλμανικού κόσμου -κυρίως τις πετρελαιοπαραγωγικές χώρες του Κόλπου- οι οποίες επιδιώκουν συστηματικά τα τελευταία χρόνια να αναλαμβάνουν μεγάλης εμβέλειας αθλητικές διοργανώσεις. Οι αναλήψεις αυτές δεν σχετίζονται τόσο με την επίτευξη αθλητικών στόχων, όσο με την ένταξή τους σε γενικότερα προγράμματα τουριστικής προβολής και αναβάθμισης της εικόνας τους στους παγκόσμιους συσχετισμούς ισχύος.

Οι χώρες του Τρίτου Κόσμου καταγράφουν μεμονωμένες αθλητικές επιτυχίες, και μάλιστα σε αυξανόμενο βαθμό, γεγονός που ενισχύει και την εθνική αυτοπεποίθηση των λαών τους. Η εμπορευματοποίηση, όμως, του αθλητισμού -είτε με άμεσους είτε με έμμεσους τρόπους- την οποία προωθούν συστηματικά όλοι οι υπερεθνικοί αθλητικοί θεσμοί⁴⁴ διαμορφώνει ένα πρόσθετο πρόβλημα στις χώρες της περιφέρειας - αυτό της αθλητικής μετανάστευσης. Η αθλητική μετανάστευση, όπως και η οικονομική, κατευθύνεται σχεδόν αποκλειστικά στις χώρες του κέντρου του συστήματος και δημιουργεί νέα δεδομένα στο χώρο του αθλητισμού, αλλάζοντας ισορροπίες, δημιουργώντας νέες νοοτροπίες και αλλοιώνοντας τη σχέση του «εθνικού» με το «διεθνές» στις ατομικές και συλλογικές συνειδήσεις.

Οι αμφισβητήσεις του αθλητικού πλέγματος της Δύσης

Η αμφισβήτηση του αθλητικού πλέγματος της Δύσης εκδηλώθηκε κυρίως στο επίπεδο των Ολυμπιακών Αγώνων, στην ιστορία των οποίων έχουν εμφανισθεί δύο κατηγορίες αμφισβητήσεων. Η πρώτη είναι κινηματική, έντονα ιδεολογικοποιημένη και εκδηλώνεται την προπολεμική περίοδο. Αφορά σε τρία κινήματα: στο σοσιαλιστικό, το κομμουνιστικό και το γυναικείο. Το σοσιαλιστικό/σοσιαλδημοκρατικό κίνημα ιδρύει την Αθλητική Διεθνή των Σοσιαλιστών Εργατών και διοργανώνει τους Ολυμπιακούς Αγώνες των Εργατών στη Φραγκφούρτη το 1926, στη Βιέννη το 1931 και στην Αμβέρσα το 1937. Η λογική της σοσιαλδημοκρατίας αφορά στην αμφισβήτηση του ελιτισμού του ολυμπιακού κινήματος και προω-

⁴³ Maurice Roche (2000), *Mega-Events and Modernity: Olympics and Expos in the Growth of Global Culture*, London: Routledge.

⁴⁴ John J. Stewart (1987), *The Commodification of Sport*, *International Review for the Sociology of Sport*, vol. 22, no. 3: 171-192.

θεί τη μαζική συμμετοχή στις αθλητικές δραστηριότητες, καθώς και την ανάδειξη της αρχής της μη ανταγωνιστικότητας στον αθλητισμό. Η διάσπαση στις αρχές του αιώνα της Δεύτερης Διεθνούς και η δημιουργία της Τρίτης Διεθνούς αντανακλώνται και στο χώρο του αθλητισμού. Το κομμουνιστικό κίνημα δημιουργεί την Κόκκινη Διεθνή του Αθλητισμού και διοργανώνει τις Εργατικές Σπαρτακιάδες: το 1928 στη Μόσχα, το 1932 στο Βερολίνο - που τελικά απαγορεύεται, για να διεξαχθεί την ίδια χρονιά στη Μόσχα. Μέσα σε ένα γενικότερο κίνημα απελευθέρωσης των γυναικών, η Διεθνής Ομοσπονδία Γυναικείου Αθλητισμού (Fédération Sportive Féminine Internationale) διοργανώνει τους πρώτους διεθνείς αγώνες γυναικών στο Παρίσι το 1922, και ακολουθούν το 1926 οι αγώνες του Γκαϊτεμποργκ, το 1930 της Πράγας και το 1934 του Λονδίνου.

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος αλλάζει πολλά δεδομένα στο χώρο της αμφισβήτησης των Ολυμπιακών Αγώνων. Η σοσιαλδημοκρατία ενσωματώνεται στο καπιταλιστικό σύστημα σε όλες τις εκφάνσεις του, ενώ παράλληλα η ΔΟΕ αποδέχεται τη συμμετοχή των γυναικών στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Η ΕΣΣΔ, ως παγκόσμια υπερδύναμη, επιδιώκει να έχει άμεση εμπλοκή στα τεκταινόμενα στον πλανήτη και διαπραγματεύεται όρους για την είσοδό της στη ΔΟΕ. (Μια σειρά μηχανισμοί, όπως η Τρίτη Διεθνής και η Κόκκινη Διεθνής του Αθλητισμού, διαλύονται στις αρχές της δεκαετίας του '40). Η σχέση της ΕΣΣΔ με το παγκόσμιο πλέγμα αθλητικών δομών αντανακλά, εν μέρει, και τη γενικότερη αδιέξοδη στρατηγική της ως υπερδύναμης. Η ΕΣΣΔ δέχεται να συμμετάσχει σε θεσμούς στους οποίους μπορεί να έχει παρουσία - όπως και οι υπόλοιπες χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» - αλλά δεν μπορεί να τους ελέγξει. Ο έλεγχος παρέμεινε για όλη την περίοδο στα χέρια των χωρών της Δύσης. Το ίδιο ισχύει για όλους τους διεθνείς θεσμούς στους οποίους συμμετείχαν οι χώρες του ανατολικού συνασπισμού. Όπως στο χώρο της παγκόσμιας οικονομίας η λειτουργία του παγκόσμιου καπιταλισμού επέβαλε τους όρους της, στους οποίους έπρεπε να συμμορφωθούν οι χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» για να επιβιώσουν οικονομικά, έτσι και στο χώρο του αθλητισμού οι αξίες, τα πρότυπα και οι προοπτικές του αθλητισμού ως προϊόντος της Δύσης διαμόρφωσαν το πλαίσιο μέσα στο οποίο κινήθηκαν και οι σοσιαλιστικές χώρες. Με τα δεδομένα αυτά, μπορούσαν να λειτουργήσουν δύο διαφορετικά μοντέλα κρατικής στηριζόμενου αθλητισμού, της Ανατολής και της Δύσης, των οποίων η αντιπαράθεση

έληξε με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.⁴⁵

Από την πλευρά της γεωπολιτικής θα πρέπει να επισημάνουμε επίσης τρεις βασικές επιλογές, οι οποίες επηρέασαν τον αθλητισμό στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού. Η πρώτη αφορά στις αποφάσεις του Συνεδρίου των Λαών της Ανατολής που διεξήχθη στο Μπακού το 1921. Στο συνέδριο αποφασίσθηκε η στροφή της ΕΣΣΔ στο εσωτερικό - εσωτερική αναδιάρθρωση και ενίσχυση όλων των τομέων της κοινωνίας, περιλαμβανομένου και του αθλητισμού - και προς την Ανατολή. Αυτή η στροφή των μπολσεβίκων σηματοδοτεί την απομάκρυνση από την προλεταριακή επανάσταση στις αναπτυσσόμενες χώρες της Ευρώπης και την επικέντρωση στους αντιιμπεριαλιστικούς αγώνες στην περιφέρεια του συστήματος, ενώ ταυτόχρονα ενισχύεται η συνοχή των Σοβιετικών Δημοκρατιών.⁴⁶ Η δεύτερη αφορά στην πλήρη ενίσχυση των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας σε όλα τα επίπεδα. Η επιλογή αυτή δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του αθλητισμού στις χώρες αυτές, ο οποίος - ασχέτως αν χρησιμοποιήθηκε με συγκεκριμένους τρόπους στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου- έφθασε σε υψηλά επίπεδα απόδοσης, τόσο στο επίπεδο της βελτίωσης της δημόσιας υγείας όσο και στο επίπεδο των αθλητικών επιδόσεων. Η τρίτη επιλογή αφορά στις γεωπολιτικές προτεραιότητες της ΕΣΣΔ την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Με τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα και τις επαναστάσεις στον Τρίτο Κόσμο δημιουργήθηκαν μια σειρά σοσιαλιστικά καθεστώτα, όπως: στο Αφγανιστάν (1979-1989), στην Ανγκόλα (1979-1991), στο Λάος (1975- σήμερα), στο Μπενίν (1974-1991), στην Καμπότζη (1975-1989), στο Κονγκό (1969-1989), στην Αιθιοπία (1974-1991), στην Γκάνα (1961-1966), στη Γουινέα (1960-1991), στη Γουινέα Μπισσάου (1974-1991), στη Γρενάδα (1979-1983), στη Μαδαγασκάρη (1975-1991), στο Μάλι (1962-1991), στη Μοζαμβίκη (1977-1989), στη Μογγολία (1950-1990), στη Σομαλία (1970-1977), στη Νότια Υεμένη (1970-1990), στη Ζιμπάμπουε (1980-1989), στο Βιετνάμ (1954- σήμερα), στη Βόρεια Κορέα (1948- σήμερα), στην Τανζανία (1964-1985) και στις Σεϋχέλλες (1977-1991). Στις χώρες αυτές η ΕΣΣΔ

⁴⁵ Βλ. Pierre Arnaud & James Riordan (eds, 1998), *Sport and International Politics: The Impact of Fascism and Communism on Sport*, London: E & FN Spon. Robert Edelman (1993), *Serious Fun: A History of Spectator Sports in the USSR*, New York: Oxford University Press.

⁴⁶ Immanuel Wallerstein (2001). *The End of the World as We Know It: Social Science for the Twenty- First Century*, University of Minnesota Press, Minneapolis.

δεν παρείχε καμία αθλητική βοήθεια. Αντίθετα, έστρεψε όλη την προσοχή της στην ανάπτυξη του αθλητισμού στην Κούβα - όπου έφτασε σε υψηλά επίπεδα οργάνωσης και αποδοτικότητας - στο βαθμό που αποτελούσε γεωπολιτική επιλογή υψηλής προτεραιότητας λόγω της γειννίας με τις ΗΠΑ.

Η μεταπολεμική περίοδος διαμορφώνει μια δεύτερη κατηγορία αμφισβητήσεων των Ολυμπιακών Αγώνων - αυτή που συνδέεται με την ανάδειξη των νέων εθνικών κρατών τα οποία προκύπτουν από τους εθνοκοαπελευθερωτικούς αγώνες και τη γενικότερη κατάρρευση της αποικιοκρατίας. Η τάση αυτή εκφράζεται μέσα από τη διοργάνωση περιφερειακών αγώνων: παναμερικανικών, μεσογειακών, ασιατικών, παναραβικών, παναφρικανικών, κ.λπ. Ο πιο επικίνδυνος αμφισβητίας των Ολυμπιακών Αγώνων είναι οι αγώνες GANEFO (Games of the New Emerging Forces), που διοργανώθηκαν από τις Νέες Αναδυόμενες Δυνάμεις, κυρίως από νέα ανεξάρτητα κράτη με σοσιαλιστικό προσανατολισμό. Οι αγώνες GANEFO ήταν βραχύβιοι (1962-1967), αλλά αμφισβήτησαν άμεσα το δόγμα της ΔΟΕ, υποστηρίζοντας ότι η πολιτική και ο αθλητισμός είναι αλληλεξαρτώμενες διαδικασίες.⁴⁷

Η ενσωμάτωση των χωρών του Τρίτου Κόσμου στον διεθνή καταμερισμό εργασίας και η γενικευμένη αντεπίθεση της Δύσης και των θεσμών της στο χώρο του αθλητισμού είχαν ως αποτέλεσμα τη σταδιακή μείωση της σημασίας των περιφερειακών αγώνων και την οριστική περιθωριοποίησή τους στη δεκαετία του '90. Αξίζει επίσης να επαναλάβουμε ότι ούτε η ΕΣΣΔ ούτε και η Κίνα (δηλαδή οι χώρες που συνιστούν τη μεγάλη μάζα της Ευρασίας) μπόρεσαν να μεταφράσουν το γεωπολιτικό τους βάρος σε επιρροή μέσα στη ΔΟΕ, αλλά παρέμειναν πάντα σε δεύτερη μοίρα.

Μετά τις γεωπολιτικές ανατροπές του 1989 και την κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού», έπαψαν και οι όποιες αμφισβητήσεις για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά αυτές που εκδηλώνονται σε επίπεδο κρατών. Οι αμφισβητήσεις πλέον προέρχονται από

⁴⁷ Βλ. Benjamin Lowe, David B. Kanin, Andrew Strenk (eds, 1978). *Sport and International Relations*, Champaign, Illinois: Stipes. Ian P. Henry, Mahfoud Amara & Mansour Al-Tauqi (2003), *Sport, Arab Nationalism and the Pan-Arab Games*, *International Review for the Sociology of Sport*, vol. 38, no. 3: 295-310.

κοινωνικά κινήματα τα οποία δεν αποδέχονται όψεις της λειτουργίας των Ολυμπιακών Αγώνων: την εμπορευματοποίηση, το ντόπινγκ, την μόλυνση του περιβάλλοντος, κ.λπ. Οι αντιδράσεις, όμως, αυτής της μορφής θεωρούνται εύκολα ελέγξιμες από τη γραφειοκρατία της ΔΟΕ.

Είναι πιθανό η πορεία του καπιταλισμού τις επόμενες δεκαετίες, προς τη δημιουργία περιφερειακών οικονομικοπολιτικών συνασπισμών μέσα από διαδικασίες περιφερειακής ολοκλήρωσης, να αναβιώσει και τη διεξαγωγή περιφερειακών αθλητικών διοργανώσεων επάνω σε μια νέα βάση και λογική. Το κατά πόσο μια τέτοιου είδους εξέλιξη μπορεί να θέσει σε δεύτερη μοίρα τους Ολυμπιακούς Αγώνες, αμφισβητώντας τον δυτικό τους χαρακτήρα, είναι δύσκολο να προβλεφθεί με τα σημερινά δεδομένα των διεθνών συσχετισμών.

Πολιτική και αθλητισμός. Η μεταπολεμική εμπειρία

Εκτός από τη γεωπολιτική τους διάσταση, οι Ολυμπιακοί Αγώνες συνδέονται άμεσα με τις πολιτικές εξελίξεις της εκάστοτε συγκυρίας. Αν το πρώτο ολυμπιακό κίνημα ήταν ένα κίνημα διεθνισμού/κοσμοπολιτισμού, η ΔΟΕ έχει μετατραπεί μεταπολεμικά σε μια γραφειοκρατικοποιημένη μη κυβερνητική οργάνωση (ΜΚΟ) και, την τελευταία 25ετία, σε τμήμα της ολυμπιακής βιομηχανίας, που με τη σειρά της αποτελεί μέρος της ευρύτερης βιομηχανίας αναψυχής.⁴⁸ Στη μεταπολεμική περίοδο δεν υπήρξε, και ούτε σήμερα υπάρχει, ολυμπιακό κίνημα.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες ως mega-γεγονός, διεξαγόμενο ανά τετραετία, αποτελούσαν πάντα πρόσφορο χώρο διεξαγωγής πολιτικής - ή τουλάχιστον προβολής πολιτικών αιτημάτων από τα επιμέρους εθνικά κράτη τα οποία συμμετείχαν σε αυτούς.⁴⁹ Από τους μεταπολεμικούς Ολυμπιακούς Αγώνες πέρασαν τα ζητήματα που αφορούσαν τις δύο Κίνες, τις δύο Γερμανίες, το απαρτχάιντ, την κρίση του Σουέζ, την εξέγερση της Ουγγαρίας, την Άνοιξη της Πράγας, την εισβολή στο Αφγανιστάν, κ.λπ. Η συνηθισμένη μορφή υποστήριξης των πολιτικών ζητημάτων υπήρξε τομποϊκοτάζ. Από τους έντεκα Ολυμπιακούς Αγώνες της περιόδου 1948-1988, οι έξι αντιμετώπισαν κάποιο είδοςμποϊκοτάζ. Ταμποϊκοτάζ οφείλονταν

⁴⁸ Helen J. Lenskyj (2000), *Inside the Olympic Industry: Power, Politics and Activism*, New York: State University of New York Press.

⁴⁹ Βλ. David B. Kanin, *Political History of the Olympic Games*, ό.π. Alfred E. Senn (1999), *Power, Politics, and the Olympic Games*, Champaign, IL: Human Kinetics.

είτε στην αντιπαλότητα των δύο στρατοπέδων του Ψυχρού Πολέμου, είτε σε λανθασμένους χειρισμούς της ΔΟΕ, είτε σε επιμέρους αιτήματα και ευαισθησίες μεμονωμένων χωρών. Μια συνολικότερη αποτίμησή τους δείχνει ότι η Δύση, έχοντας μεγαλύτερο βάρος όχι μόνο στο χώρο της ΔΟΕ αλλά και γενικότερα στους μηχανισμούς διαμόρφωσης της παγκόσμιας κοινής γνώμης, κατόρθωσε να προβάλει αποτελεσματικότερα τα πολιτικά προβλήματα που θεωρούσε σημαντικά. Αντίθετα, η δυνατότητα παρέμβασης των χωρών του «υπαρκτού σοσιαλισμού» ήταν πάντα υποδεέστερη.⁵⁰

Παρ' όλα αυτά, η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις και η προπολεμική περίοδος έχει διαμορφώσει ένα πλαίσιο σχέσεων μεταξύ πολιτικής και αθλητισμού, το οποίο εξακολουθεί να ισχύει μέχρι σήμερα και θα ισχύει σε μεγάλο βαθμό και στο μέλλον. Για την πολιτική ο αθλητισμός χρησιμεύει: ως εργαλείο για διπλωματική αναγνώριση (π.χ. διπλωματία του πινγκ πονγκ), ως προπαγανδιστικό εργαλείο (Ολυμπιακοί Αγώνες του 1936, 1980, 1984, κ.λπ.), ως πηγή κύρους (διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων, ολυμπιακές νίκες, κ.λπ.), ως χώρος επιθετικού ανταγωνισμού (αθλητικές συγκρούσεις ΗΠΑ - ΕΣΣΔ, κ.λπ.), ως μέσο διαμαρτυρίας (μποϊκοτάζ, χαιρετισμός της «μαύρης δύναμης» στο Μεξικό, κ.λπ.), ως όχημα ανάπτυξης της εθνικής συνείδησης (αφρικανικές χώρες, Κούβα κ.λπ.), ως αφορμή συγκρούσεων (πόλεμος του ποδοσφαίρου Ονδούρας - Ελ Σαλβαδόρ, κ.λπ.), ως ευκαιρία ενοποίησης (Ασιατικοί Αγώνες, κ.λπ.), ως μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου (αθλητισμός για όλους, κ.λπ.), ως μηχανισμός κρατικού ελέγχου (κυβερνητική χρηματοδότηση του αθλητισμού, κ.λπ.), ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής (αποκλεισμός του Ισραήλ και της Ταϊβάν από τους 4ους Ασιατικούς Αγώνες, κ.λπ.), καθώς και ως δυνατότητα ανάπτυξης δεσμών αμοιβαίας κατανόησης.⁵¹

⁵⁰ Βλ. Richard Espy (1979), *The Politics of the Olympic Games*, London, England: University of California Press. Christopher R. Hill (1992), *Olympic Politics*, Manchester: Manchester University Press.

⁵¹ Βλ. Barrie Houlihan (1994), *Sport and International Politics*, London: Harvester Wheatsheaf. James Riordan & Arnd Krüger (1999), *The International Politics of Sport in the Twentieth Century*, London: Routledge. Trevor Taylor (1988), Sport and World Politics: Functionalism and the State System, *International Journal*, vol. 43, issue 4: 531-553.

Μέχρι τη δεκαετία του '90, όσο και αν η ΔΟΕ δεν θέλει για λόγους αρχής να το παραδέχεται, οι Ολυμπιακοί Αγώνες είχαν πάντα δύο διαστάσεις: την αθλητική και την πολιτική. Στη μεταμοντέρνα περίοδο οι εξελίξεις έχουν διαμορφώσει ένα διαφορετικό τοπίο. Η προωθούμενη από τις ΗΠΑ παγκοσμιοποίηση, οι προσπάθειες αποδυνάμωσης του εθνικού κράτους, η λειτουργία της μαζικοδημοκρατίας, ο εξατομικευμένος υπερκαταναλωτισμός, η τεχνολογική επανάσταση στο χώρο κυρίως των επικοινωνιών και της πληροφορικής, όλα αυτά έχουν δημιουργήσει ένα νέο πλαίσιο μέσα στο οποίο οργανώνονται οι Ολυμπιακοί Αγώνες - ένα νέο πλαίσιο των σχέσεων πολιτικής και αθλητισμού.⁵²

Από το 1992 μέχρι και το 2004 δεν υπήρξαν αμφισβητήσεις και μπιϊκοτάζ των Ολυμπιακών Αγώνων. Οι σκέψεις για μπιϊκοτάζ εμφανίζονται για πρώτη φορά το 2008 λόγω της διεξαγωγής των αγώνων στην Κίνα, χώρα η οποία δεν ασπάζεται τις αξίες της Δύσης. Όπως ήδη επισημάναμε, η ανάθεση των Ολυμπιακών Αγώνων στο Πεκίνο έγινε κυρίως με γεωπολιτικά κριτήρια. Με τα ίδια επομένως κριτήρια θα πρέπει να αξιολογηθούν και οι επικρίσεις που δέχθηκε η Κίνα. Ο στόχος δεν ήταν η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των αρχών της δημοκρατίας, κ.λπ., αλλά αφενός η μείωση της παγκόσμιας δυναμικής της Κίνας και αφετέρου η ιδιαίτερη γεωπολιτική σημασία ορισμένων κινεζικών περιοχών, όπως το Θιβέτ.⁵³

Σε σύγκριση με τους μοντέρνους Ολυμπιακούς Αγώνες, οι οποίοι χαρακτηρίζονταν κυρίως από τον αθλητισμό, την πολιτική και τη γεωπολιτική, οι μεταμοντέρνοι Ολυμπιακοί Αγώνες χαρακτηρίζονται από τον αθλητισμό, τη γεωπολιτική και τη γεωοικονομία. Ενώ οι μοντέρνοι Ολυμπιακοί Αγώνες ήταν αγώνες ανάδειξης της ισχύος του εθνικού κράτους, της μαζικής συμμετοχής, του μοντέρνου θεάματος, της υποβάθμισης

⁵² Βλ. John J. MacAloon (1997), «Politics and the Olympics: Some New Dimensions», έγγραφο εργασίας 128, University of Chicago, στο: http://ddd.uab.cat/pub/worpar/1997/hdl_2072_1338/ICPS128.pdf. John Bale & Mette K. Christensen (eds, 2004). *Post-Olympism? Questioning Sport in the Twenty-First Century*, Oxford/New York: Berg. Miguel de Moragas Spa, Nancy K. Rivenburgh & James F. Larson (1995), *Television in the Olympics*, London: John Libbey and Company Ltd.

⁵³ Βλ. Κωνσταντίνα Γογγάκη (2010), Beijing 2008: Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στη «Χώρα του Δράκου» και το γεωπολιτικό παιχνίδι στη «στέγη του κόσμου», *Monthly Review*, no.65 (130): 34-47.

των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, κ.λπ., οι μεταμοντέρνοι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι αγώνες ανάδειξης του καταναλωτισμού, του μεταμοντέρνου θεάματος, της εξατομίκευσης, της λογικής του μεγα-γεγονότος, της παρέμβασης στη δομή των πόλεων που τους φιλοξενούν με προοπτικές ομογενοποίησής τους, της «πράσινης» διάστασης των αγώνων και ούτω καθεξής.⁵⁴

Τα τελευταία χρόνια, όπως προαναφέραμε, η ΔΟΕ έχει διευρύνει τα όρια της δραστηριότητάς της για να συμπεριλάβει την Ολυμπιακή Αλληλεγγύη, την Ολυμπιακή Βοήθεια και την Ολυμπιακή Εκεχειρία. Αυτή η αλλαγή της φυσιογνωμίας της τονίζει ακόμη περισσότερο τα μεταμοντέρνα χαρακτηριστικά της και αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για μια μελλοντική διασύνδεσή της με το παγκόσμιο κίνημα ειρήνης. Η μεταμοντέρνα ΔΟΕ του δυτικού καταναλωτισμού δεν συγκροτήθηκε μόνο με βάση τις παγκόσμιες διαδικασίες μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, αλλά και μέσα από επιμέρους βήματα τα οποία εμπορευματοποίησαν τους Ολυμπιακούς Αγώνες μετά το 1968. Αγώνες-σταθμός σε αυτήν την πορεία ήταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Πόλης του Μεξικού το 1968, του Λος Άντζελες το 1984 και της Σεούλ το 1988, στους οποίους ρυθμίσθηκαν τα ζητήματα των εταιριών παραγωγής αθλητικών ειδών, των χορηγών και των τηλεοπτικών δικαιωμάτων των αγώνων. Με βάση αυτούς τους αγώνες ξεκίνησε - και σήμερα έχει ολοκληρωθεί - η μετάλλαξη της ΔΟΕ σε συστατικό στοιχείο της παγκόσμιας ολυμπιακής βιομηχανίας.

Οι νέοι παγκόσμιοι συσχετισμοί και ο αθλητισμός

Το 2001 αποτελεί χρονιά ορόσημο για τις παγκόσμιες εξελίξεις. Εκτός από τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ, δίνεται για πρώτη φορά έμφαση στην εμφάνιση της BRIC (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα) η οποία το 2009 εξέδωσε ένα σημαντικό κοινό ανακοινωθέν υποστηρίζοντας τη δημιουργία ενός πολυπολικού κόσμου. Στις σημερινές συνθήκες της παγκοσμιοποίησης, η αλληλεξάρτηση των χωρών διαμορφώνεται σε τρία επίπεδα.⁵⁵ Σε ένα πρώτο επίπεδο υπάρχει η οικονομική αλληλεξάρ-

⁵⁴ Βλ. Hans Westerbeek & Aaron Smith (2003), *Sport Business in the Global Marketplace*, New York: Palgrave Macmillan. Joseph Tarradellas (2003), «The Olympic Movement and the Environment», Centre d'Estudis Olímpics/International Chair in Olympism, στο: <http://ceo.uab.cat/lec/pdf/tarradellas.pdf>.

⁵⁵ Τα τρία επίπεδα της αλληλεξάρτησης έχουν αναλυθεί στο Jaap de Wilde (1991), *Saved from Oblivion. Interdependence Theory in the First Half of the 20th*

τηση μέσα από τις σχέσεις του κέντρου, των αναδυόμενων οικονομιών και των χωρών της περιφέρειας. Σε δεύτερο επίπεδο διαμορφώνεται μια λειτουργική αλληλεξάρτηση μέσα από τη συμμετοχή των εθνικών κρατών σε διεθνείς θεσμούς (ΟΗΕ, ΔΝΤ, ΠΟΕ, κ.λπ.), με σημαντικές εξουσίες και δυνατότητες επιβολής λύσεων. Σε τρίτο επίπεδο εμφανίζεται μια συστημική αλληλεξάρτηση, η οποία καθορίζεται από τη διανομή συστημικών πόρων (κυρίως μη ανανεώσιμων ενεργειακών και άλλων πόρων) μεταξύ των εθνικών κρατών. Στις περισσότερες περιπτώσεις αυτή η διανομή οδηγεί σε εντάσεις και συγκρούσεις, και όχι σε συνεργασία μεταξύ των παραγόντων του διεθνούς συστήματος. Στην παρούσα φάση το σύστημα αναφοράς, δηλαδή ο πλανήτης Γη, κινδυνεύει κυρίως από την κλιματική αλλαγή και τη διασπορά των πυρηνικών όπλων.

Αυτές οι τρεις μορφές αλληλεξάρτησης διαμορφώνουν μια περιεκτική αλληλεξάρτηση. Αντιστοιχούν, δηλαδή, στα χαρακτηριστικά της σύγχρονης φάσης του ιμπεριαλισμού, όπως εξελίχθηκε τη μεταπολεμική περίοδο. Αυτή η περιεκτική αλληλεξάρτηση είναι παγκόσμια - με την έννοια ότι καμία χώρα δεν μπορεί να αποφύγει τις περισσότερες πλευρές της, έχει μια υπαρξιακή διάσταση, μέσα από το ενδεχόμενο της πλανητικής καταστροφής που μπορεί να προκαλέσει η κλιματική αλλαγή, και είναι πολυσύνθετη γιατί εξαρτάται από τις πολλαπλές σχέσεις μεταξύ κρατικών και μη κρατικών οντοτήτων. Πιθανόν η τρέχουσα οικονομική κρίση να σηματοδοτήσει το ανώτατο σημείο αυτού του κύκλου της παγκοσμιοποίησης, καθώς και την είσοδο σε μια νέα εποχή αντι-παγκοσμιοποίησης.

Σε παγκόσμια κλίμακα, κυρίαρχη τάση αποτελεί, πλέον, αυτή η μετάβαση από έναν μονοπολικό σε έναν πολυπολικό κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι παράλληλα με τις ΗΠΑ, οι οποίες εξακολουθούν να παραμένουν η παγκόσμια υπερδύναμη επικυριαρχώντας σε όλα τα επίπεδα της ισχύος, αναδύονται περιφερειακές δυνάμεις οι οποίες αμφισβητούν την επιρροή των ΗΠΑ, είτε τοπικά, είτε περιφερειακά, αλλά όχι σε παγκόσμιο επίπεδο. Εξετάζοντας αυτές τις δυνάμεις παρατηρούμε ότι η Βραζιλία, η Ινδία και η Κίνα έχουν, σε διαφορετικό βαθμό η καθεμία, τη δυνατότητα να μετατραπούν σε παγκόσμιες δυνάμεις, ενώ η Ρωσία διατηρεί τη θέση της μεγάλης δύναμης λόγω του πυρηνικού της οπλοστασίου και των ενεργειακών της πόρων. Αυτές οι τέσσερις χώρες, οι χώρες της BRIC,

διαμορφώνουν έναν πόλο αντίστασης στους σχεδιασμούς των ΗΠΑ και μπορούν να αποτελέσουν τον καταλύτη που θα οδηγήσει σε έναν πολυπολικό κόσμο. Ταυτόχρονα, η ΕΕ ως σύνολο αναδεικνύεται σε παγκόσμιο παράγοντα, αλλά όχι σε παγκόσμια δύναμη, και είναι αναγκασμένη λόγω των δομικών της αδυναμιών να αναζητεί μια σχέση προσεταιρισμού με τις ΗΠΑ σήμερα ή με άλλες παγκόσμιες ή περιφερειακές δυνάμεις στο μέλλον.

Στο επίπεδο του αθλητισμού οι εξελίξεις αυτές δεν φαίνονται στην παρούσα φάση να οδηγούν σε αμφισβητήσεις της δομικής συγκρότησης του παγκόσμιου αθλητισμού. Η τάση προς ένα πολυπολικό σύστημα δεν έχει διαμορφώσει προς το παρόν μια δυναμική προς την κατεύθυνση της αναβάθμισης των περιφερειακών αγώνων, όπως συνέβη τη δεκαετία του '60. Και αυτό γιατί οι περιφερειακές συνεργασίες που έχουν ξεκινήσει - όπως η BRIC ή η Συνεργασία της Σανγκάης - έχουν περισσότερο πραγματιστικές βάσεις και λιγότερο ιδεολογικές. Όπως συνέβη στη δεκαετία του '50 με την ΕΣΣΔ, έτσι και σήμερα οι ανερχόμενες δυνάμεις προτιμούν τη συμμετοχή τους στο παγκόσμιο αθλητικό πλέγμα που εξακολουθεί να ελέγχεται από τη Δύση.

Προς το παρόν, οι αλλαγές στο επίπεδο των παγκόσμιων συσχετισμών μεταφράζονται στο χώρο του αθλητισμού σε αύξηση των διεκδικήσεων των ανερχόμενων δυνάμεων για τη διεξαγωγή αθλητικών διοργανώσεων παγκόσμιας εμβέλειας. Επομένως, στις αναθέσεις των χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων στη Ρωσία το 2014, των θερινών Ολυμπιακών Αγώνων στο Ρίο το 2016,⁵⁶ του Παγκόσμιου Κυπέλλου Ποδοσφαίρου στη Νότια Αφρική το 2010 και στη Βραζιλία το 2014, του Παγκόσμιου Πρωταθλήματος Στίβου το 2011 στη Νότια Κορέα και το 2013 στη Ρωσία, του Παγκόσμιου Πρωταθλήματος Κολύμβησης στην Κίνα το 2011, του Παγκόσμιου Πρωταθλήματος Πάλης στη Ρωσία το 2010, του Παγκόσμιου Πρωταθλήματος Πυγμαχίας στη Νότια Κορέα το 2011, του Παγκόσμιου Πρωταθλήματος Ρυθμικής Γυμναστικής στη Ρωσία το 2010, του Παγκόσμιου Πρωταθλήματος Χάντμπολ Γυναικών στη Βραζιλία το 2011, του Παγκόσμιου Πρωταθλήματος Πινγκ Πονγκ στη Ρωσία το 2010 κ.λπ., υπάρχει έντονο το γεωπολιτικό και το γεωοικονομικό στοιχείο.

⁵⁶ Βλ. Immanuel Wallerstein (2010), Ολυμπιακοί Αγώνες και γεωπολιτική, *Monthly Review*, no 65 (130): 49-51, Pascal Boniface (2010), Η γεωπολιτική του ποδοσφαίρου, *Monthly Review*, no 65 (130): 52-54.

Παράλληλα, η Δύση θα πρέπει να αντιμετωπίσει και μια συστηματικά δομημένη στρατηγική «ήπιας ισχύος» της Κίνας και στον αθλητισμό. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2008 αποτέλεσαν για την Κίνα το εφιαλτήριο για μια τέτοιου είδους πολιτική στο χώρο του αθλητισμού, η οποία με τη σειρά της εντάσσεται σε μια ευρύτερη στρατηγική πολιτιστικής διπλωματίας του κινεζικού κράτους. Αυτή η στρατηγική αποτελεί οργανικό μέρος της «συναίνεσης του Πεκίνου», δηλαδή του τρόπου με τον οποίο η Κίνα συναρθρώνει τις επιμέρους πολιτικές της στο διεθνές γίγνεσθαι.⁵⁷ Σε κάθε περίπτωση, ό,τι και να συνέβαινε τον Αύγουστο του 2008 δεν θα ήταν αρκετά σημαντικό ώστε να μεταβάλει τις παγκόσμιες ισορροπίες. Με τα υπάρχοντα δεδομένα, η Κίνα είχε λιγότερες πιθανότητες να βρεθεί σε δύσκολη θέση από ό,τι η ΔΟΕ, η οποία έπρεπε να αντιμετωπίσει μια εσωτερική αντίφαση: πρόταξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή σεβασμός στην πολυπολιτισμική ολότητα; Παρ' όλα αυτά, η ΔΟΕ θα συνεχίσει απρόσκοπτα την πορεία της ως ένας θεσμός «ήπιας ισχύος» της Δύσης, οργανώνοντας τις επόμενες δεκαετίες το μεγα-γεγονός που ονομάζεται Ολυμπιακοί Αγώνες - όπως άλλωστε και οι διεθνείς αθλητικές ομοσπονδίες με τις δικές τους διοργανώσεις - μέσα στο πλαίσιο ενός παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού ο οποίος αλλάζει με γρήγορους ρυθμούς.

⁵⁷ Βλ. John Bowan (2004), *The Beijing 2008 Olympic Games: China in the Limelight*, *Lowy Institute for International Policy*, Issues Brief, Sydney, August, p. 23. Lai Hongyi (2006), *China's Cultural Diplomacy: Going for Soft Power*, *EAI Background Brief*, No 308, 26 Oct. Xiaoling Zhang (2008), *China as an Emerging Soft Power: Winning Hearts and Minds through Communicating with Foreign Publics*, Discussion Paper 35, China Policy Institute/University of Nottingham, Nottingham, October.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Boniface, Pascal (2010). Η γεωπολιτική του ποδοσφαίρου, *Monthly Review*, no 65 (130): 52-54.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα (2010). Beijing 2008: Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στη «Χώρα του Δράκου» και το γεωπολιτικό παιχνίδι στη «στέγη του κόσμου», *Monthly Review*, no. 65 (130): 34-47.

Wallerstein, Immanuel (2010). Ολυμπιακοί Αγώνες και γεωπολιτική, *Monthly Review*, no 65 (130): 49-51.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Andrew, Walter (1991). *World Power and World Money. The Role of Hegemony and International Money Order*, New York/ London: Harvester - Wheatsheaf/ St. Martin's Press.

Arbena, Joseph L. (ed. 1988). *Sport and Society in Latin America: Diffusion, Dependency, and the Rise of Mass Culture*, New York: Greenwood Press.

Arnaud, Pierre - Riordan, James (eds. 1998). *Sport and International Politics: The Impact of Fascism and Communism on Sport*, London: E & FN Spon.

Bale, John (1989). *Sports Geography*, E. & F.N. Spon, London.

Bale, John - Christensen, Mette K. (eds. 2004). *Post-Olympism? Questioning Sport in the Twenty-First Century*, Oxford/New York: Berg.

Bowan, John (2004). The Beijing 2008 Olympic Games: China in the Limelight, *Lowy Institute for International Policy*, Issues Brief, Sydney, August, p. 23.

Chappelet, Jean-Loup. «A Short Overview of the Winter Olympic Games», στο:

<http://olympicstudies.uab.es/lec/pdf/chappelet.pdf>.

De Moragas Spa, Miguel - Rivenburgh, Nancy K. - Larson, James F. (1995). *Television in the Olympics*, London: John Libbey and Company Ltd.

Dunning, Eric G. - Maguire, Joseph A. - Pearton, Robert E. (eds. 1993). *The Sport Process: A Comparative and Developmental Approach*, Champaign: Human Kinetics Publishers.

Edelman, Robert (1993). *Serious Fun: A History of Spectator Sports in the USSR*, New York: Oxford University Press.

Eichberg, Hennig (1984). Olympic Sport: Neo-colonialism and Alternatives, *International Review for the Sociology of Sport*, vol. 19, issue 1.

Espy, Richard (1979). *The Politics of the Olympic Games*, London, England: University of California Press.

Gowan, Peter (1999). *The Global Gamble: Washington's Faustian Bid for World Dominance*, London: Verso.

Guttman, Allen (1992). *The Olympics: A History of the Modern Games*, Chicago: University of Illinois Press.

Guttman, Allen. (1994). *Games and Empires: Modern Sports and Cultural Imperialism*, New York: Columbia, University Press.

Henry, Ian P. - Amara, Mahfoud - Al-Tauqi, Mansour (2003). Sport, Arab Nationalism and the Pan-Arab Games, *International Review for the Sociology of Sport*, vol. 38, no. 3: 295-310.

Hill, Christopher R. (1992). *Olympic Politics*, Manchester: Manchester University Press.

Hongyi, Lai (2006). China's Cultural Diplomacy: Going for Soft Power, *EAI Background Brief*, no 308, 26 October.

Houlihan, Barrie (1994). *Sport and International Politics*, London: Harvester Wheatsheaf.

Kanin, David B. (1981). *A Political History of the Olympic Games*, Westview Press, Boulder, CO.

Kikulis, Lisa M. (2000). Continuity and Change in Governance and Decision Making in National Sport Organizations: Institutional Explanations, *Journal of Sport Management*, vol. 14, issue 4, October.

Kroes, Rob (1999). American Empire and Cultural Imperialism: A View from the Receiving End, *Diplomatic History*, vol. 23, issue 3: 463-477.

Lenskyj, Helen J. (2000). *Inside the Olympic Industry: Power, Politics and Activism*, New York: State University of New York Press.

Lowe, Benjamin - Kanin, David B. - Strenk, Andrew (eds, 1978). *Sport and International Relations*, Champaign, Illinois: Stipes.

MacAloon, John J. (1981). *This Great Symbol: Pierre de Coubertin and the Origins of the Modern Olympic Games*, Chicago: The University of Chicago Press.

MacAloon, John J. (1997). «Politics and the Olympics: Some New Dimensions», έγγραφο εργασίας 128, University of Chicago, στο: http://ddd.uab.cat/pub/worpaper/1997/hdl_2072_1338/ICPS128.pdf.

Mangan, James A. (ed. 2001). *Europe, Sport, World: Shaping Global Societies*, London Frank Cass.

Powell, Walter W. - DiMaggio, Paul J. (eds, 1991). *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, Chicago, IL: University of Chicago Press.

Riordan, James - Krüger, Arnd (1999). *The International Politics of Sport in the Twentieth Century*, London: Routledge.

Roche, Maurice (2000). *Mega-Events and Modernity: Olympics and Expos in the Growth of Global Culture*, London: Routledge.

Said, Edward W. (1993). *Culture and Imperialism*, New York: Alfred A. Knopf.

Senn, Alfred E. (1999). *Power, Politics, and the Olympic Games*, Champaign, IL: Human Kinetics.

Stewart, John J. (1987). *The Commodification of Sport*, *International Review for the Sociology of Sport*, vol. 22, no. 3: 171-192.

Tarradellas, Joseph (2003). «The Olympic Movement and the Environment», Centre d' Estudis Olímpics/International Chair in Olympism, στο: <http://ceo.uab.cat/lec/pdf/tarradellas.pdf>.

Taylor, Trevor (1988). *Sport and World Politics: Functionalism and the State System*, *International Journal*, vol. 43, issue 4: 531-553.

Tomlinson, John (1991). *Cultural Imperialism: A Critical Introduction*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Wallerstein, Immanuel (2001). *The End of the World as We Know It: Social Science for the Twenty- First Century*, University of Minnesota Press, Minneapolis.

Westerbeek, Hans - Smith, Aaron (2003). *Sport Business in the Global Marketplace*, New York: Palgrave Macmillan.

Wilde, Jaap de (1991). *Saved from Oblivion. Interdependence Theory in the First Half of the 20th Century*, Aldershot: Dartmouth Publishing.

Zhang, Xiaoling (2008). *China as an Emerging Soft Power: Winning Hearts and*

Minds through Communicating with Foreign Publics, Discussion Paper 35, China Policy Institute/University of Nottingham, Nottingham, October.

*Κωνσταντίνα Γογγάκη**

**Η ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΞΙΩΝ**

Εισαγωγή

Η ΕΝΝΟΙΑ και η σημασία της ‘αξίας’ έχουν μια διαχρονική συμβατότητα, περίπου της ίδιας εμβέλειας, τόσο στην αρχαία ελληνική όσο και στις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες και την κοινή νεοελληνική. Ως αξία νοείται η τιμή κάποιου πράγματος,⁵⁸ το τίμημα,⁵⁹ ή το σύνολο της τιμής, το αναλογούν ή το πρέπον.⁶⁰ Στα πρόσωπα, όμως, έχει την έννοια της τιμής και της υπόληψης, στην καθομιλούμενη γλώσσα,⁶¹ αλλά και της γενικής, της συνολικής αποτίμησης του ανθρώπου, πόσο δηλαδή αξίζει κάποιος.⁶² Γενικά ως αξία εκλαμβάνεται οτιδήποτε «από επόψεως λογικής,

* Επίκουρη Καθηγήτρια Φιλοσοφίας του Αθλητισμού, ΤΕΦΑΑ Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

⁵⁸ Ηροδότου, 4.196. Πβ. Γρηγόρη Καραφύλλη (2005), *Αξιολογία και Παιδεία. Φιλοσοφική θεώρηση των Αξιών στο χώρο της παιδείας*, Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός, Αθήνα, σ. 37.

⁵⁹ Ευριπίδου, *Ιππόλυτος* 623.

⁶⁰ Πλάτωνος, *Νόμοι* 936D, Ηροδότου, 1.100, Ξενοφώντος, *Κύρου Παιδεία* 8.4,32.

⁶¹ Πλάτωνος, *Νόμοι* 945B, 744B και *Πολιτεία* 496A, Λουκιανού, *Προς Νιγρίνον Επιστολή* 24, Ευριπίδου, *Εκάβη* 374 και *Ηρακλής Μαινόμενος* 146, Θουκυδίδου, 7,77. Πβ. Γ. Καραφύλλη, ό.π. σ. 37.

⁶² Ηροδότου, 7.39, Αριστοφάνου, *Όρνιθες* 1223. Πβ. Γ. Καραφύλλη, ό.π. σ. 37.

γνωσιολογικής, καλλολογικής κτλ. έλκει τον άνθρωπο και, κατ' ακολουθία, επιθυμείται». ⁶³ Ή, αλλιώς, «οτιδήποτε αποτελεί αντικείμενο επιδοκιμασίας ή επαίνου είτε εξ αιτίας της ίδιας της φύσης του είτε επειδή αποτελεί την αιτία προκειμένου να προκύψει κάτι άλλο, που αποτελεί αντικείμενο επιδοκιμασίας». ⁶⁴

Η τοπική και η παγκόσμια κοινότητα αντιμετωπίζουν σήμερα μια βαθύτατη κρίση αξιών. Η κοινωνία ενώ άλλες προβάλλει ως αξίες της, στη συνέχεια άλλες πραγματώνει, για λόγους ευνόητους. Η κρίση των αξιών ουσιαστικά εδράζεται στην κακοποίηση και την αλλοτρίωση των βασικών ηθικών αξιών, της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, με συνέπεια ο σημερινός άνθρωπος να παραπαίει στην επισφάλειά του. Ο αθλητισμός δεν είναι ένας θεσμός αποκομμένος από την όλη κοινωνικοπολιτική, τοπική και παγκόσμια πραγματικότητα. Τα πράγματα είναι, πάντως, αλλιώς εξεταζόμενα δεοντολογικά, και αλλιώς όταν θεωρηθούν στην οντική τους υπόσταση. Το εγωκεντρικό και ωφελμιστικό πνεύμα που επικρατεί σήμερα σε κάθε έκφανση της ζωής υπεισήλθε και μόλυνε και το πνεύμα του αθλητισμού, το οποίο στην αυθεντική του μορφή είναι πνεύμα άμιλλας και υπέρβασης των ανθρώπινων δυνατοτήτων.

Ο άνθρωπος ούτε ήταν, ούτε είναι, ούτε θα γίνει ποτέ φύση εντελής. Στην τάξη αυτή των ιδεών η αλλοτρίωση του αθλητικού πνεύματος δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο. Σε όλη την ιστορία του αθλητισμού από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα, έχουν διαπιστωθεί περιστατικά δόλου και σκοπιμότητας, που υπονόμειαν το αθλητικό πνεύμα. Σήμερα, όμως, η κακοποίηση της γνησιότητας του «ευ αγωνίζεσθαι» έχει πάρει τη μορφή χιονοστιβάδας. Δύο από τα πιο πρόσφατα παραδείγματα είναι:

1) Η αποκάλυψη του μεγαλύτερου σκανδάλου στημένων αγώνων στην ιστορία του ποδοσφαίρου, με ενδείξεις για τουλάχιστον 380 στημένους ποδοσφαιρικούς αγώνες σε όλη την Ευρώπη για το διάστημα 2008-2011. Ανάμεσα στα παιχνίδια που εξιχνίασε η Europol είναι οι προκριματικοί αγώνες για το Mundial και το Euro, καθώς επίσης και δύο

⁶³ Χρήστου Ανδρούτσου (1984, 3^η), *Λεξικόν Φιλοσοφίας*, εκδ. Β. Ρηγόπουλου, Θεσσ/νίκη, λ. αξία.

⁶⁴ Θεοδόση Πελεγρίνη (2004), *Λεξικό της Φιλοσοφίας. Οι Έννοιες, οι Θεωρίες, οι Σχολές, τα Ρεύματα και τα Πρόσωπα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, λ. αξία.

παιχνίδια του Champions League, τα οποία φέρεται να απέφεραν κέρδη ύψους 8 εκατομμυρίων ευρώ. Κατά τις έρευνές της η Ευροπολ προέβη στην ταυτοποίηση 425 εμπλεκόμενων προσώπων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται διεφθαρμένοι παράγοντες, σωματεία, ποδοσφαιριστές και διαιτητές από 15 χώρες. Στο ζήτημα αυτό εμπλέκονται χώρες υπεράνω υποψίας, όπως η Ισπανία, η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία, η Ελβετία, η Τουρκία και η Ολλανδία. Επίσης, αποκαλύφθηκαν δραστηριότητες εγκληματικών συμμοριών στην Ασία οι οποίες εμπλέκονται σε στημένα παιχνίδια στην Ευρώπη, ενώ πιθανολογείται ότι υπάρχει και καρτέλ στημένων αγώνων με έδρα τη Σιγκαπούρη, που έχει διασυνδέσεις με πολλές ευρωπαϊκές χώρες, και κυρίως με την Ιταλία, ενώ οι Αρχές εξετάζουν ύποπτους αγώνες στην Αφρική, την Ασία και την Νότια Αμερική.

2). Το δεύτερο παράδειγμα αφορά στον Αμερικανό ποδηλάτη Lance Armstrong, τα επτά μετάλλια, αλλά και ολόκληρος ο μύθος του οποίου, ήταν προϊόν επτά, τουλάχιστον, ψεμάτων και της συστηματικής του φαρμακοδιέγερσης από το 1998 μέχρι το 2012, στο μεγαλύτερο αθλητικό σκάνδαλο όλων των εποχών. Ο ίδιος σε δημόσια εμφάνισή του κυνικά παραδέχθηκε ότι το κοκτέιλ του ήταν η ερυθροποιητίνη (EPO), οι μεταγγίσεις αίματος, η τεστοστερόνη και η κορτιζόνη, και ότι έπαιρνε όλα τα μετάλλια ντοπαρισμένος... «για να εξασφαλίσω ισονομία, επειδή πιστεύω ότι όλοι, μα όλοι, οι συναθλητές μου ήταν ντοπαρισμένοι», υποστήριξε. Ο αποκαθληλωθείς ήρωας της παγκόσμιας ποδηλασίας χρησιμοποίησε έναν μικρό στρατό υποστήριξης, που περιελάμβανε γιατρούς ντόπινγκ, λαθρεμπόρους ουσιών και άλλους μέσα και έξω από το άθλημα και την ομάδα του. «Ο στόχος του να κατακτήσει πολλές φορές τον Γύρο της Γαλλίας τον οδήγησε στην εξάρτηση από την ουσία ερυθροποιητίνη, την τεστοστερόνη και από μεταγγίσεις αίματος, ενώ, με ανηλεή τρόπο, απαιτούσε από τους συναδέλφους του στην ομάδα να πράττουν ομοίως με τις ουσίες, ώστε να υποστηρίξουν τους στόχους του», επισημαίνει ο αμερικανικός οργανισμός αντιντόπινγκ (USADA). Μετά τη γενικευμένη απογοήτευση που προκάλεσε η εξακρίβωση της χρήσης αναβολικών του Armstrong, η διεθνής ομοσπονδία του αθλήματος καθαίρεσε τον μέχρι πρότινος απόλυτο Αμερικανό ήρωα από τον ποδηλατικό του θρόνο.

Σε ατομικό επίπεδο η περίπτωση του αθλητή Lance Armstrong, ο οποίος ομολόγησε, κατόπιν εορτής, το ατόπημά του, δείχνει ίσως ότι είναι φορέας μια κάποιας ηθικής συνείδησης, η οποία, έστω και εκ των υστέρων, τον έτυψε - αλλιώς δεν είχε κανέναν λόγο να αποκαταστήσει

την αλήθεια δημοσίως. Το γεγονός, όμως, ότι ένα ολόκληρο επιστημονικό και αθλητικό επιτελείο συμμετείχε στην οργάνωση του σχεδίου, προξενεί μεγάλο προβληματισμό. Αυτό δεν είναι, πλέον, ζήτημα ατομικού ηθικού παραπτώματος, το οποίο κάπως κατανοείται μέσω του κριτηρίου της ανθρώπινης αδυναμίας και ελλειπτικότητας. Όπως ακριβώς και στην περίπτωση της ανακάλυψης κατά την ίδια περίοδο, των τριακοσίων και πλέον «στημένων» ποδοσφαιρικών παιχνιδιών, πρόκειται για οργανωμένη ενέργεια διαφθοράς του αθλητικού πνεύματος, χάριν της εξυπηρέτησης οικονομικών συμφερόντων. Αθλητές, παράγοντες, διαιτητές, ιατροί και προπονητές έχουν εμπλακεί στο ανίερο «παιχνίδι» της εμπορικοποίησης του αθλητισμού, όπου διακινούνται τεράστια ποσά!

Αυτά και άλλα πολλά παραδείγματα φανερώνουν ότι οι άλλοτε εξαιρέσεις, έγιναν ο κανόνας, και εκεί που η παραγνώριση των αθλητικών αξιών ήταν μεμονωμένη, σήμερα έχει γενικευτεί. Η κατάσταση στην οποία βρίσκεται από ηθικής απόψεως ο σύγχρονος αθλητισμός, είναι, σε γενικές γραμμές, η παρακάτω: Χρησιμοποιούνται όλα τα μέσα, υλικά, ψυχολογικά, τεχνικά, φαρμακευτικά, με αποκλειστικό σκοπό τη νίκη του πρωταθλητή, και όχι την προαγωγή του γνήσιου πνεύματος του αθλητισμού, που είναι το «ευ αγωνίζεσθαι». Έτσι, υπάρχει μια ανισοκρατία στην άμιλλα, ενώ η θήρα του αθέμιτου ανταγωνισμού και του κέρδους έφθειραν και φθείρουν ακόμη το πνεύμα του αθλητισμού.

Το πρόβλημα της ουσίας του αθλητισμού

Ως προς το πρόβλημα της ουσίας του αθλητισμού, μπορεί να επισημανθούν τα παρακάτω: η αθλητική ιδέα κατέστη 'αξία' ήδη από την αρχή της σύλληψής της και για το μεγάλο χρονικό διάστημα της πραγματώσής της. Αυτό ήταν αποτέλεσμα του γεγονότος ότι συνδέθηκε αφ' ενός με τη λατρεία του απόλυτου όντος, και αφ' ετέρου με την ισχυρή οντολογική σχέση της ψυχής με το σώμα, καθώς επίσης και με τη μεταφυσική αναγωγή της ανθρώπινης συνείδησης μέσω των έργων του πολιτισμού.⁶⁵ Αυτό ενισχύεται και από το γεγονός ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες δεν ήταν

⁶⁵ Βλ. Κωνσταντίνου Νιάρχου (1993), Η Ολυμπιακή ιδέα ως αξία, στο: *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα «Ο θεσμός των Ολυμπιακών αγώνων», Αρχαία Ολυμπία 3-7 Σεπτεμβρίου, 1991*, έκδοση του Ελληνικού Κέντρου Έρευνας Αθλητικού Δικαίου, Αθήνα, σσ. 149-153, Πβ. Konstantina Goggaki (2002), *The Wreath of Athletic Victory and its Moral Symbolism, International Journal of Physical Education*, 4:32-38.

απλώς αγώνες σωματικής ρώμης, αλλά είχαν πολιτισμική αξία, καθώς περιελάμβαναν και υψηλής ποιότητας αγώνες τεχνών και γραμμάτων, γεγονός το οποίο τους κατέστησε ιδέα ενσάρκωσης της υπέρτατης αξίας του πολιτισμού.⁶⁶ Το αθλητικό πνεύμα, επομένως, κατέστη το κατ' εσχολήν υποκείμενο καλλιτεχνικής δημιουργίας,⁶⁷ ενώ ήδη από την εποχή του Ομήρου καταδεικνύεται ότι πέρα από τη δόξα του προμάχου, υπάρχει και εκείνη που προσκτάται από την αριστεία ενός ειρηνικού (αθλητικού) αγώνα.⁶⁸

Η αθλητική ιδέα υπήρξε το κέντρο της κοινωνικής και πολιτικής ζωής των αρχαίων Ελλήνων.⁶⁹ Αν και κατά την αρχαιότητα σημειώθηκαν ορισμένες παραβιάσεις των κανόνων της ολυμπιακής δεοντολογίας, ωστόσο, η «κρίση των αξιών», και ειδικότερα της αθλητικής ιδέας ως αξίας, συνιστά φαινόμενο της σύγχρονης κοινωνίας. Παρά το γεγονός ότι η «κρίση των αξιών» έχει θεωρηθεί ως κύριο φαινόμενο της βιομηχανικής, ή και ακόμη της μεταβιομηχανικής καταναλωτικής κοινωνίας εξαιτίας

⁶⁶ Κ. Νιάρχου, ό.π. σσ. 149-153. Αναφορικά με τη σύγκριση της αξίας και της ιδέας, βλ. Ευάγγελου Μουτσόπουλου (1981), *Φαινομενολογία των Αξιών*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήναι, σσ. 17 εξ. Κατά τον Πλάτωνα οι Ιδέες υπάρχουν ανεξαρτήτως κάθε βίωσής τους, ενώ οι αξίες ως προβολές της συνειδήσεως δεν υπάρχουν παρά μόνο ως τέτοιες, βλ. ό.π. σ. 17.

⁶⁷ Πλάτωνος, *Πολιτεία* IV 435-444 ε, IX 580 δ-581 α, *Φαίδρος* 246 α-β, *Τίμαιος* 69 δ-72 δ, 73 β-δ, Αριστοτέλους, *Περί ζώων μοριών* II, 652 α. Πβ. Κ. Νιάρχου, ό.π.

⁶⁸ Βλ. Κωνσταντίνας Γογγάκη (2003, 1^η). *Οι αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων για τον αθλητισμό*, Γ. Δαρδανός - Τυπωθήτω, Αθήνα, σσ. 29-61, 241-251, Κωνσταντίνας Γογγάκη - Ελισάβετ Στραβάκου (2011), *Η μεταστροφή του Αχιλλέα στα επί Πατρόκλω άθλα της ραψωδίας Ψ της Ιλιάδος*. Ο βαθύτατος πόνος ως αφορμή για την αναδιαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου. *Φιλοσοφία και Παιδεία*, 57:36-37, Ανδρέα Μάνου (2010), *Η αρχαία φιλοσοφία ως τέχνη βίου. Τα μέτρα του καιρού*, εκδ. Gutenberg, Τόμ. Α', Αθήνα, σσ. 47-53.

⁶⁹ Βλ. David F. Sansone (1988), *Greek Athletics and the Genesis of Sport* Berkeley, University of California Press, σσ. 7 κ.εξ. Πβ. Ingomar Weiler (1978, 2^η τετ.), *Der griechische Sport in seiner Entwicklung von der homerischen bis in die hellenistische Zeit*, στο: *Der Sport bei den Volkern Der Alten Welt*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, σσ. 78-102, Κωνσταντίνας Γογγάκη (2004), *Η αθλητική αξία κατά τους αρχαίους στοχαστές, ένθετο Επτά ημέρες*, Αφιέρωμα με θέμα: 'Ολυμπιακοί Αγώνες και Λογοτεχνία', *Η Καθημερινή*, Κυρ. 23 Μαΐου, σσ. 8-11, Konstantina Goggaki (2004), *The Athletic Victory as a Value in the pindaric Odes*, *Nikephoros*, 17:123-134 (Institut für Alte Geschichte und Altertumskunde, Karl-Franzens-Universität Graz).

των κοινωνικών και των οικονομικών ανασχηματισμών, στην πραγματικότητα, πάντως, οφείλεται και στην κρίση των συνειδήσεων.⁷⁰ Η ραγδαία μεταβολή του κόσμου είχε επιπτώσεις και επί της αθλητικής ιδέας, η οποία, σταδιακά συνδέθηκε με τον ευδαιμονισμό και την ασυμμετρία μεταξύ τεχνολογικής και πνευματικής ανάπτυξης. Μ' αυτόν τον τρόπο έκαναν την εμφάνισή τους η υπονόμηση ορισμένων αξιών και η αποδοχή τάσεων που δεν ενισχύουν την περαιτέρω καλλιέργεια της αθλητικής ιδέας ως υψηλής και διαχρονικής αξίας.⁷¹

Οι επιπτώσεις της κρίσης των αξιών στη νεολαία και στον Ολυμπισμό

Η κρίση των αξιών έχει σήμερα ορατές επιπτώσεις επάνω στη νεολαία. Η νέα γενιά, η οποία από τη φύση της οραματίζεται τη γρήγορη κατάκτηση του κόσμου, τείνει προς επιλογές αναίρεσης των αρχών του *καλώς αγωνίζεσθαι*. Αυτή η τάση, ωστόσο, διαμορφώνεται από την παρεχόμενη προς τους νέους «παιδεία», που υποθάλπει τον γρήγορο και εύκολο πλουτισμό ή την με οποιοδήποτε τίμημα προβολή των ανθρώπων. Η ευκαιρία κατάλυσης των ηθικών αρχών, με σύμμαχο την τεχνολογία, συνιστά την εκδήλωση της φθοράς, και στη συνέχεια της διαφθοράς των αξιών αυτών, αφού οι υπεύθυνοι των εξελίξεων σε μεγάλο βαθμό χαρακτηρίζονται από το ωφελιμιστικό πνεύμα των καιρών. Ο αμοραλισμός των συνειδήσεων, που έχει μεταξύ άλλων ως αποτέλεσμα και τον εκφυλισμό της αθλητικής ιδέας ως αξίας, γενικεύεται ολοένα, έχοντας ο άνθρωπος επιλέξει την απομόνωση μέσα στην ίδια την αποξενωμένη συνειδήσή του. Και καθώς οι συνειδήσεις έχουν ήδη χάσει την επικοινωνία με τον Ολυμπισμό, ο αθλητής και ο αθλητισμός ουσιαστικά σπιλώνουν το αυθεντικό πνεύμα του αθλητισμού, ρευστοποιώντας την Ολυμπιακή ιδέα. Η συναλλαγή και η απομάκρυνση των δεδομένων που ενισχύουν τη συμμετοχή στους αγώνες χάριν του αληθινού πνεύματος, μεγιστοποιούν την απόσταση μεταξύ της ευγενούς άμιλλας και των κέντρων φθοράς της Ολυμπιακής ιδέας. Το αποτέλεσμα είναι, αντί για την, μετά από δίκαιο αγώνα, ηθική ανύψωση του αθλούμενου, και αντί για τον καθαρό αγώνα εντός του σταδίου, να επιβραβεύεται ο δόλος, τα σκοτεινά παρασκήνια και η συνολική αλλοτρίωση της ιδέας του Ολυμπισμού ως αξίας.⁷²

⁷⁰ Ε. Μουτσόπουλου (1991), ό.π. σσ. 17 εξ.

⁷¹ Κ. Νιάρχου (1993), ό.π. σ. 151.

⁷² Ό.π. σσ. 151-152.

Η απαξίωση του σύγχρονου Ολυμπισμού

Η γενικότερη παραδοχή που εκφράστηκε δια στόματος του Roger Bannister ότι «το ολυμπιακό κίνημα βρίσκεται σε κρίση», σημαίνει αντίστοιχα πως και οι Ολυμπιακοί Αγώνες, με τους οποίους συνδέεται άρρηκτα το ολυμπιακό ιδεώδες, θα πρέπει να αλλάξουν ριζικά, εάν κανείς επιθυμεί «το ιδεώδες» αυτό να επιβιώσει. Ο Ολυμπισμός, ειδικότερα, κινδυνεύει να χάσει εντελώς το αρχικό περιεχόμενό του, εξ αιτίας των αρνητικών συνειρμών με τους οποίους, πλέον, συνδέεται. Τις τελευταίες δεκαετίες οι αλληπάλληλες πολιτικές παρεμβάσεις, οι αθλητές που ανιχνεύθηκαν ντοπαρισμένοι, οι κατηγορίες ότι μέλη της ΔΟΕ δωροδοκήθηκαν προκειμένου να ψηφίσουν υπέρ της μιας ή της άλλης πόλης και οι πιέσεις των πολυεθνικών χορηγών, αυξήθηκαν σε μεγάλο βαθμό, αντικαθιστώντας το ολυμπιακό όνειρο με έναν σκληρό εφιάλτη.⁷³ Με περισσότερους από 20.000 αθλητές από 205 χώρες και εκατοντάδες εκατομμύρια τηλεθεατές σε όλο τον κόσμο, οι σημερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελούν στόχο όχι μόνο για επικερδή ανταγωνισμό, αλλά και για πολιτικές διαμαρτυρίες, επιθέσεις και τρομοκρατία.⁷⁴ Εξάλλου, το μέγεθος των αγώνων, καθώς πλέον είναι ελάχιστες οι χώρες που διαθέτουν τόσα χρήματα ώστε να τους φιλοξενήσουν, περιπλέκει ακόμη περισσότερο το ζήτημα. Το κόστος των Ολυμπιακών Αγώνων αντί να μειωθεί δραστικά, σε μια περίοδο μάλιστα κατά την οποία συνιστά παγκόσμια πρόκληση, δεδομένων των προβλημάτων υποσιτισμού και επιβίωσης στον πλανήτη, αντιθέτως, αποτελεί απόδειξη οικονομικής «αξίας» της χώρας. Ο μεγαλύτερος, ωστόσο, κίνδυνος προέρχεται από την ίδια την ποιότητά τους, που απειλεί ακόμη και την κατάρρευσή τους, κάτω από το βάρος όχι μόνο του κόστους και του μεγέθους, αλλά των διαμαρτυριών και, κυρίως, της απαξίωσής τους.⁷⁵

⁷³ Roger Bannister (2008), Το ολυμπιακό ιδεώδες σε κρίση, *The Times/Τα Νέα*, Μεγ. Δευτέρα, 21 Απρ., σ. 61, Κωνσταντίνας Γογγάκη (2002), Ο κερδώς χαρακτήρας του σύγχρονου αθλητισμού, *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 83:77-81.

⁷⁴ Κωνσταντίνας Γογγάκη (2005), Η ασφάλεια των Ολυμπιακών αγώνων. Από την *Εκχειρία* στο ΝΑΤΟ, *Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου, Έρευνας και Κριτικής*, 50-51:159-168.

⁷⁵ R. Bannister, ό.π. Πβ. Νατάσας Μπαστέα (2008), Να καταργηθούν οι Ολυμπιακοί Αγώνες; υπότιτλος: Ντόπινγκ, εκατομμύρια και πολιτική κάνουν πολλούς να ζητούν ριζικές αλλαγές στη διεξαγωγή τους, *Τα Νέα*, Μεγ. Δευτέρα, 21 Απρ., σσ. 60-61.

Ο αντίθετος της αξίας όρος, η απαξία,⁷⁶ που εννοεί οτιδήποτε αποτελεί αντικείμενο αποδοκιμασίας ή ψόγου, έχει πλέον διατυπώσει το σώμα του σύγχρονου αθλητισμού. Η ιδιοτέλεια συνιστά το κυριότερο κίνητρο ενασχόλησης με τον υψηλό αθλητισμό, που συχνά επηρεάζει αρνητικά και τις υπόλοιπες μορφές του. Η υποκειμενική αποτίμηση της αθλητικής νίκης έχει αντικαταστήσει το φιλοσοφικό περιεχόμενό της με την οικονομική της αξία. Η αξία της νίκης δεν νοείται ως ουσία, αλλά, παραφράζοντας τον Nietzsche, ως όρος δυνατότητας και προοπτικής του υποκειμένου. Η προοπτική, εδώ, του υποκειμένου δεν είναι η υπέρβαση του αισθητού κόσμου και η αναζήτηση του σταθερού 'είναι', αλλά η αναζήτηση και εξασφάλιση όρων προσωρινής σταθεροποίησης και επαγγελματικής αποκατάστασης του υποκειμένου.⁷⁷ Σε όλες αυτές τις φάσεις σταθερή παραμένει μόνο η απόρριψη της αξίας εν γένει και η αναγνώριση της νίκης ως *πράγματος καθαυτού*.⁷⁸ Η αθλητική νίκη υπό το κριτήριο αυτό θεωρείται ως καρπός της κυριαρχίας της υποκειμενικότητας, κυριαρχία την οποία η αυθεντική φιλοσοφική σκέψη οφείλει να υπερβεί, εάν πράγματι ο άνθρωπος επιθυμεί να αναλογισθεί την «λησμονημένη» αλήθεια του, κατά τον Erich Fromm.⁷⁹ Η οπτική γωνία δεν μπορεί να είναι η βούληση για δύναμη, αλλά η άρνηση της ιδιοτέλειας, καθώς επίσης και η βούληση για άρση πάσης μορφής δύναμης που οδηγεί σε πλάσματα κυριαρχίας, άρα στην καταπίεση της ίδιας της ζωής.

Η αναγκαιότητα ανάκτησης του χαμένου κύρους της Ολυμπιακής ιδέας

Παρά την γενικευμένη ή αδιόρατη απογοήτευση, ωστόσο, κάποια μηνύματα σθεναρής κριτικής αποβλέπουν στη διάσωση των θεμελιωδών αξιών, ενθαρρύνοντας την ανάπλαση και εγρήγορση των συνειδήσεων. Βάσει μιας επαναστατικής επαναξιολόγησης των πραγμάτων εκδηλώνεται διάχυτη η τάση απόρριψης της βίας σε επίπεδο συλλογικής συμπεριφοράς, καταγγελίας της χρήσης αναβολικών ουσιών και σεβα-

⁷⁶ Θ. Πελεγρίνη, λ. *αξία*.

⁷⁷ Βλ. Δημητρίου Μαρκή (1996), «Περί αξίας: Η μεγάλη καριέρα μιας μοντέρνας έννοιας», στο: *Υπό την σκιάν του Πλάτωνος. Δοκίμια Ευρωπαϊκής Φιλοσοφίας*, Εκδ. Στάχυ, Αθήνα, σσ. 163-189.

⁷⁸ Ό.π. σ. 177.

⁷⁹ Erich Fromm (1951), *The Forgotten Language*, Publisher, Rinehart. Πβ. Δ. Μαρκή, ό.π.

σμού του ανθρώπινου παράγοντα. Η στάση αυτή, που φορείς της είναι μεμονωμένες κοινωνικές ομάδες, θα έπρεπε να βαρύνει πρωτίστως κυβερνήσεις και κοινωνικούς, πολιτικούς, αθλητικούς φορείς, στην εμβέλεια των οποίων εντάσσεται η αθλητική ιδέα. Τα αρνητικά συμπτώματα οποιασδήποτε μορφής διαφθοράς και παραβατικότητας όσο πιο έγκαιρα εντοπίζονται, τόσο περισσότερο περιορίζεται η κεντρομόλος τάση προς αυτά, ενώ η εξυπηρέτηση ανίερων σκοπιμοτήτων καταδικάζεται από την κοινή γνώμη, ως προσβολή της αξίας της Ολυμπιακής ιδέας.⁸⁰

Η κακοποίηση, πάντως, των αξιών φαίνεται πως οφείλεται κυρίως στην εναλλαγή των τιμών έντασης των αξιών αυτών, οι οποίες πάντα προσφέρουν τη δυνατότητα να αξιολογηθούν από τις επερχόμενες γενιές, περισσότερο αυθεντικά από ό,τι ισχύει σήμερα. Εάν η σύγχρονη εποχή δεν μπορεί ν' αντιληφθεί ή απαξιώνει το πανανθρώπινο νόημα του Ολυμπισμού, αυτό, πάντως, δεν εμποδίζει την ερχόμενη γενιά να μην ενστερνιστεί την υπάρχουσα αμαύρωση της αθλητικής ιδέας, αλλά να επιδιώξει την αξιολόγησή της ως θεμελιακού στοιχείου της καλλιέργειας των συνειδήσεων. Η νέα γενιά, απαλλαγμένη από τη βραχυπρόθεσμη πολιτική παραγόντων του αθλητισμού, είναι δυνατόν να προβεί στην προβολή νέων αξιακών συστημάτων, που θα λαμβάνουν υπ' όψιν όχι μονάχα την παράδοση, αλλά, και το πνεύμα της εποχής μας το οποίο απαιτεί νέες αξίες, οι οποίες θα στηρίζουν το όραμα για έναν κόσμο ελευθερίας, δικαιοσύνης και ευγενικής άμιλλας. Αυτό το μέλλον υπόσχεται και την παροχή δυνατότητας για σεβασμό προς την Ολυμπιακή ιδέα όπως αυτή δημιουργήθηκε στην αρχαία Ολυμπία, αλλά και για πρόκληση προς εξαντικειμενισμό νέων αξιών. Η βίωση των αξιών αυτών θα συμβάλει ουσιαστικά στην πρόσληψη της αθλητικής ιδέας ως μιας διαχρονικής αξίας που αφορά στον άνθρωπο και στην ψυχοσωματική του υπόσταση.⁸¹

Η κρίση των αξιών και κατ' επέκταση της Ολυμπιακής ιδέας ως αξίας, επιβάλλει προς την πολιτική, αθλητική και πνευματική ηγεσία το χρέος να επιδιώξει την ανάκτηση του χαμένου κύρους στο χώρο αυτό.⁸²

⁸⁰ Κ. Νιάρχου (1993), ό.π. σ. 152.

⁸¹ Ό.π. σ. 153.

⁸² Κωνσταντίνας Γογγάκη (2008, α), Ο ανθρωπισμός του σώματος ως αντίβαρο στην αθλητική αλλοτρίωση, *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, 87:78-83, Της Ιδίας (2008, β), Η διαχρονική αξία του 'ευ' στον αθλητισμό και η ηθική διάσταση του 'ευ αγωνίζεσθαι', *Φιλοσοφία και Παιδεία*, 46:7-10.

Πράγματι, η επίκληση του αρχαίου ολυμπιακού πνεύματος χωρίς την παράλληλη ανάληψη των μεγάλων ευθυνών απέναντί του, συνιστά ύβριν κατά της αθλητικής ιδέας ως αξίας. Όλοι όσοι προσφεύγουν στη λάμψη της Ολυμπιακής ιδέας, ως στηρίγματος για τα επιχειρήματα συνέχειας της ελληνικής ολυμπιακής παράδοσης, οφείλουν σήμερα τη θεωρητική τους επίκληση να την υποστηρίξουν ενεργητικά και στην πράξη,⁸³ για το καλό του αθλητισμού και, γενικότερα, του πολιτισμού.

⁸³ Κ. Νιάρχου, ό.π.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κλασικές πηγές

Αριστοτέλης, *Περί ζώων μορίων*.

Αριστοφάνης, *Όρνιθες*.

Ευριπίδης, *Ιππόλυτος, Εκάβη, Ηρακλής Μαινόμενος*.

Ηρόδοτος, *Ιστορία*.

Θουκυδίδης, *Ιστορία*.

Λουκιανός, *Προς Νιγρίνον Επιστολή*.

Ξενοφών, *Κύρου Παιδεία*.

Πλάτων, *Νόμοι, Πολιτεία, Φαίδρος, Τίμαιος*.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Ανδρούτσος, Χρήστος (1984, 3^η). *Λεξικόν Φιλοσοφίας*, εκδ. Β. Ρηγόπουλου, Θεσσ/νίκη.

Bannister, Roger (2008). Το ολυμπιακό ιδεώδες σε κρίση, *The Times/Τα Νέα*, Μεγ. Δευτέρα, 21 Απρ., σ. 61.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα (2003, 1^η). *Οι αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων για τον αθλητισμό*, Γ. Δαρδανός - Τυπωθήτω, Αθήνα.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα (2002). Ο κερδώς χαρακτήρας του σύγχρονου αθλητισμού, *Αρχαιολογία & Τέχνες*, 83: 77-81.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα (2004). Η αθλητική αξία κατά τους αρχαίους στοχαστές, ένθετο *Επτά ημέρες*, Αφιέρωμα με θέμα: 'Ολυμπιακοί Αγώνες και Λογοτεχνία', *Η Καθημερινή*, Κυρ. 23 Μαΐου, σσ. 8-11.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα (2005). Η ασφάλεια των Ολυμπιακών Αγώνων. Από την *Εκχειρία* στο ΝΑΤΟ, *Τετράδια Πολιτικού Διαλόγου, Έρευνας και Κριτικής*, 50-51: 159-168.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα (2008, α). Ο ανθρωπισμός του σώματος ως αντίβαρο στην αθλητική αλλοτρίωση, *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, 87: 78-83.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα (2008, β). Η διαχρονική αξία του 'εு' στον αθλητισμό και η ηθική διάσταση του 'εου αγωνιζεσθαι', *Φιλοσοφία και Παιδεία*, 46: 7-10.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα (2009). Η συμβολή της Ολυμπιακής Παιδείας στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας των νέων: Πρακτικά 21^η Συνόδου της Ολυμπιακής Ακαδημίας, της Εθνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας Κύπρου, 5 Δεκ., Λευκωσία, σσ. 24-33.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα (2012). Ηρακλής: Η ηθική μορφή της Ελληνικής μυθολογίας και ο συμβολισμός της παραβολής της Αρετής και της Κακίας. *Δευκαλίων, ο Θεσσαλός*, 38: 48-49.

Γογγάκη, Κωνσταντίνα - Στραβάκου, Ελισάβετ (2011). Η μεταστροφή του Αχιλλέα στα επί Πατρόκλω άθλα της ραψωδίας Ψ της *Ιλιάδος*. Ο βαθύτατος πόνος ως αφορμή για την αναδιαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου, *Φιλοσοφία και Παιδεία*, 57: 36-37.

Καραφύλλης, Γρηγόρης (2005). *Αξιολογία και Παιδεία. Φιλοσοφική θεώρηση των Αξιών στο χώρο της παιδείας*, Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός, Αθήνα.

Μάνος, Ανδρέας (1996). Η κρίση των αξιών: Ανατομία και δρόμοι υπερβάσεως, στο: *Φιλοσοφία των αξιών. Πλατωνική και μεταπλατωνική διάνοηση*, έκδ. του Διεθνούς Κέντρου Πλατωνικών και Αριστοτελικών Σπουδών, Σειρά 'Έρευνες', Αρ. 5, Αθήνα, σσ. 105-108.

Μάνος, Ανδρέας (2010). *Η αρχαία φιλοσοφία ως τέχνη βίου. Τα μέτρα του καιρού*, εκδ. Gutenberg, Τόμ. Α', Αθήνα.

Μαρκής, Δημήτριος (1996). *Υπό την σκιάν του Πλάτωνος. Δοκίμια Ευρωπαϊκής Φιλοσοφίας*, Εκδ. Στάχυ, Αθήνα.

Μουτσόπουλος, Ευάγγελος (1977). *Η Πορεία του Πνεύματος*, Τόμ. Γ', Αι Αξίαι, Αθήναι.

Μουτσόπουλος, Ευάγγελος (1981). *Φαινομενολογία των Αξιών*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήναι.

Μουτσόπουλος, Ευάγγελος (1991). Οι Αξίες: Παράδοση και Δημιουργία. Τρία συμπόσια του Διεπιστημονικού Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήναι.

Μπαστέα, Νατάσα (2008). Να καταργηθούν οι Ολυμπιακοί Αγώνες; υπότιτλος: Ντόπινγκ, εκατομμύρια και πολιτική κάνουν πολλούς να ζητούν ριζικές αλλαγές στη διεξαγωγή τους, *Τα Νέα*, Μεγ. Δευτέρα, 21 Απρ., σσ. 60-61.

Νιάρχος, Κωνσταντίνος (1991). Η Κρίση της Ελληνικής Παιδείας και η Κρίση των Αξιών, στο: Ευάγγελος Μουτσόπουλου (1991), *Οι Αξίες: Παράδοση και Δημιουργία. Τρία συμπόσια του Διεπιστημονικού Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών*, Αθήναι, σσ. 114-116.

Νιάρχος, Κωνσταντίνος (1993). Η Ολυμπιακή ιδέα ως αξία, στο: *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα «Ο Θεσμός των Ολυμπιακών Αγώνων»*, Αρχαία Ολυμπία 3-7 Σεπτεμβρίου, 1991, έκδοση Ελληνικού Κέντρου Έρευνας Αθλητικού Δικαίου, Αθήνα, σσ. 149-153.

Πελεγρίνης, Θεοδόσης (2004). *Λεξικό της Φιλοσοφίας. Οι Έννοιες, οι Θεωρίες, οι Σχολές, τα Ρεύματα και τα Πρόσωπα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Goggaki, Konstantina (2002). The Wreath of Athletic Victory and its Moral Symbolism, *International Journal of Physical Education*, 4: 32-38.

Goggaki, Konstantina (2004). The Athletic Victory as a Value in the pindaric Odes, *Nikephoros*, 17: 123-134, (Institut für Alte Geschichte und Altertumskunde, Karl-Franzens-Universität Graz).

Goggaki, Konstantina (2005). Sports and Technology Genetics: The cloned Athlete, 'Athletics, Society & Identity: Conference Proceedings', *Imeros*, 5.1: 87-98.

Sansone, David F. (1988). *Greek Athletics and the Genesis of Sport*, Berkeley, University of California Press.

Weiler, Ingomar (1978, 2tte). Der griechische Sport in seiner Entwicklung von der homerischen bis in die hellenistische Zeit, στο: *Der Sport bei den Völkern Der Alten Welt*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, σσ. 78-102.

Ανδρέας Μάνος*

**ΜΙΑ ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΗΣ ΔΟΛΙΕΥΣΗΣ
ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ**

Οι άνθρωποι, κάθε φορά που τους δίνεται ή εύκαιρία, έφαρμόζουν, πάλι και πάλι, τὸν παλιὸ δόλο τῶν θεῶν. Ἡ ἱστορία εἶναι γεμάτη ἀπὸ τέτοια παραδείγματα, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ἱστορία τῶν ἀθλητικῶν ἀγώνων, οἱ ὁποῖοι δὲν συνιστοῦν ἀπολύτως διακριτὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες πολιτιστικὴ ἢ κοινωνικὴ ἐκδήλωση. Ὁ Ζεὺς τῶν Ἀθανάτων χρησιμοποιεῖ δόλον, γιὰ νὰ φέρει τὰ πράγματα ἐκεῖ ὅπου ἐπιθυμεῖ, ἐνῶ ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀθηνᾶ παρεμβαίνουν, γιὰ νὰ ἀλλοιώσουν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀγώνων ποὺ ὀργάνωσε ὁ γιὸς τῆς Θετίδας πρὸς τιμὴν τοῦ Πατρόκλου. Τὸ ἀθλητικὸ πνεῦμα τοῦ ὠραίου, τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ, καὶ ἄλλοτε καὶ τώρα, νοθεύεται καὶ σπιλῶνεται χάριν τοῦ συμφέροντος, τῆς προβολῆς καὶ τῆς φήμης. Ἡ ἐκ μέρους ἀθλητῶν χρῆση ἐπικίνδυνων γιὰ τὴν ὑγεία χημικῶν συσκευασιμάτων, προκειμένου, ἐνισχύοντας κατὰ πολὺ τὴν μυϊκὴ των δύναμη, νὰ ἐπιτύχουν πρῶτες νίκες σὲ τοπικοὺς καὶ διεθνεῖς ἀγῶνες, συνιστᾷ τὴν ταφόπετρα τοῦ πνεύματος τῆς εὐγενικῆς ἄμιλλας καὶ τοῦ εὖ ἀγωνίζεσθαι. Τὸ φαινόμενο ἀνάγεται στὸ ἐγκεντρικὸ καὶ ὠφελιμοκρατικὸ πνεῦμα τῆς σύγχρονης τεχνοκρατικῆς κοινωνίας, ἀλλὰ σχέση ἔχει καὶ πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διερεύνησης τῆς φύσης τοῦ ἀνθρώπου, στὸ εἶναι καὶ τὸ γίνεσθαι τῆς μέσα στὰ δρώμενα τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

* Καθηγητὴς Φιλοσοφίας, Τμήματος Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Ὁ ἀθλητισμός δὲν εἶναι μιὰ πολιτιστικὴ ἐκδήλωση, ἀποκομμένη ἀπὸ τὸ κοινωνικοπολιτικὸ περιβάλλον, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου λαμβάνει ὑπόσταση. Οἱ ἀθλητὲς καὶ οἱ ταγοὶ τοῦ ἀθλητισμοῦ, ὡς ἄνθρωποι καὶ πολῖτες, διαυγάζονται ἀπὸ τὸν ἀστερισμὸ τῶν ἀξιῶν, οἱ ὁποῖες διέπουν τὴν ζωὴ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Βεβαίως, ὁ ἀθλητισμός, καθὼς ἐπίσης καὶ κάθε ἄλλη ἐπιμέρους ἐκφάνση τῆς πολιτιστικῆς δραστηριότητας, ἔχει τὶς δικές του ἀξίες: τὴν εὐγενικὴ ἄμιλλα, τὴν νίκη, τὰ ἄθλα, τὴν ὑπέρβαση τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων, τὴν ψυχικὴ, μέσα ἀπὸ τὴν σωματικὴ, ἄσκηση, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἀρετές, τὶς περιεχόμενες σὲ μίαν τέτοιας φύσεως εἰρηνικὴ ἐκδήλωση. Ὡστόσο, ὅπως ἡ κοινωνία ἄλλες προβάλλει ὡς ἀξίες της καὶ ἄλλες ἐφαρμόζει, τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ στὸν χῶρο τοῦ ἀθλητισμοῦ. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἐντιμότητα καὶ ἡ ἰσότητα, ἰδοὺ ἕνας ἐσμὸς ἀξιῶν σταθερὰ προβαλλόμενος ἐκ μέρους τῶν κοινωνικοπολιτικῶν φορέων, ἐνῶ ἡ καθημερινὴ πρακτικὴ ἄλλο τίποτε δὲν βεβαιώνει παρὰ τὴν, σὲ εὐρεῖα κλίμακα, διάπραξη ἀδικιῶν, τὴν διαπίστωση ἀνισοτήτων, ἀνομημάτων καὶ παρανομιῶν παντὸς εἴδους, ἐνῶ στὴν παγκόσμια σκηνή, ὅπου ὁ ἄνθρωπος καλεῖται σήμερα νὰ δράσει, νὰ δημιουργήσῃ καὶ νὰ χαρεῖ, κυριαρχεῖ ἡ διαφθορά, ἡ ὠμότητα, ἡ κάθε εἴδους βία καὶ ὁ κυνισμός. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ὁ ἀθλητισμός ἔγινε πρωταθλητισμός, ἐνῶ ἡ εὐγενικὴ ἄμιλλα ἀνόσιος ἀνταγωνισμός, ὁ ὁποῖος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, χρησιμοποιεῖ ὅλα τὰ ἄνομα μέσα, προκειμένου νὰ ἐπιτύχει τὴν νίκη, ἡ ὁποία δὲν τιμᾶται πιά μόνον μὲ τὸ στεφάνι τῆς δάφνης, ἀλλὰ μὲ χρῆμα, μὲ δημόσια προβολή καὶ μὲ δόξα. Ὁ Leon Trotski παρατηροῦσε, ἀναφερόμενος στὸν Εἰκοστὸ Αἰῶνα, ὅτι «ἡ ὀπισθοχώρηση πρὸς τὸν πιὸ ὠμὸ μακιαβελισμὸ φαίνεται ἀκατανόητη σὲ ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν μέχρι χθὲς μὲ τὴν βολικὴ πεποίθηση ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία κινεῖται σύμφωνα μὲ μιὰ σταθερὰ ἀνοδικὴ γραμμὴ ὑλικῆς καὶ πολιτισμικῆς προόδου. Ὅτι κι ἂν σκέπτεται κανεὶς γι' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη, μπορούμε πλέον νὰ τὸ παραδεχτοῦμε: καμμία ἐποχὴ τοῦ παρελθόντος δὲν ἦταν τόσο βάνουση, τόσο ἀδυσώπητη καὶ τόσο κυνικὴ ὅσο ἡ δική μας».⁸⁴

Προσφάτως, ἕνας ὀλυμπιονίκης πρωταθλητὴς κολύμβησης ὁμολόγησε ὅτι λάμβανε πρὶν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες ἀπαγορευμένες οὐσίες. Καὶ δὲν εἶναι ὁ μοναδικός! Ἡ δολίευση τοῦ ἀθλητικοῦ πνεύματος δὲν εἶναι σύγχρονο φαινόμενο καὶ δὲν ἀνάγεται σὲ αἰτίες ποὺ ἀφοροῦν μόνον τὸν ἀθλητισμὸ ἢ τὸν πρωταθλητισμὸ. Ἡ ἐν λόγῳ πράξη καὶ ἄλλες παρόμοιες ἀνάγονται στὴν ἴδια τὴν δομὴ τῆς παγκόσμιας κοινωνίας, ἡ ὁποία, στὸ

⁸⁴ Leon Trotski (1973), *Staline*, t. 1, Paris, σσ. 15-16.

ὄνομα τοῦ οἰκονομικοῦ συμφέροντος καὶ τῆς ἐπιτυχίας, ἀνέχεται τὴν ὑπονόμευση ἀρχῶν καὶ ἀξιῶν διαχρονικοῦ κύρους. Ἦδη στὸ Δεύτερο βιβλίον τῆς πλατωνικῆς *Πολιτείας* ὁ Γλαύκων, λίγο πρὶν ἀφηγηθεῖ τὸν περιφημο μῦθο τοῦ Γύγη, ὑποστηρίζει ὅτι ὅσοι ἐφαρμόζουν στὰ ἐνεργήματά τους τὴν ἀξία τῆς δικαιοσύνης τὸ κάνουν ὄχι μὲ τὴν θέλησή των, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν διαθέτουν τὴν δύναμη νὰ ἀδικοῦν. Ἄν δινόταν, παρατηρεῖ, καὶ στοὺς δύο, στὸν δίκαιο καὶ στὸν ἄδικο, ἡ ἐξουσία νὰ κάνουν ὅ τι θέλουν, ἔχοντας ἀσυλία στὶς πράξεις τους, καὶ παρακολουθοῦσαμε ποῦ θὰ ὀδηγοῦσε τὸν καθένα ἡ ἐπιθυμία του, θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴν συλλάβουμε ἐπ’ αὐτοφώρῳ τὸν δίκαιο νὰ βαδίζει στὰ ἴχνη τοῦ ἀδίκου, ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς πλεονεξίας, τὴν ὁποίαν κάθε ὄν ἔχει, ὀρμεμφύτως, ὡς ἀγαθόν, καὶ πού, ἐνίοτε, τὴν ἀποφεύγει, ἀναγκαστικά, λόγῳ τῆς φοβίας τοῦ νόμου καὶ τῆς ἐπαπειλούμενης ποινῆς.⁸⁵ Ὁ Πλάτων θέτει στὸ στόμα τοῦ Γλαύκωνος τὴν ἔκφραση μιᾶς στάσης, ἡ ὁποία ἰσχύει γιὰ πολλούς, ἀλλὰ ὄχι γιὰ ὅλους, ὅπως λ.χ. δὲν ἰσχύει γιὰ τὸν πλατωνικὸ Σωκράτη. Ὁ ἀθλητὴς ποὺ ὁμολόγησε, κατόπιν ἐορτῆς, τὸ ἀτόπημά του δείχνει ὅτι εἶναι φορέας ἠθικῆς συνειδησης, ἡ ὁποία, ἔστω καὶ ἀργά, τὸν ἔτυψε. Ἀλλιῶς, δὲν εἶχε κανέναν λόγο νὰ ἀποκαταστήσει τὴν ἀλήθεια. Κάτι ἀντίστοιχο πρὸς τὸν Γλαύκωνα θὰ ὑποστήριζε καὶ ἓνας δαρβινικοῦ τύπου κυνισμός, συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ἀναλώνεται, κυριολεκτικά, γιὰ μίαν θέση στὴν κοινωνικὴ ἱεραρχία, ὄντας ἀπολύτως ἐξαρτημένος ἀπὸ τὴν ἀνάγκη κοινωνικῆς ἀναγνώρισης. Ὅσοι μέμφονται ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν κοινωνικὴ ἀναρρίχηση, χαρακτηρίζοντάς τους ὡς συμφεροντολόγους, ἐθελουτυφλοῦν, ἀφοῦ τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ὠφελιμιστές. Ὅσοι δὲν τὸ παραδέχονται μᾶλλον φθονοῦν τὴν ἰκανότητα ἐκείνων ποὺ δέχονται αὐτὲς τὶς ἐπικρίσεις. Οἱ ἀποδέκτες τῆς γενναιοδωρίας μας, κατὰ τὴν ἀποψη τῶν δαρβινιστῶν, εἶναι ἄτομα τῆς οἰκογένειάς μας ποὺ ἔχουν κοινὰ μὲ μᾶς γονίδια εἴτε εἶναι ἄτομα τοῦ ἀντίθετου φύλου, τὰ ὁποῖα καθίστανται ὀχήματα, προκειμένου νὰ μεταβιβαστοῦν τὰ γονίδιά μας στὴν ἐπόμενη γενιά.⁸⁶

Θὰ μπορούσε κάποιος, λαμβάνοντας ὑπ’ ὄψιν τὰ ὅσα ὑποστήριξε ὁ Γλαύκων καὶ ὁ δαρβινισμός, νὰ διατυπώσῃ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι δὲν ὀρθώνονται μπροστὰ στὴν ἀνθρώπινη ἐλευθερία ψευδοθηκὰ διλήμματα, ἀφοῦ, τελικά, ὁ ἄνθρωπος ἀποδεικνύεται ἀπελπιστικὰ μοιραῖος,

⁸⁵ Πλάτ. *Πολ.*, B359b6-c6.

⁸⁶ Πβ. R. Wright (1955) 1998, *Ὁ ἄνθρωπος ὡς ἠθικὸ ζῷο. Ἡ νέα ἐπιστήμη τῆς ἐξελεγκτικῆς ψυχολογίας*, μτφ. Ἄλ. Ἰωαννίδης, Ἀθήνα, Κριτική, σσ. 437-438.

θῦμα τῆς φύσης του, ἡ ὁποία τὸν ὑποκινεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ, ἔναντι οἴου-
δήποτε τιμήματος, τὸ ἀτομικὸ του συμφέρον καὶ τὴν φυσικὴ ροπὴ μιᾶς
ἀκατανίκητης πλεονεξίας. Ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ ὅτι ἡ ἐλευθερία δὲν
ὑποστασιάζεται ἢ δὲν ἀναδεικνύεται μέσα ἀπὸ ἓνα ἐσωτερικὸ-ψυχολο-
γικὸ καὶ ἓνα ἐξωτερικὸ-κοινωνιολογικὸ πλέγμα αἰτίων καὶ αἰτιατῶν, δη-
λαδή μέσα ἀπὸ μιὰν ἀναγκαιότητα περιοριστικὴ τῆς ἐλεύθερης βούλη-
σης, ἡ ὁποία δὲν ἐπιλέγει, συνήθως, τὸ καλὸ, ποῦ θὰ ἤθελε, ἀλλὰ τὸ κακὸ;
Ο Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν δίδασκε μὲ περισσὴ γνῶση ὅτι «οὐ γὰρ ὁ θέλω
ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακόν τοῦτο πράσω. Εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω
ἐγὼ τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ
ἀμαρτία.⁸⁷ Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης δὲν ὑποστήριζε ὅτι κανένας δὲν εἶναι
μὲ τὸ θέλημά του κακός;⁸⁸ Πράγματι, ἀκόμη καὶ οἱ πιὸ ἀκραῖες τῶν ἀντι-
λήψεων, οἱ ὁποῖες ἐπιχειροῦν νὰ διερευνήσουν τὴν ἀνθρώπινη φύση,
διεκδικοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους ἓναν ρόλο στὶς ἐπιλογές τῶν ἀνθρώπων.
Ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν ἐπιβίωση, στὴν βιολογικὴ βάση τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς,
εἶναι τραχὺς μεταξὺ ἀτόμων τοῦ ἴδιου εἴδους ποῦ ζοῦν στὸν ἴδιο χῶρο
καὶ ἀνταγωνίζονται γιὰ τὰ ἴδια πράγματα: τροφή, πολυτέλεια, διάκριση,
προβολή. Φιλόσοφοι, ὅπως ὁ Th. Hobbes (1588-1679), ὑποστήριξαν ὅτι
ρυθμιστικὴ ἀρχὴ τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς εἶναι τὸ ἔνστικτο τῆς
αὐτοσυντήρησης καί, ὡς ἐκ τούτου, κίνητρο τῶν ἐνεργημάτων της ἀπο-
τελεῖ ἡ πρόσκτηση δύναμης καὶ ὑλικῶν ἀγαθῶν. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ φυ-
σικὴ κατάσταση, ὅπου κυριαρχεῖ ὁ πόλεμος ὄλων ἐναντίον ὄλων, ἔδωσε
τὴν θέση της στὸ κράτος τῆς ἐπιβολῆς τοῦ νόμου καὶ πάλι τὰ ἀνθρώπινα
πάθη ἀποτελέσαν τὴν αἰτία τῆς μὴ διασφάλισης εἰρηνικῆς ζωῆς μεταξὺ
τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἀπολυταρχικὸ κράτος ἀποτυγχάνει νὰ
ἐμπεδώσῃ συνθῆκες κοινωνικῆς γαλήνης. Μὲ τίς σκέψεις αὐτὲς δὲν ἐπι-
διώκεται νὰ προβληθεῖ ἡ ἀντίληψη ὅτι ὁ κόσμος διέπεται ἀπὸ τὴν ἀπόλυ-
τὴ ἰσχὺ τῆς Ἀνάγκης καὶ ὅτι, κατόπιν τούτου, ὁ ἀνθρώπος ἀπαλλάσσεται
τῶν εὐθυνῶν του καὶ ὁ ἀθλητὴς τῆς ἐνοχῆς του γιὰ τὴν σκόπιμη δολίευση
τοῦ αὐθεντικοῦ ἀθλητικοῦ πνεύματος.

Οἱ ἀπόψεις τοῦ Γλαύκωνος, τοῦ Δαρβίνου καὶ τοῦ Hobbes εἶναι
δηλωτικὲς τῶν φανερῶν καὶ σκοτεινῶν δυνάμεων ποῦ ἐξωθοῦν, ἐκά-
στοτε, τὸν ἄνθρωπο νὰ δρᾷ κατὰ τρόπον ὑπονομευτικὸ τῆς ἠθικῆς του
συνείδησης. Ἡ ψυχαναλυτικὴ θεωρία τοῦ S. Freud εἶναι διαφωτιστικὴ
τοῦ συζητουμένου προβλήματος. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς συνιστᾷ τὸ πεδῖον

⁸⁷ Πρὸς Ρωμ., ζ 19-20.

⁸⁸ Πλάτ. Τίμ., 86d7-e1: κακὸς μὲν γὰρ ἐκὼν οὐδεὶς...

όπου μαίνεται ή διαμάχη μεταξύ τών ζωϊκῶν ἐνοστίκτων καί τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας. Τὸ φιλήδονο ὄν ποῦ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τὸ ἄπληστο καί ἐγωϊστικό, καλεῖται νὰ ικανοποιήσῃ τις ἐνορμιστικές του τάσεις καί τὰ ἐνστικά του, μέσα στίς δύσκολες συνθήκες τῆς συνεργασίας, τῆς ἄμιλλας καί τοῦ ἑτεροσεβασμοῦ. Τὸ ego-ἐγὼ τῆς τριμεροῦς ψυχικῆς διάταξης ἐπιχειρεῖ νὰ ἐπιτύχει τοὺς στόχους τῶν ὁρμῶν τοῦ id-ἐκεῖνο, πρὸ-ἐγὼ, λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν, κατὰ τὸ δυνατό, τις πολλές ἐπιφυλάξεις τοῦ super-ego-ὑπερεγὼ, δηλαδή τῆς κοινωνικῆς συνείδησης, πράγμα πολὺ δυσχερὲς μπροστὰ στὴν ἀκαταμάχητη δύναμη τῶν ὁρμῶν, οἱ ὁποῖες ἐπιζητοῦν νὰ ἐκδηλωθοῦν σαρωτικά, ἐκεῖ ὅπου δὲν τυγχάνουν τόσης φιλοξενίας. Οἱ προβληματισμοὶ αὐτοὶ ἀνάγονται, τελικά, στὸ θεμελιῶδες ἐρώτημα, κατὰ πόσον ὁ ἄνθρωπος γεννιέται ἢ γίνεται: κληρονομικότητα (DNA) ἢ περιβάλλον. Καὶ ἂν ἀκόμη ὑποτεθεῖ ὅτι οἱ κληρονομικὲς καταβολὲς παίζουν πρωταρχικὸ ρόλον στὴν διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα καί τῆς προσωπικότητας τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ἐπιδράσεις τοῦ κοινωνικοπολιτικοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἐξίσου σημαντικὲς, προκειμένου οἱ καταβολὲς, οἱ τάσεις, νὰ γίνουν στάσεις ζωῆς. Τὸ γεγονός ὅτι μία ὁμάδα ἀθλητῶν ἢ ἀθλητικῶν παραγόντων μολύνουν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀθλητισμοῦ εἴτε στὰ ἀγωνίσματα στίβου εἴτε στὸ ποδόσφαιρο εἴτε σὲ ὅποιο ἄλλο ἄθλημα, μέσω τῆς χρήσης ἀπαγορευμένων φαρμάκων, καθὼς ἐπίσης καὶ μέσω τῆς δωροδοκίας, ἔχει τὰ αἰτίαι του σὲ ὁρατά, ἀλλὰ περισσότερο σὲ βαθειὰ αἰτία.

Τις τελευταῖες μέρες οἱ διοικητικοὶ παράγοντες τοῦ παγκοσμίου ποδοσφαίρου ἀνακοίνωσαν ὅτι διαθέτουν στοιχεῖα ὅτι τριακόσιοι, περίπου, ποδοσφαιρικοὶ ἀγῶνες σὲ ὅλον τὸν κόσμον ἦσαν «στημένοι!». Αὐτὸ δὲν εἶναι ζήτημα ἀτομικῆς ἠθικῆς ὀλίσθησης, ἢ ὁποῖα κατανοεῖται μέσω τοῦ κριτηρίου τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας καί ἐλλειπτικότητας. Πρόκειται γιὰ ὀργανωμένη ἐνέργεια διαφθορᾶς τοῦ ἀθλητικοῦ πνεύματος, χάριν τῆς ἐξυπηρέτησης οἰκονομικῶν συμφερόντων. Ποδοσφαιριστές, ἀθλητικοὶ παράγοντες καὶ διαιτητές ἔχουν ἐμπλακεῖ στὸ ἀνίερο «παιγνίδι» τῆς ἐμπορικοποίησης τοῦ ἀθλητισμοῦ, ὅπου διακινοῦνται τεράστια ποσά! Σὲ τελευταία ἀνάλυση, τίθεται τὸ ἀμείλικτο ἐρώτημα, κατὰ πόσον τὸ κακὸ εἶναι ριζικό. Ἡ ἱστορικὴ ἐμπειρία ἔχει καταδείξει ὅτι τὸ πιὸ πανοῦργο ἀπὸ τὰ ζῶα, ὁ ἄνθρωπος, τὸ ὑποταγμένο στὴν ἀνίκητη ἐπιθυμία τῆς κατίσχυσης στὸν βίότοπό του, διαγράφει τὴν τροχιά τῆς ζωῆς του ἐντεῦθεν τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ. Ὁ Th. Hobbes, ἤδη ἀπὸ τοῦ Δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, ὑποστήριξε ὅτι, χωρὶς νόμους, δικαστήρια καὶ ποινές, χωρὶς κοινωνικὸ συμβόλαιο, ὁ ἀνθρώπινος βίος θὰ ἦταν τραχὺς καὶ κτηνώδης. Ἡ

άντίληψη ότι ή ανάγκη για εύημερία, για πρόσκτηση τών αγαθών τοῦ βίου, ἀποτελεῖ τήν αἰτία ὑπαρξης καί κατανόησης τών ήθικῶν κανόνων εἶναι ἀπορριπτέα. Ἡ ἐξελικτική ψυχολογία διαφωτίζει ἐπὶ τοῦ προκειμένου καί θερμαίνει τόν προβληματισμό: ὁ ἀλτρουϊσμός, ή ἀγάπη, ή ἀλληλεγγύη, ή συμπάθεια ἔχουν γενετική προέλευση. Ὡστόσο, ή δομή τῆς κοινωνίας εἶναι τέτοια-θές πές την καπιταλιστική, πές την φιλελεύθερη, πές την ἀνισοκρατική- πού οἱ ἄνθρωποι ἐπικαλοῦνται τήν ήθική, κατὰ τὰ συμφέροντά τους.

Τί πρέπει νά γίνει; Τά πράγματα ἔχουν φθάσει σέ ὀριακό σημεῖο. Τò κοινωνικοπολιτικό σύστημα, ἔντρομο μέσα στίς ἀνομίες του, περιμένει κάποιους «βαρβάρους» νά τοῦ καταφέρουν τò συντριπτικό κτύπημα. Εὔχομαι καί ἐλπίζω, κατὰ τήν μεγάλη νύκτα, οἱ Ἄγγελοι ἀπό τὰ σύνορα νά μὴν εἶναι κομιστές τοῦ μηνύματος ὅτι βάρβαροι δέν ὑπάρχουν! Γιατί εἶναι ή μόνη λύση...

ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

Κωνσταντίνα Γογγάκη

Η ανάγκη διαμόρφωσης μιας νέας ηθικής του Ολυμπισμού και του αθλητισμού

Από τις εισηγήσεις σήμερα και την συζήτηση επισημάνθηκε ο θρίαμβος της αγοραίας ηθικής και λογικής που χαρακτηρίζει την δυτική κοινωνία, η οποία αντανakλάται και στον αθλητισμό. Αποδεχόμενος, κανείς, την ύπαρξη μιας θεμελιώδους δομικής αναλογίας ανάμεσα: α) στην οργάνωση και την λειτουργία μιας ορισμένης μορφής κοινωνίας, και β) σε μια κοινωνικοποιημένη δραστηριότητα, κατ' επέκταση αποδέχεται και την ύπαρξη αυτής της συνάφειας ανάμεσα: α) στην αναπτυσσόμενη καπιταλιστική κοινωνία, και β) τον αθλητισμό. Και αν η βασική αρχή που διέπει αυτή την λειτουργία, ως συνέπεια της επιδίωξης του κέρδους, είναι η αποδοτικότητα, τότε και ο αθλητισμός μπορεί να χαρακτηριστεί σαν δόγμα, το οποίο αντιμετωπίζει τον άνθρωπο υπό το πρίσμα της βιομηχανικής εκμηχάνισης.

Είναι αναγκαία, επομένως, η αναζήτηση μιας νέας αθλητικής φιλοσοφίας, που σε συνδυασμό με την απομυθοποίηση των ψεύτικων ειδώλων, θα εστίαζε στην ανάδειξη του καλύτερου που μπορεί να κάνει ένας νέος, βασισμένος στην φυσική του υπόσταση. Είναι σημαντικό να επιχειρεί κανείς στον αθλητισμό το καλύτερο δυνατόν, και όχι τα πάντα. Μια διαφορετική, εθνική και διεθνής, πολιτική είναι απαραίτητες, ώστε να περιοριστούν στο ελάχιστο οι τεράστιες οικονομικές σπατάλες που γίνονται κατά την διεξαγωγή των μεγάλων αθλητικών διοργανώσεων, καθώς και όλες εκείνες οι υπερβολές που δίνουν την δυνατότητα για κάθε

εξωαθλητική εκμετάλλευση του αθλητισμού. Η αποκατάσταση του λιτού πνεύματος των Αγώνων, με την αντίστοιχη ενίσχυση της συγκινητικής έννοιας του «αγώνα για τον αγώνα», θα λειτουργούσαν θετικά στον αποκλεισμό πολιτικού, εθνικού ή οικονομικού ανταγωνισμού. Οι μελλοντικοί αγώνες και τα αθλητικά γεγονότα θα μπορούσαν να λειτουργούν ως συμβόλαιο, που αφενός θα συμβάλλει στην αποφυγή ενεργειών 'εμπορικού ή επιθετικού χαρακτήρα', και αφετέρου θα δημιουργεί μηχανισμούς στιγματισμού και εκδίωξης απ' τον αθλητικό θεσμό τέτοιων χειρισμών. Εξάλλου, εάν η καθιέρωση της αρχής της *εκεχειρίας* αποτελούσε και σήμερα, όπως και κατά την αρχαιότητα, προϋπόθεση για την συμμετοχή στους Ολυμπιακούς Αγώνες, αυτό θα συντελούσε σε έναν νέο προσδιορισμό των Αγώνων, και ίσως έδινε την δυνατότητα στο ολυμπιακό ιδεώδες να διαδραματίσει έναν οικουμενικό ρόλο, αποκτώντας, προς όφελος της ανθρωπότητας, μian ειρηνευτική αποστολή. Η κατάπαυση του πυρός κατά την διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων θα διαπαιδαγωγούσε τις νέες γενιές για την σπουδαιότητα της ειρηνικής διευθέτησης των διαφορών. Έτσι οι Ολυμπιακοί Αγώνες, θα μπορούσαν, κατά την διάρκεια διεξαγωγής τους, ν' αποτελέσουν τόπο συνάντησης των αντιμαχόμενων πλευρών, μέσα, όμως, σε ένα πλαίσιο συναδέλφωσης και ομονοίας.

Οι παραπάνω, ωστόσο, ιδέες μοιάζουν ουτοπικές, επειδή δεν μπορούν από μόνες τους ν' αποτελέσουν το εξαγνιστικό ραβδί που θα μεταλλάξει την πεμπτουσία των Ολυμπιακών Αγώνων και της αθλητικής πραγματικότητας. Δεν είναι εύκολο, δηλαδή, ο σύγχρονος αθλητισμός να απαλλαγεί από τον τρόπο με τον οποίο τον χρησιμοποιεί σήμερα ένα αδυσώπητο καπιταλιστικό σύστημα, που τον έχει ανάγκη, ώστε μέσα και απ' αυτόν να διαμορφώνει τις παραγωγικές σχέσεις που το συντηρούν. Επομένως, οι ιδέες αυτές αφορούν σε επιμέρους βελτιώσεις, καθώς η ουσιαστική μετατροπή της ποιότητας του αθλητισμού δεν είναι εφικτή, χωρίς την προϋπόθεση της πλήρους ανατροπής του οικονομικού και πολιτικού συστήματος που τον συντηρεί έτσι ώστε να εξυπηρετείται το ίδιο. Μόνο η αναδόμηση της παιδείας και του συστήματος αξιών της κοινωνίας το οποίο διαμορφώνει τις ισχύουσες αξίες που επηρεάζουν και τον αθλητισμό - και ειδικά την κορυφή του, που αποτελώντας πόλο εκμετάλλευσης προβάλλεται περισσότερο - θα διαφοροποιήσει το αξιακό πλαίσιο που διέπει και τον αθλητισμό.

Ο άνθρωπος του 21^{ου} αιώνα, παρά τις προσπάθειές του, δεν μπόρεσε να υπερνικήσει τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα των

ηγεσιών των χωρών. Ο αθλητισμός, και δη ο Ολυμπισμός, έχουν υποστεί τις παρεμβάσεις του σύγχρονου ανταγωνισμού και της «παγκοσμιοποίησης». Ο αθλητισμός δεν δύναται να προστατευτεί αφ' εαυτού, αλλά αποτελεί ένα εξάρτημα, όχι μόνο της παγκόσμιας αγοράς, αλλά και της πολιτικής αντιδικίας, κυρίως ανάμεσα: α) στις χώρες που ισχυρίζονται πως εκπροσωπούν την διεθνή νομιμότητα, και β) στην τρομοκρατία. Ωστόσο, συχνά, οι δυνάμεις που εκφράζουν επεκτατικές και ιμπεριαλιστικές πρακτικές, χρησιμοποιούν ως πρόσχημα την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας - την οποία οι ίδιοι προκαλούν - για να εξαπολύουν γιγάντιες επιθέσεις κατά των λαών, παραβιάζοντας στοιχειώδη ατομικά δικαιώματα και υποβιβάζοντας την αξία της ανθρώπινης ζωής σε ευτελές πράγμα. Ο αθλητισμός, από μόνος του, δεν μπορεί να αλλάξει τον κόσμο, αυτό είναι βέβαιο. Είναι δυνατόν, όμως, να αποτελεί έναν αντιπολεμικό τόπο συνάντησης διαφορετικών πολιτισμών, που έχουν ως γνώμονα τον ίδιο τον Άνθρωπο. Αν δεν διαμορφωθεί ένα ανθρωπιστικό ήθος στον αθλητισμό η σημασία του ολυμπιακού πνεύματος ολοένα θα συρρικνώνεται, αντί να ενισχύεται και να διεθνοποιείται. Είναι, επομένως, αναγκαία, η διαμόρφωση μιας νέας ηθικής στον αθλητισμό, που θα εδράζεται στην πολιτισμική του αξία και στον ανθρωπιστικό του λόγο.

Οι πράξεις που φθείρουν το πνεύμα της ευγενούς άμιλλας συνδέονται, εν τέλει, με την ίδια την δομή της παγκόσμιας κοινωνίας, η οποία στο όνομα του οικονομικού συμφέροντος και της επιτυχίας, ανέχεται τη νόθευση αρχών και αξιών διαχρονικού κύρους. Το φαινόμενο της υπονόμευσης του αθλητικού πνεύματος ανάγεται στο εγωκεντρικό και ωφελιμοκρατικό πνεύμα της σύγχρονης κοινωνίας, αλλά έχει σχέση και με την ίδια τη φύση του ανθρώπου, καθώς ο τελευταίος αναλώνεται για την κατάκτηση μιας θέσης στην κοινωνική ιεραρχία, όντας εξαρτημένος από την ανάγκη για κοινωνική αναγνώριση. Οι αθλητές, ως άνθρωποι και πολίτες, επηρεάζονται βαθιά από το σύνολο των αξιών, οι οποίες διέπουν την πολιτική κοινωνία. Σε μια καπιταλιστική και ανισοκρατική κοινωνία η δομή είναι τέτοια, ώστε οι άνθρωποι να επικαλούνται την ηθική κατά το δοκούν.

Τι σημαίνουν, όμως, όλα αυτά; Την απόλυτη κυριαρχία του εμπορίου; Ότι η προσπάθεια για να διαμοιρασθεί δικαιοτέρα ο παραγόμενος πλούτος, να εξαφανισθεί η εκμετάλλευση και η απάτη, και να τοποθετηθεί ο άνθρωπος πάνω από το κέρδος, είναι ατελέσφορη; Η ιστορική εμπειρία έχει καταδείξει ότι ο άνθρωπος διαγράφει την πορεία της ζωής

κινούμενος ανάμεσα στο καλό και το κακό, στην Αρετή και την Κακία. Η ανάγκη για ευημερία και για πρόσκτηση αγαθών, δεν μπορεί να αποτελεί την αιτία ύπαρξης και κατανόησης των ηθικών κανόνων. Ούτε ο άνθρωπος είναι, απλώς, ένα θύμα της φύσης του, η οποία τον υποκινεί να υπηρέτησε την φυσική ροπή μιας ακατανίκητης πλεονεξίας, αλλά μπορεί να εξελιχθεί, να αγαπήσει και να έχει αλτρουϊσμό.

Η καλλιέργεια μιας ιδεολογίας για την αξία της ανθρώπινης ζωής, η ανάπτυξη της αισθητικής, η αναζήτηση της ποιότητας, ο σεβασμός προς το φυσικό σώμα και προς τον άνθρωπο, η αποδοχή της σημασίας των δύο ανθρωπίνων υποστάσεων, δηλαδή της πνευματικής και της σωματικής, και η προσπάθεια εναρμόνισής τους, περνούν απαραίτητα μέσα από μια ανθρωπιστικού χαρακτήρα παιδεία. Ο αθλητισμός δεν συνιστά, παρά, παιχνίδι, και τα «όρια ασφαλείας» του, επομένως, είναι το μέτρο, η ηπιότητα, η προσωπική ικανοποίηση και η απλή ανθρώπινη ευχαρίστηση. Δεν είναι όμως **το** παιχνίδι, αλλά **ένα** παιχνίδι, το οποίο αποσκοπεί στο να ζήσει κανείς με καλύτερο τρόπο την ζωή.

Για άλλη μια φορά θέλω να ευχαριστήσω τους εισηγητές, την κ. Λεοντσίνη-Γλυκοφρύδη, τον κ. Χωραφά, τον κ. Μάνο και τον κ. Μαυροδάκο. Ευχαριστώ και όλους εσάς που διαθέσατε τον χρόνο σας στο Συμπόσιο. Δεν θα ήθελα να εξαχθούν συγκεκριμένα συμπεράσματα, είναι ένα φιλοσοφικό Συμπόσιο. Τέθηκαν ορισμένες προβληματικές και θεματικές, κι οι εισηγήσεις μας είναι μόνο η αφορμή για κάποιες σκέψεις. Το θέμα της ηθικής στον αθλητισμό, αλλά και της ηθικής της πολιτικής κοινωνίας γενικότερα, είναι πάντα ανοικτό και επίκαιρο.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Η ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΣΕ ΕΝΑΝ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ, ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ, ΕΚΤΥΠΩΘΗΚΕ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΗΛΙΟΥ, ΔΙΔΟΤΟΥ 34, ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 210 3637643, ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2013, ΣΕ ΧΑΡΤΙ ΣΑΜΟΥΑ 100 ΓΡΑΜΜ. ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΕ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΕ Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΓΟΓΓΑΚΗ, ΕΠΙΚΟΥΡΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ, ΤΕΦΑΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ.

